

วิเคราะห์หนังสือพิมพ์กรุงเทพ

ปริญญานิพนธ์

ของ

ประภา สังข์บุญลือ

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 สุขุมวิท ๘๖ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๖๐ โทร. ๓๘๒๑๖๗๕. ๓๘๑๕๐๕๐

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

มีนาคม ๒๕๒๒

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิเคราะห์หนังสือพิมพ์ข่าว

บทคัดย่อ

ของ

ประกาศ สังคม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
มีนาคม 2522

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของหนังสือพิมพ์
ครูโผนาท เกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด และ
วิเคราะห์สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ รวมทั้งอิทธิพลของสังคมที่มีต่อ
หนังสือพิมพ์และอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสังคม

ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ครูโผนาทเป็นหนังสือประเภทวารสาร
รายสัปดาห์ ขนาด 4 หน้าก ขนาดหน้าไม่แน่นอน คืออยู่ในระหว่าง 8 - 12 หน้า
มีการเรียงหน้าติดต่อกันตลอดปี เนื้อหาประกอบด้วยข่าว บทความ นิทาน วรรณคดี
สุภาษิต และเรื่องราวที่เป็นเกร็ดความรู้ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีประกาศ แจ้งความ
และโฆษณาสินค้านำมาอยู่ด้วย ซึ่งผู้จัดทำได้พยายามใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการเสนอเนื้อหา
และแนวคิด ด้วยการยกย่องสรรเสริญกลุ่ม "สยามหนุ่ม" โจมตีกลุ่ม "สยามเก่า"
และวิธีการอื่น ๆ เช่น อธิบาย ให้รายละเอียดเสนอแนะ เพื่อให้ผู้อ่านซื้อและเข้าใจ
จุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการจัดทำ ผลการวิเคราะห์เรื่องนี้ทำให้ทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริง
ในการจัดออกหนังสือพิมพ์ครูโผนาทว่า จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาล

สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในขณะนั้น เป็นสภาพสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก
ทั้งทางด้านการเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม เมื่อประกอบกับความพยายามที่จะ
เสริมสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการจัดตั้งสถาบันทางการเมือง
ขึ้นมาได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มผู้นำทางการเมือง ซึ่งมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและ
คัดค้าน สภาพสังคมในยุคนั้นกล่าวเป็นตัวกำหนดเนื้อหาที่มุ่งสนับสนุนแนวพระราชดำริ
ทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโจมตีกลุ่ม "สยามเก่า"
ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของคณะผู้จัดทำ

AN ANALYSIS OF DARUNOWAT
AN EARLY THAI WEEKLY
NEWSPAPER

AN ABSTRACT

BY

PRABHA SANGBOONLUE

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education Degree
at Srinakharinwirot University
March 1979

This Thesis is aimed to study the general Content of a magazine "Darunowat", concerning its format, details and technique in presenting facts, ideas and analysis of the Thai society and the vice versa.

The result of this research can be concluded as follow :
"Darunowat" is a weekly magazine, consists of 8 - 12 pages with continuous page number for a period of one year. It's content consists of news, columnus, tales, literature mottos and varieties of facts. Besides these it also consists of notice and advertisement. The publisher had attempted to use various techniques in presenting it's details and ideas by appraising a group called "Sayam Noom" and criticizing an other group called "Sayam Kao". It also used other means such as explanation, giving details and suggestions in order to motivate the readers to buy and understand the real objective of the magazine. The analysis of this magazine makes one clearly understand that result of this magazine was published to present the government point of view.

During that period the Thai society was greatly influenced by the Westurn World in politic, education and culture. In attempting to stabilize the sovereignty of the King by establishing the political institution created the controversy among the political leaders which consists of those who support and object. The condition of the society during that period provided the details for the publisher to support the political ideas of King Chulachomklao and attacking on "Sayom - Kao"

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิติได้พิจารณาปัญหานี้จนบัดนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

.....*ส.ท. ส.ท.*..... ประธาน
.....*ส.ท. ส.ท.*..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก
อาจารย์สุภา ปานเจริญ และอาจารย์สมเกียรติ คุทวีกุล กรุณาสละเวลาตรวจ
แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้คำแนะนำอันมีค่า และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย
ตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ คุณสุพจน์ แวนอนันตะ และเจ้าหน้าที่แผนกไมโครฟิล์ม
หอสมุดแห่งชาติ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ประกาศ สังข์บุญลือ

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาคนควา	3
	สมมติฐานในการศึกษาคนควา	3
	ขอบเขตของการศึกษาคนควา	3
	ความสำคัญของการศึกษาคนควา	4
	วิธีดำเนินการศึกษาคนควา	4
	แหล่งการศึกษาคนควาที่สำคัญ	4
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคนควา	5
2	ลักษณะทั่วไปของหนังสือพิมพ์ธุรกิจไฉวาท	8
	1. รูปแบบ	9
	2. ประเภทของเนื้อหา	13
	2.1 ข่าว	13
	2.2 บทความ	21
	2.3 นิทาน	25
	2.4 วรรณคดีและสุภาษิต	36
	3. กลวิธีในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด	43
	3.1 กลวิธีในการเสนอเนื้อหา	44
	3.2 กลวิธีในการเสนอแนวคิด	47
3	วิเคราะห์หนังสือพิมพ์ธุรกิจไฉวาทในแง่สังคม	59
	สภาพการณ์ทั่วไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	59

1. สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์	
ครูโฉวาท	66
1.1 คำนการเมือง	67
1.2 คำนการปกครอง	76
1.3 คำนการศึกษา	79
1.4 คำนศาสนา	82
1.5 การรับอิทธิพลจากตะวันตก	84
2. อิทธิพลของสังคมที่มีต่อหนังสือพิมพ์ครูโฉวาท	86
3. อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ครูโฉวาทที่มีต่อสังคม	90
4 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	
ก. ประกาศว่าด้วยตั้งเคาน์ซิลแลพระราชบัญญัติ	100
ข. พระราชบัญญัติเคาน์ซิลออฟสเตตคือที่ปรึกษา ราชการแผ่นดิน	104
ค. คำสาบานเคาน์ซิลออฟสเตตคือที่ปรึกษา ราชการแผ่นดิน	114
ง. พระราชบัญญัติปรีวิเคาน์ซิลคือที่ปรึกษาในพระองค์	116
จ. คำสาบานปรีวิเคาน์ซิลคือที่ปรึกษาในพระองค์	121

ภูมิหลัง

กิจการหนังสือพิมพ์ไทย ที่ดำเนินการโดยคนไทย เพิ่งจะเริ่มเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าการออกหนังสือพิมพ์ไทยโดยคนไทยในขณะนั้นเป็นเรื่องของกระแสการเมืองภายในประเทศมากกว่าเหตุผลด้านอื่น ๆ¹ กล่าวคือ ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลักฐานจากเอกสารต่าง ๆ แสดงว่า ได้เกิดการแตกแยกกันระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมือง สภาพการเมืองมีลักษณะแบ่งขั้วของการต่อสู้เพื่อรวบอำนาจคืนมาสู่สถาบันพระมหากษัตริย์² ในปี พ.ศ. 2416 ความขัดแย้งเริ่มเกิดและทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุนิติภาวะ ทรงเริ่มดำเนินการปฏิรูปการปกครองเพื่อขจัดอิทธิพลของขุนนางรุ่นเก่าที่เคยมีอำนาจอยู่ในต้นรัชสมัย พระองค์โปรดให้รื้อฟื้นจัดทำหนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นมาใหม่ ในปี พ.ศ. 2417 เพื่อประกาศข่าวของทางราชการ นับเป็นเครื่องมือสื่อสารขึ้นสำคัญจากรัฐบาลสู่ประชาชน

ในปีเดียวกันนี้เอง พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ก็ทรงออกหนังสือพิมพ์ครุโณวาทตามมา นับเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย ที่พิมพ์แพร่หลายออกสู่ประชาชน ไม่ใช่หนังสือของทางราชการเช่นราชกิจจานุเบกษา ซึ่งมีข่าวจำกัดแต่ในเรื่องราชการเท่านั้น³ องค์บรรณาธิการทรงแถลงวัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์

¹ อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง" ประวัติมหาวิทยาลัย หน้า 14

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชติยา กรรณสูต เอกสารการเมืองการปกครองไทย หน้า 11

³ สุภาพันธุ์ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 10 - 11

ครุโณวาทไว้ว่า

หนังสือครุโณวาทนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า จะเป็นเครื่องประดับปัญญาชักจูงให้
ได้ความฉลาด และให้รู้รอบคอบในสรรพกิจการงานทั้งปวง แลเป็น
ทางที่จะไ้รู้ผิดชอบหนักเบา บำรุงสติปัญญา คล้ายกับมีครูผู้นำนั่นคอย
ตักเตือนอยู่เป็นนิจ...ข้าพเจ้ามีความสำคัญจัดจัดทำหนังสือเรื่องนี้ขึ้น ด้วย
หวังจะให้เป็นเครื่องบำรุงปัญญาแก่คนเฒ่าคนหนุ่มที่จะเจริญในภายหน้า จะ
ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อไป¹

เนื้อหาที่น่าสนใจเพื่อ "เป็นเครื่องบำรุงปัญญา" ส่วนใหญ่จึงเป็นข่าวคราวเกี่ยวกับการ
การเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน และความเจริญรุ่งเรืองทั้งภายในและภายนอก
ประเทศ บทความ ข้อเขียนต่าง ๆ ล้วนสนับสนุนแนวพระราชดำริทางการเมือง
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแจ่มชัด และโจมตีฝ่ายตรงข้าม
อยู่ในที่

ฉะนั้นเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ครุโณวาท ประกอบกับการศึกษา
เอกสารทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 อย่างละเอียดแล้ว เกิดความคิดว่า การ
จัดออกหนังสือพิมพ์ครุโณวาท น่าจะมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแฝงอยู่ นอกเหนือไป
จากเพื่อเป็นสื่อสารมวลชนธรรมดา ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพภูมิหลังของหนังสือพิมพ์
ฉบับนี้ว่ามีอิทธิพลอะไรเป็นแรงผลักดันให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษารูปแบบ
ของเนื้อหา กลวิธีการเสนอเนื้อหาและแนวคิด ตลอดจนสภาพสังคมไทยที่ปรากฏ
ในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ด้วย

(1) "แจ้งความให้แก่ท่านทั้งปวงทราบทั่วกัน" ครุโณวาท 1 : 2-3 กรกฎาคม 2417

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลักษณะของหนังสือพิมพ์ครูไฉนาท ในเรื่อง
 - 1.1 การจัดรูปเล่ม
 - 1.2 ประเภทของเนื้อหา
2. เพื่อศึกษารูปแบบกลวิธีในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด
3. เพื่อศึกษาสภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2417 - 2418

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. หนังสือพิมพ์ครูไฉนาทมีเป้าประสงค์ทางการเมืองแฝงอยู่ นอกเหนือไปจากเพื่อเผยแพร่ความรู้ความคิดอันเป็นเครื่องบำรุงปัญญา¹
2. หนังสือพิมพ์ครูไฉนาทเป็นต้นแบบในการเขียนวรรณกรรมประเภทหนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลในหนังสือพิมพ์ครูไฉนาทตั้งแต่ฉบับที่ 1 - ฉบับที่ 51 (เล่ม 1 หน้าเบอร์ 1 วันอังคารเดือน 8 แรม 9 ค่ำ ปีจอฉศก 1236 - เล่ม 2 หน้าเบอร์ 91 วันอังคารเดือน 7 แรม 4 ค่ำ ปีอุญสัปตศก 1237) รวมทั้งสิ้น 51 ฉบับ ระยะเวลา 1 ปี

นอกจากนี้จะใช้หนังสือ เอกสาร บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์ครูไฉนาท และศึกษาค้นคว้าเอกสารที่แสดงประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2417 - 2418

¹ "ถึงความให้แก่อานทั้งปวงทราบทั่วกัน" ครูไฉนาท 1 : 2 กรกฎาคม 2417

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะช่วยให้ผู้อ่านทราบลักษณะรูปเล่ม เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ครุโณวาท ว่ามีลักษณะแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับหนังสือพิมพ์ในสมัยถัดมาที่เป็นประเภทเดียวกันอย่างไร
2. ผลการศึกษา จะช่วยให้ทราบรูปแบบของการเขียนวรรณกรรมประเภทหนังสือพิมพ์ กลวิธีในการเขียนและแนวคิดจากเนื้อหาประเภทต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแฝงอยู่
- X 3. ช่วยให้ทราบสภาพสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วง พ.ศ. 2417 - 2418

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาหนังสือพิมพ์ครุโณวาทตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
2. ศึกษาเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์ครุโณวาท
3. ศึกษาเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 5
ช่วง พ.ศ. 2417 - 2418
4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. หอสมุดแห่งชาติ
2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
4. หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

หนังสือพิมพ์ครุโณวาท เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย มีผู้สนใจศึกษา และกล่าวถึงหลายท่านได้แก่

สุภาพันท์ บุญสะอาด¹ ได้กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ครุโณวาทว่า เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทยที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมา ในมาตรฐานเดียวกัน คือลงข่าวทางราชการบ้าง ข่าวต่างประเทศ สุภาษิตสอนใจ บทกวี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน นิทาน นิยาย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม² ซึ่งวิจัยเกี่ยวกับวิวัฒนาการและบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้กล่าวถึงเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทว่า ได้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของกลุ่ม "สยามหนุ่ม" อย่างเต็มที่ รวมทั้งให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้อ่าน แม้ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายปกครอง ไม่ได้ทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาล แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในวงการปกครองได้เริ่มตระหนักถึงอำนาจและความสำคัญของหนังสือพิมพ์ ในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างจริงจังแล้ว

Wibha Senanan³ กล่าวถึงครุโณวาทว่า เป็นแหล่งสำหรับแสดงความคิดเห็นใหม่ เป็นจุดเริ่มการเขียนวรรณกรรมร้อยแก้วอย่างกว้างขวาง บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครุโณวาท เกี่ยวกับความก้าวหน้าของวรรณกรรมยุคใหม่คือ ให้นำเอาวิธีการเขียนหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของการเขียนร้อยแก้วเข้ามาใช้ และ

¹ สุภาพันท์ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 10 - 11

² พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม "วิวัฒนาการและบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" วิทยาสาร
24 : 25 - 27 กรกฎาคม 2516

³ Wibha Senanan. The Genesis of The Novel in Thailand. p. 32 - 35.

กล่าวถึง "นิทานปักษิณ"* ว่า เป็นบทเสียดสีอันเป็นลักษณะของเรื่องเรีงรมย์
แนวใหม่

ขจร สุขพานิช¹ เขียนบันทึกเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ครุโณวาท กล่าวถึง
วัตถุประสงค์และเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย
โดยแยกกล่าวเป็นประเภท ๆ คือ ขาว บทความ สารคดี นิทาน ฯลฯ
และยกย่องให้หนังสือพิมพ์ครุโณวาทเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย เป็นเอกสาร
ที่แสดงหลักฐานในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้อีกฉบับหนึ่ง

เดช บุญนาค² กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ครุโณวาทว่า เป็นหนังสือพิมพ์
การเมืองฉบับแรกของไทย เป็นสื่อแสดงความคิดเห็นของกลุ่มนักการเมืองกลุ่มหนึ่ง
เมื่อต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ชี้ให้เห็นถึง
สถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นกับการแสดงออกของหนังสือพิมพ์ว่าสนับสนุนการเมือง
ฝ่ายรัฐบาลอย่างไร

อุทธรณ์ พลกุล³ และทองเครือ เกษมสุวรรณ⁴ ได้กล่าวถึงลักษณะการใช้
ภาษาของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทไว้ตรงกันข้ามเลยทีเดียว คืออุทธรณ์ พลกุล มีความ
เห็นว่าการใช้ภาษาของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ไม่ดีนัก แต่ทองเครือ เกษมสุวรรณ แนะนำว่าคือ

* สอดคล้องตามหนังสือพิมพ์ครุโณวาท

¹ ขจร สุขพานิช "ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ไทย" ครุโณวาท หน้า 9-27

² เดช บุญนาค "ครุโณวาท หนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของไทย"
วิทยาสารปริทัศน์ 33 : 50 - 52, 68 กันยายน 2513

³ อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง" ประวัติ
มหาวิทยาลัย หน้า 14 - 15

⁴ ทองเครือ เกษมสุวรรณ "ครุโณวาท หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย"
วัฒนธรรมไทย 5 : 23 - 28 กรกฎาคม 2513

นอกจากนี้ยังมีเอกสารประเภทหนังสือ ปริญญาบัตรที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์
ในสมัยรัชกาลที่ 5 รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นข้อมูลความรู้ทั่วไป
ในการวิเคราะห์สภาพสังคม และแนวคิด จากหนังสือพิมพ์ครุโณวาท

จากเอกสารต่าง ๆ เท่าที่รวบรวมมานี้ จะเห็นได้ว่า แม้จะมีผู้ศึกษา
หนังสือพิมพ์ครุโณวาทมาแล้ว แต่ก็ศึกษาเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังไม่มีผู้ใดศึกษา
ละเอียดลึกซึ้งมาก่อน ผู้วิจัยจึงใคร่จะวิเคราะห์หนังสือพิมพ์ครุโณวาทอย่างละเอียด
ตามจุดมุ่งหมายข้างต้น

ลักษณะทั่วไปของหนังสือพิมพ์ครุโฆวาท

ก่อนหน้าที่จะมีหนังสือพิมพ์ของคนไทยโดยเฉพาะนั้น ประเทศไทยก็มีหนังสือพิมพ์มาแล้วทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 กิจกรรมหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นจากกลุ่มชาวต่างประเทศที่เข้ามาตั้งหลักฐานในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมิชชันนารีอเมริกัน คือในปี พ.ศ. 2387 หมอบรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) ได้ออกหนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ด (Bangkok Recorder) พิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นหนังสือพิมพ์รายปักษ์แถลงข่าวฉบับแรกของประเทศไทย นับแต่นั้นมาก็มีหนังสือพิมพ์ออกมาอีกหลายฉบับ แต่เป็นหนังสือพิมพ์รายปี รายสัปดาห์ และรายปักษ์ ซึ่งเจ้าของและบรรณาธิการเป็นมิชชันนารีอเมริกันทั้งสิ้น

ในปี พ.ศ. 2401 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ออกหนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นในราชสำนัก เป็นเหมือนหนังสือพิมพ์ของทางราชการ แจกแก่ข้าราชการเท่านั้น หนังสือราชกิจจานุเบกษาที่ออกในรัชกาลที่ 4 นี้ ออกได้ปีเดียวก็เลิกกันไป และมาเริ่มออกใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2417 กำหนดออกเป็นรายสัปดาห์ และออกมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเนื้อหาและนโยบายของหนังสือราชกิจจานุเบกษาในปัจจุบันนี้ก็คงเหมือนเดิม คือ เป็นหนังสือแจ้งข่าวราชการโดยตรง และในปี พ.ศ. 2417 นี้เองพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ก็ทรงจัดออกหนังสือพิมพ์ครุโฆวาทตามมา นับเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย¹ และเป็นหนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของคนไทยได้จัดพิมพ์ขึ้นในประวัติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์ไทย²

¹สุภาพันธุ์ บุญตะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 6 - 10 (2513)

²เศฐ บุญนาค "ครุโฆวาท หนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของคนไทย"

ในการศึกษาครุโศวาท ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย ผู้วิจัยจึง
ศึกษาลักษณะทั่วไปของหนังสือครุโศวาทตามหัวข้อต่อไปนี้

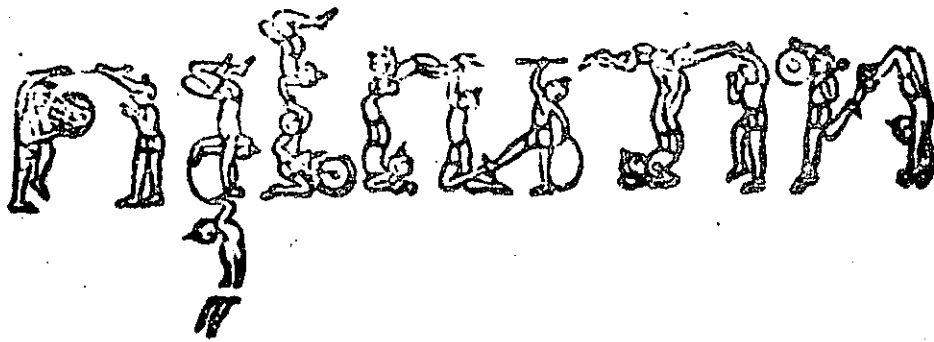
1. รูปแบบ
2. ประเภทของเนื้อหา
3. กลวิธีในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด

1. รูปแบบ ในที่นี้หมายถึงรูปแบบของหนังสือ กล่าวคือ

หนังสือพิมพ์ครุโศวาท เป็นหนังสือวารสารประเภทรายสัปดาห์
ออกวางตลาดทุกวันอังคาร ฉบับแรกวางตลาดเมื่อวันอังคาร เดือน 8 แรม 9 ค่ำ
ปีจอฉศก 1236 (7 กรกฎาคม 2417) เป็นหนังสือขนาด 4 หน้าก ฉบับหนึ่ง
มีประมาณ 8 - 12 หน้า เนื่องจากจำนวนหน้ามีน้อยจึงไม่มีสารบัญชบอกหน้า นอกจาก
ฉบับที่ 2 และ 3 เพียง 2 ฉบับ ที่มีสารบัญชบอกหน้าไว้ด้วย โดยฉบับแรกบอกไว้ที่
หน้าสุดท้าย ส่วนฉบับที่ 2 บอกไว้กับแจ้งความนั่นเอง

การจัดหน้า* แบ่งหน้าเป็น 2 ตอน (คอลัมน์) หัวเรื่องพิมพ์ด้วย
ตัวพิมพ์ขนาดใหญ่กว่าเนื้อเรื่องเล็กน้อย ถ้าฉบับใดมีข่าวก็จะพิมพ์ข่าวในประเทศก่อน
ต่อไปเป็นข่าวต่างประเทศ นอกจากนั้นไม่มีการจำกัดว่าเรื่องประเภทใดจะต้องอยู่ที่
หน้าใด เนื้อหาแต่ละเรื่องจะลงต่อกันไปจนจบ ไม่มีการต่อหน้า เมื่อจบเรื่องหนึ่งก็ใช้
วิธีขีดเส้นคั่นบาง ทิ้งไว้เฉย ๆ บาง แล้วขึ้นเรื่องใหม่ต่อไปเลยในหน้าเดียวกันนั้น
ถ้าเป็นเรื่องยาว การต่อเรื่อง บางครั้งทิ้งระยะไปหลายฉบับจึงนำมาลงต่อ

* ดูตัวอย่างการจัดหน้าในหน้าต่อไป

เล่มที่ ๑ หน้า ๒๖-๒๗ ปีที่ ๑๖๖ พ.ศ. ๒๔๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓

บทละครเรื่อง ๑๖ หน้า ๒๖-๒๗

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

บทละครเรื่อง ๑๖ หน้า ๒๖-๒๗

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

การเรียงหน้า ใ้หมายเลขต่อกันทั้งปี เช่น เล่ม 1 ก็เริ่มตั้งแต่
 เล่ม 1 แผ่นที่ 1 *** หน้าเบอร์ 1 มีหน้า 1 - 8 เล่ม 1 แผ่นที่ 2 หน้าเบอร์
 9 มีหน้า 9 - 16 เป็นต้น

คณะผู้จัดทำ บรรณาธิการได้แก่ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้า
 เกษมสันต์โสภาคย์ ร่วมกับพระองค์เจ้าพี่พระองค์เจ้าน้อง และขุนนางข้าราชการสมัยนั้น
 ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งองค์บรรณาธิการ
 ทรงแถลงไว้ว่า

ข้าพเจ้า...แลที่ปรึกษาทั้งปวงพร้อมใจกัน นำข้อความนั้นขึ้นคำนับทูลพระกรุณา
 ได้ทราบใ้ฝ่าธุลีพระบาทแล้ว (ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วยจึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า พระราชทานพระบรมราชานุญาต แล้วจะทรงช่วยออกหนุนให้ทำ
 หนังสือนี้ให้สำเร็จ จะได้เป็นชุดแก่แผ่นดินต่อไป)¹

วัตถุประสงค์ในการจัดทำ ผู้จัดทำทรงแถลงไว้ว่า ต้องการจะให้
 หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เป็นเครื่องเผยแพร่ความรู้ ประคับสติปัญญาของผู้อ่าน และเพื่อให้
 แปรกไปจากหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งลงแต่ข่าวของทางราชการ

การจำหน่าย ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกประจำ แต่จำนวนจำหน่ายน้อยมาก
 ประมาณ 130 ฉบับ ค่าบอกรับเป็นสมาชิกปีละ 8 บาท ถ้าส่งถึงบ้าน 10 บาท มักจะ
 มีปัญหาเรื่องขาดทุนเป็นประจำ

* ดูตัวอย่างในหน้าก่อน

** แผ่นที่ คือ ฉบับที่ของหนังสือ แผ่นที่ 1 คือฉบับที่ 1

*** หน้าเบอร์ คือ หน้าแรกของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ เช่น หน้าเบอร์ 201
 หมายถึงหน้า 201 เป็นหน้าแรกของหนังสือฉบับนั้น

¹ "แจ้งความให้แก่ท่านทั้งปวงทราบทั่วกัน" กรุณา 1 : 2 กรกฎาคม 2417

2. ประเภทของเนื้อหา เนื้อหาต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์นั้น มิได้จำกัดแน่นอนลงไปว่าจะมีคอลัมน์ใดบ้าง ฉะนั้นบางฉบับอาจจะมีข่าวเป็นส่วนใหญ่ บางฉบับมีนิทานเกือบทั้งฉบับ และบางฉบับก็มีเนื้อหาครบถ้วนทั้งข่าว บทความ นิทาน วรรณคดี สุภาษิตเกร็ดความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งแจ้งความ โฆษณาสินค้า ฯลฯ ตามแบบฉบับของหนังสือประเภทนี้ในสมัยปัจจุบัน

ในการศึกษาเนื้อหา ผู้วิจัยได้จัดแยกเนื้อหาทั้งหมดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

2.1 ข่าว

2.2 บทความ

2.3 นิทาน

2.4 วรรณคดี และสุภาษิต

2.1 ข่าว ข่าวที่พบในหน้าหนังสือพิมพ์สมัยก่อน มักจะเป็นการเขียนข่าวท่านองผู้สื่อข่าวเป็นผู้เล่า แล้วเขียนรายละเอียดเท่าที่ทราบ ไม่มีการเสริมแต่งข่าวข่าวจึงสั้น¹ การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงโตเกียวเวลานั้น มีทั้งข่าวภายในประเทศและข่าวต่างประเทศ กล่าวคือ

2.1.1 ข่าวภายในประเทศ เป็นการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ แบ่งออกเป็น

2.1.1.1 ข่าวในพระราชสำนัก เป็นข่าวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ หรือข่าวการพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องในพระราชสำนัก ข่าวประเภทนี้จึงจะมีความสำคัญมากที่สุด เพราะนอกจากผู้จัดทำจะติดตามลงข่าวเป็นประจำแล้ว ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาเป็นอย่างดี ข่าวประเภทนี้ได้แก่

¹สุภาพันท์ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 91 (2511)

"ข่าวการเสด็จยกยอกพระเจดีย์ที่วัดราชบพิธ"

ลงรายละเอียดและหมายกำหนดการของงาน 2 วัน

"ข่าวการสมโภชและทรงผนวช" ลงรายละเอียดของการพระราชพิธีตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่ถวายพระนามของพระเจ้าอนงยาเธอที่จะทรงผนวชพระและผนวชเป็นเณร หม่อมเจ้าที่จะรวมผนวชด้วย ลำดับขั้นตอนของการพระราชพิธีจนถึงการสมโภช

"ข่าวการเสด็จพระราชดำเนินเกาะบางป่าอินทร์"

เพื่อทอดพระเนตรการทำพระที่นั่งใหม่ที่บางปะอิน

"ข่าวกรมพระราชวังบวรเสด็จเข้าเฝ้าในพระบรมมหาราชวัง"

"ข่าวการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา"

ครุโณวาทลงข่าวนี้ติดต่อกันถึง 3 ฉบับ ให้รายละเอียดของการพระราชพิธีแต่ละวัน คำถวายพระพรของขุนนาง ข้าราชการ พระบรมวงศานุวงศ์ พระราชดำรัสตอบ การตกแต่งซุ้มไฟถวายพระพรตามแบบตะวันตก ซึ่งองค์บรรณาธิการทรงบรรยายไว้อย่างละเอียดว่า ผู้ใดตกแต่งซุ้มไฟเป็นรูปแบบใด เช่น บรรยายการตกแต่งซุ้มไฟที่ค้ำหนัก เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ว่า ที่ค้ำหนักสมเด็จพระเจ้านองยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ แขนงโคมระยาแก้ว เรียงประทีปแก้วเป็นลวดหลั่น ชงจางจัดสั่งนามสอาดแปลกประหลาดกว่าที่ใดเห็นมา¹

ข่าวการเสด็จพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น การพระราชพิธีจองเปรียง การเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินกรุงเก่า เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกฐินทางสถลมารค เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกฐินทางชลมารค

¹"ข่าวพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา" ครุโณวาท 1 : 170 กันยายน

การตั้งพระราชพิธีครีป่าปวย พระราชพิธีจรีปวย การเสด็จเปลี่ยนเครื่องทรง
พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร ฯลฯ

ข่าวการพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ครูโณวาทลงพิมพ์
นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังเป็น
การให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ก็มีข่าวเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น การลงบัญชี
รายชื่อผู้ที่ทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้เพื่อปลูกตามสถานที่ต่าง ๆ การเสด็จตามสถานที่ต่าง ๆ
เพื่อพักผ่อนพระราชอิริยาบถ เป็นต้น

2.1.1.2 ข่าวราชการ ส่วนใหญ่เป็นข่าวเกี่ยวกับ
ความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ทางการเมือง ได้แก่

"ข่าวการตั้งตระลาการศาลรับสั่ง" ลงรายชื่อผู้ที่
ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร ตั้งให้เป็นตระลาการศาลรับสั่ง 10 นาย ซึ่งทั้ง 10 นายนี้
มีชื่อเป็นไปตลอดชีวิต ตามแต่พระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณา
โปรดให้เป็นไปเท่าไรก็ได้¹

"ว่าควยขาวในสยามนี้" ประกาศให้ราษฎรตัดต้นไม้
ที่ไม่มีผลได้โดยไม่ต้องเสียค่าปรับใหม่ เดิมถ้าใครตัดต้นไม้ต้นหนึ่ง จะเสียค่าปรับใหม่
อากรต้นหนึ่งเป็นสามต้น²

"ข่าวเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตรท" ลงข่าวผู้ที่ได้รับ
พระราชทานตราตั้งทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ฯ

"ข่าวราชการ" เป็นข่าวพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถวายพุ่มแด่พระภิกษุสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ได้แก่ วัดราชประดิษฐ์
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนฯ วัดราชบพิธ วัดบวรนิเวศ

¹ "ข่าวการตั้งตระลาการศาลรับสั่ง" ครูโณวาท 1:14 กรกฎาคม 2417

² "ว่าควยขาวในสยามนี้" ครูโณวาท 1:3 กรกฎาคม 2417

"ข่าวการตั้งปรีวีเคาน์ซิล" ครุโณวาทลงข่าวนี้
 อย่างละเอียด ตั้งแต่เริ่มตั้งพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพระราชพิธีวาง
 รุขศาสตร์ รวมทั้งลงรายพระนามและรายนามผู้ที่ได้รับเลือกเป็นปรีวีเคาน์ซิลทั้งหมด
 "ข่าวปรีวีเคาน์ซิลศาล" เป็นข่าวการถวาย
 ลัศยานุสัจของปรีวีเคาน์ซิล เรียงลำดับตามความสำคัญของบุคคล กล่าวคือ

ท่านผู้ที่จะได้เป็นปรีวีเคาน์ซิล ทำลัศยานุสัจศาลถวายทีละพวก ตามผู้ใหญ่
 ผู้น้อย ที่หนึ่งนั่นคือพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระเทเวศร์ชินทรหนึ่ง
 พระเจ้าบรมวงษเธอกรมหลวงวรศักดาพิศาลหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ
 เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์หนึ่ง ที่ 2 พระวรวงษเธอ
 กรมหมื่นอนันตการฤทธิหนึ่ง พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ
 หนึ่ง พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมหมื่นเจริญผลกุลสวัสดิ์หนึ่ง ที่ 3...¹

วิธีการเข้าเฝ้าใช้ตามแบบยุโรปทั้งหมด คือถวาย
 คำนับเมื่อทวความเคารพ และนั่งเก้าอี้ขณะเข้าเฝ้า

2.1.1.3 ข่าวอาชญากรรม หรือข่าวชาวบ้าน แผลงข่าว
 ที่สำคัญได้แก่ที่ออฟฟิศทหาร กองตระเวนพระยาอินทราธิบคีสี่หารของเมือง ลักษณะ
 การเขียนข่าวจะเสนอข่าวออกมาในรูปของการสรุปข่าวว่า เกิดที่ไหน เมื่อไร ใครผิด
 ผลการตัดสินเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น

ข่าวที่ออฟฟิศทหาร²

วันพุธเดือน 8 แรมค่ำหนึ่ง ข้ายันสยามประสูตพานัน จับเอาตัว
 จินฮีโจท นายพวงทหารนามาสง โจทหวานายพวงเมาดุราเตะเอาจินฮี ตักสินไห

¹"ข่าวปรีวีเคาน์ซิลศาล" ครุโณวาท 1 : 90 สิงหาคม 2417

²"ข่าวที่ออฟฟิศทหาร" ครุโณวาท 1 : 74 สิงหาคม 2417

เขียนนายพ่วงสองโหล ท่านจมน้ำให้รับตัวนายพ่วงไป

วันศุกร์ เดือน 8 แรมสามค่ำ ทหารยามทำพระจันทร์เอาตัวนายอ่วมโง่
อีสวนจำเลยมาส่ง โง่หาว่าอีสวนเป็นทาส คำตัวแปดคำถึง อีสวนให้การรับถูกต้อง
ตามสารกรมท้น

วลา

ชาวประหารชีวิตผู้ร้าย¹

ณวันจันทร์ เดือน 8 แรมหกค่ำ ประหารชีวิตผู้ร้ายด้วยกันสองราย ๆ หนึ่ง
อายคลายบ้านอยู่บางพระครู เอมมีเคเลียมพันนายบาขุนหมื่นในกรมแสงหอกตามตาย
รายหนึ่งอายยืมอายแสงอายวัน เอาหลาวไม่วอกแทงหมื่นกล้านรงค์ตาย อายแสง
อายวันอพยพหนีไป ได้แต่อายยืม พระยาพิพัฒน์โกษาเป็นตราการชำระโคความเปนลัจ
จึงให้ลูกขุนวางบทพระอัยการ แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบใต้ฝ่าละออง
หูลีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่งพระราชอาญาคนละสามยกเกาสืบที่ แล้ว
เอาไปประหารชีวิตที่วัดพลับพลาไชย แต่อายแสงอายวันหนีไปยังหาได้ตัวไม่

ชาวส่วนใหญ่จะมีลักษณะท่านองที่กล่าวมาแล้วนี้ แต่บางชาวผู้จัดทำได้
พยายามให้รายละเอียด เช่น ชาวในแม่น้ำ ผู้เขียนชาวไคร่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
และตกเดือนผู้อันไว้ในตอนท้ายควย เช่น

ชาวในแม่น้ำ²

ควยชาวเจ้าโคทราบข่าวมาเรื่องหนึ่งว่า อำแดงจิวอยู่แพฟ้ากระดาน
สามห้อง จอคอยู่ใต้ปากคลองบางลำภู ณวันพุธเดือนสิบขึ้นห้าค่ำ เวลากลางคืนประมาณ
8 ทุ่ม มีผู้ร้ายลอบมาตักแพอำแดงจิวขาด แพก็ลอยลงลงไปโคนกำปั่นตามลำน้ำ แพพัง
ทำลายยับเยินไปมาก ลอยกระทบลงไปจนถึงตำบลบางน้ำซล จึงชาวบ้านเอาเรือออกมา

¹"ชาวประหารชีวิตผู้ร้าย" ครูโณวาท 1 : 57 สิงหาคม 2417

²"ชาวในแม่น้ำ" ครูโณวาท 1 : 211 ตุลาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

ช่วย รับอาแคงจิวกับบุตรเล็กไปไว้ จึงรอดจากความตายหาจนน้ำไม่ ครั้นแพเข้าฝั่งได้ ก็เสียหักพังทำลายเป็นอันมาก อาแคงจิวไต่ความลำบากเพราะควยความประมาท ท่านทั้งหลายที่อยู่แพทั้งปวงนั้น อย่าไต่ความประมาทด้วยเลย

เนื่องจากการเสนอข่าวประเภนี้ เป็นข่าวเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด กฎหมายกรณีต่าง ๆ ฉกชิงวิ่งราว จนกระทั่งถึงคดีอุกฉกรรจ์ โทษก็มีตั้งแต่ปรับไหม เขียน ไปจนถึงประหารชีวิต ในการเสนอข่าวจำเป็นต้องแจ้งชื่อผู้กระทำความผิด ถ้าเป็นทนาย ก็ต้องแจ้งชื่อเจ้าของทนายควย เพื่อประกันความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการเป็นการกลั่นแกล้งให้ เจ้าของทนายได้รับความเสียหาย องค์บรรณาธิการจึงทรงเขียนชี้แจงไว้ว่า

อนึ่งข้าพเจ้าขอแจ้งความมายังท่านทั้งหลายให้ทราบ ควยท่านทั้งหลายบางคนที่ได้ทราบความเรื่องผู้ร้ายนี้ ก็จะมี ความซักเคื่องข้าพเจ้า ควยความบางเรื่อง มีชื่อบอกว่า เป็นคนอยู่ในบังคับของท่านนั้น ๆ ท่านจะเห็นไปว่าข้าพเจ้าแถลง บอกชื่อคนร้ายว่าเป็นขาวของท่านจะให้ชื่อท่านเสียไปเพราะเลี้ยงบ่าวชั่ว ให้มีความเคียดรอนต่อแผนดินหาไม้ไ้ ที่ข้าพเจ้าบอกชื่อคนร้ายแลบอกว่า เป็นขาวของท่านควยนั้น เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านทั้งปวงคงจะไม่ปราณนาจะให้ขาวของท่านไปเพียวทำร้ายแกราษฎร ที่ขาวของท่านกระทำ ความไม่ดีครั้งนี้ก็เพราะที่ท่านไม่รู้ไม่เห็น แลไม่แจ้งว่าขาวของท่านเป็นคนร้าย

2.1.1.4 ข่าวการค้า ส่วนใหญ่เป็นตารางเงินเรือเข้าออก ค้าขายระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองต่าง ๆ เช่น สิงคโปร์ ฮองกง เชียงไฮ้ โดยเรือที่มาติดต่อกับค้ายานั้นเป็นของชาวตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และฮอลันดา เป็นต้น นอกจากนั้นก็เป็นการแจ้งราคาข้าวบาง โฆษณาสินค้าที่จะขายบาง

2.1.2 ชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นชาวจากโทรเลข บางครั้งเป็น
ชาวที่แปลจากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ เนื้อหาของข่าวส่วนใหญ่เป็นข่าวการเมือง
นอกจากนี้ก็เป็นข่าวการสงครามระหว่างประเทศต่าง ๆ สงครามกลางเมือง และข่าว
ทั่วไปอื่น ๆ ใดก็ได้

"ข่าวว่าควมลาญเปนิมสุลา" แปลจากหนังสือพิมพ์ลอนดอน เป็น
ข่าวเกี่ยวกับการจักระเบียบการปกครองประเทศมลาญของอังกฤษ

"จดหมายเหตุมามาแตเมืองฟูเจา" เสนอข่าวการรบระหว่างจีนกับ
ญี่ปุ่น

"ข่าวพระเจ้าชาร์กรุงรุกเซียเสด็จประพาสประเทศอังกฤษ" ผู้แปล
มิได้บอกว่ใครข่าวมาจากที่ใด แต่ลงรายละเอียดตั้งแต่พระเจ้าชาร์เสด็จไปถึง พระราชพิธี
ต้อนรับจนกระทั่งเสด็จกลับ

"ข่าวสมเด็จพระนางเจ้ากวิณวิศกอบริยา จะเสด็จไปวิสิตกรุงเซนค-
บิเตอร์สเบิร์ก เมืองหลวงรัสเซียในเคื่อนเสบเตมเบอร์นา"

"ข่าวการรบกันไนในเสปน"

"ข่าวการคัดค้านการตั้งภาษีใหม่ไนประเทศฝรั่งเศส"

ฯลฯ

ข่าวการเมืองที่ครูโถวหาให้มีความสำคัญเป็นพิเศษได้แก่ข่าวเกี่ยวกับราย
พระนามพระมหากษัตริย์ และประมุขของประเทศต่าง ๆ ในโลก เริ่มตั้งแต่ทวีปยุโรป
เอเชีย อเมริกา และอาฟริกา ตามลำดับ ซึ่งนอกจากจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับ
รายพระนามและชื่อแล้ว ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับระบอบการปกครองของประเทศ
เหล่านั้นด้วยแต่เป็นรายละเอียดแบบย่อความเช่น

"พระนามเจ้าแผ่นดิน แลนามผู้ครองแผ่นดินไนทวีปยุโรปไน
ปัจจุบันนี้"

"ออกเตรีย" สมเด็จพระเจ้าฟรานซิส โยเซฟที่หนึ่ง

เฮมเปเรอร์ราชาราชของกรุงออสเตรีย แลถึงบรมราชาของฮังการีและโบฮีเมีย
ประสูติวันที่สิบแปด เดือนอ็อกโต คฤศคักราช 1830 ได้งานภิกพแทนพระบรม-
ปิตุลาธิราช ซึ่งได้ออกจากราชสมบัติ เดือนคิเซมเบอรวันที่สอง คฤศคักราช 1848
ประชณมายุไคลีลีบีบีเปนีที่สิบเจ็ดในราชสมบัติ¹

ฯลฯ

ข้าพเจ้าไปเช่น ข้าพเจ้าที่เมืองเยลูลัม ข้าพเจ้าที่เมืองอินเคีย
การเกิดพายุไต้ฝุ่น ข้าพเจ้าเรื่องเมล็ดละหุ่งเป็นพิษ ฯลฯ เป็นต้น

การเสนอข่าวต่างประเทศนี้ ถ้าเป็นข่าวจากโทรเลข มักจะ
เป็นข่าวสั้น ๆ แบบเดียวกับข่าวในประเทศที่ได้จากออฟฟิศทหาร

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเสนอข่าวนี้ ผู้เขียนจะเสนอข่าว
ตรง ๆ ไม่มีการพาดหัวข่าวเพื่อเชิญชวนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ และเนื้อหาของข่าวก็จะ
ให้รายละเอียดสั้น ๆ ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน ผลเป็นอย่างไร และถ้าสังเกตจาก
ถ้อยแถลงขององค์บรรณาธิการคนหนึ่งที่ว่า "...ข้าพเจ้าได้เอาข่าวต่าง ๆ มาลงใน
หนังสือครุโณวาท แล้วออกไปทุกคราวออก มีข่าวคั้งที่ลงมาแล้วนี้ บางแห่งท่านผู้อ่าน
ก็จะชอบ เพราะหนังสือที่ออกไปนี้ ข้าพเจ้าได้จัดข่าวคั้งปวงมาใส่เป็นการเคา ๆ ที่
ออกไปก็มิถูกตามความประสงค์ของท่านผู้อ่านซึ่งจะรับ การที่จะเป็นประโยชน์แก่ท่านก็น้อย
ลง ท่านคั้งปวงก็ควรที่จะเสียคายเงินเป็นอันมาก ..." ² ประกอบกับเนื้อหาประเภทข่าว
ที่ลงพิมพ์ค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ กล่าวคือตั้งแต่เล่ม 1 แผ่นที่ 22 เป็นต้นมา ไม่มี
ข่าวต่างประเทศอีกเลย ส่วนข่าวภายในประเทศก็เหลือเฉพาะข่าวภายในพระราชสำนัก

¹ "ออกเตรีย" ครุโณวาท 1 : 7 กรกฎาคม 2417

² "แจ้งความ" ครุโณวาท 1 : 51 สิงหาคม 2417

ชาวพิธีการต่าง ๆ การเกิดเพลิงไหม้ การประชุมที่ยังสยامโซโซเอตี้ เป็นต้น เมื่อ
ขึ้นเล่ม 2 ก็ไม่ปรากฏเนื้อหาประเภทข่าวอีกเลย ฉะนั้นจึงน่าจะสรุปได้ว่า เนื้อหา
ประเภทข่าวยังไม่ได้รับความสนใจจากผู้อ่านเท่าที่ควร และจุดมุ่งหมายหลักของ
หนังสือพิมพ์ครุโณวาท ก็มีใ้คนมุ่งเสนอข่าวอย่างแท้จริง

2.2 บทความ ได้แก่เรื่องที่ยูเขียนต้องการจะเสนอความรู้ ความคิดตาม
หลักฐานที่เป็นจริง¹ และบางครั้งยูเขียนก็ตั้งใจเสนอแนวคิดของตนเองลงไปด้วย เพื่อให้
ผู้อ่านเกิดความคิดคล้อยตามเมื่ออ่านข้อเขียนเหล่านั้น

2.2.1 ความรู้ทางค่านิยมศาสตร์ มี 1 เรื่อง คือ

"เรื่องราวควารูปพรรณโลก" ซึ่งเรียกตามภาษาอังกฤษว่า
ยี่โอโลยี² ให้ความรู้เรื่อง "โลก" ตามหลักวิชาสมัยใหม่ คือโลกกลม โคจรรอบ
ดวงอาทิตย์ หมุนรอบตัวเอง พื้นผิวโลกแบ่งเป็นชั้นต่าง ๆ ตามหลักธรณีวิทยา นับ
เป็นความรู้ใหม่ที่ผู้อ่านเคยรู้จากวรรณคดีว่า โลกมี 3 โลก คือ สวรรค์ มนุษย์ นาคาล

2.2.2 ความรู้ทางค่านประวัติศาสตร์ มี 3 เรื่อง คือ

2.2.2.1 พงศาวดารไทย เป็นพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยา
ให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อตั้งกรุง ลำดับพระมหากษัตริย์ที่ขึ้นครองราชย์ ระบอบการ
ปกครอง เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละแผ่นดิน โดยเริ่มลงตั้งแต่ประวัติการสร้างกรุง
สมัยพระเจ้าอู่ทอง เป็นลำดับมาจนถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา เป็นเรื่องยาว
ต่อกันมาเกือบทุกฉบับ ตั้งแต่เล่ม 1 แผ่นที่ 5 ถึงเล่ม 2 แผ่นที่ 12 ซึ่งเป็นฉบับ
สุดท้าย นับเป็นครั้งแรกที่มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพงศาวดารโดยตรง เพราะใน
สมัยก่อน ถือว่า "พงศาวดาร" เป็นเรื่องขององค์ "พระมหากษัตริย์" เป็นเรื่อง

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 176

² "วาทควารูปพรรณโลก" ครุโณวาท 1 : 17 กรกฎาคม 2417

ภายใน เมื่อครุโณวาทนำมาลงพิมพ์จึงได้รับความนิยมจากผู้อ่านมาก*

2.2.2.2 พงสาวครทวิปอเมริกา ครุโณวาทลงบทความ เรื่อง "พงษาวคานยูไนเตคสเทคอเมริกา บทควาควโยโคลำโบ"¹ ให้ความรู้เกี่ยวกับการค้นพบทวีปอเมริกาของโคลัมบัส ซึ่งลงรายละเอียดของการเดินทางทั้งไปและกลับ รวมทั้งประวัติชีวิตของโคลัมบัสอย่างละเอียด

2.2.2.3 "การสงครามในเกาะฟลอริดา" ผู้เขียนเขียนเป็นลักษณะจดหมายเหตุ บันทึกเหตุการณ์สงครามทั้งฝ่ายจีนและญี่ปุ่น และลงความเห็น คาดคะเนว่าจีนจะเป็นฝ่ายมีชัยชนะ เพราะฐานะทางการเงินดีกว่า

2.2.3 ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ มี 1 เรื่องคือ

"เรื่องคนทำรถไฟ" เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติชีวิตของ บอร์ชส์ตีเฟนสัน ผู้ประดิษฐ์รถไฟคนแรกของโลก เริ่มตั้งแต่เขาวิจัยจนกระทั่งประสบผลสำเร็จในการคนควา คือ ทดลองใช้ไคอย่างปลอดภัยในปี พ.ศ. 2373

2.2.4 ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมือง และแนวพระราชดำริทางการเมืองใหม่ ๆ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความประเภทนี้มีทั้งเรื่องที่ยุ้เขียนแต่งขึ้นเอง และแปลมาจากหนังสือพิมพ์อื่น ได้แก่

"เรื่องพระบรมราชา" ผู้เขียนได้นำพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเขียนเป็นบทนำ สนับสนุนการทำพิธีสาบานตัวของผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) ว่าจะมีคุณประโยชน์ถึง 3 ประการคือ "ราษฎรเป็นที่ไว้ใจประการหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดิน

* สืบได้จากจำนวนฉบับที่ลงพิมพ์ และถ้อยแถลงขององค์บรรณาธิการที่ทรงเปิดโอกาสให้ผู้อ่านเขียนไปติชมเรื่องที่เสนอได้

¹ พงษาวคานยูไนเตคสเทคอเมริกา บทควาควโยโคลำโบ" ครุโณวาท
2 : 2 - 4 เมษายน 2418 (ไมโครฟิล์ม)

เป็นที่ไว้วางพระราชฤทัยประการหนึ่ง ตัวเองเป็นที่ไว้ใจแก่ตัวเองประการหนึ่ง"¹
 นอกจากนี้ยังได้เขียนยกย่องเป็นการแสดงความสำคัญของผู้ที่ได้รับคัดเลือกเป็นที่ปรึกษา
 และความเสียสละขององค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสละ
 พระเกียรติยศ "เสด็จจงนั่งให้พินทุตถักขวางไค"²

"เรื่องความเจริญ" กล่าวถึงหลัก 3 ประการใน
 การพัฒนาบ้านเมืองว่า ประชาชนจะต้องมีความรู้ มีอิสรภาพ (พ้นจากความเป็นทาส)
 และได้รับความยุติธรรม (ทางศาล) และเพื่อให้การพัฒนาได้ผล ควรจะตั้ง "โรงเรียน"
 ทั่วประเทศ นอกจากนี้ในบทความนี้ยังได้เรียกร้องให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการ
 การศึกษา ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนโดยพร้อมเพรียงกัน

"เรื่องบริหารในกรุงสยาม" แปลจากหนังสือพิมพ์
 ธองกงไทมส์ เป็นบทความที่วิพากษ์วิจารณ์การเลิกทาส การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม
 การเข้าเฝ้า จากการหมอบคลานเป็นการถวายคำนับ ยืนตรง และนั่งเก้าอี้ ในบทความ
 นี้ได้เรียกร้องให้จีนและญี่ปุ่น "ดูอย่างประเทศสยาม" เพื่อจะได้นำประเทศไปสู่ความ
 เจริญทัดเทียมอารยประเทศ

"เรื่องว่าด้วยกรุงสยาม" แปลจากหนังสือพิมพ์อังกฤษ
 วิจาร์นเรื่องการค้าขายระหว่างประเทศอื่นเคียงกับไทย และการปรับปรุงประเทศใน
 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ที่ปรึกษา
 ราชการส่วนพระองค์ การปรับปรุงระเบียบการทหาร-ตำรวจ และได้กล่าวแสดงความ
 ห่วงใยไว้ท้ายบทความว่า

¹ "พระบรมราชาธิราช" ฤๅโผนวาท 1 : 108 - 109 สิงหาคม 2417

² "พระบรมราชาธิราช" ฤๅ. หน้า 109

ซึ่งประเทศสยามเจริญเร็วในการลิวิไลเสคนี้ ควรจะว่าเหมือนเมืองยี่ปุ่น
ต้องกลัวแต่สิ่งเดียวคือ อย่าให้เรวนัก ข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านผู้ปฤกษามี
สติปัญญา จะได้ชี้แจงให้ท่านทราบว่าธรรมเนียมยุโรป แม้ธรรมเนียม
นั้นเป็นธรรมเนียมดีในชาวยุโรป ถ้าจะเอามาใช้ที่ประเทศเอเซียต้องช้า ๆ
สักหน่อย จะเอามาในทันใดไม่ได้ แม้ว่าการียนคนนั้นเป็นคนสอนง่าย ถ้า
จะเปลี่ยนธรรมเนียมเขา ใจเขายังถือธรรมเนียมเขาแข็งแรงนัก¹

2.2.5 ให้ความรู้เรื่องการปกครอง ครูโณวาทลง

คำแปล "กฎหมายรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา" ของหมอบรัดเลย์ เผยแพร่
ความรู้เกี่ยวกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รายละเอียดก็คือบทรัฐธรรมนูญ
การปกครองประเทศสหรัฐอเมริกาในสมัยนั้น ซึ่งก็เป็นเพียงการเสนอความรู้เรื่อง
การปกครองระบอบหนึ่งเท่านั้น เพราะในข้อเขียนอื่น ๆ ครูโณวาทสนับสนุนการปกครอง
ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไว้อย่างเต็มที่

บทความเรื่อง "ประเทศที่เจริญ ต้องมีคอเวอร์น-
เมนต์มันคงไว้" กล่าวถึงหน้าที่ของผู้นำ ซึ่งจะเป็นผู้บังคับทุกขบารุงสุขให้กับผู้อยู่ใต้
ปกครอง เรียกร้องให้เสนาบดี ข้าราชการ และประชาชนจงรักภักดีต่อผู้นำ ไม่ควร
ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบแล้ว และเมื่อเกิด
กรณีพิพาทขึ้น ควรจะเป็นหน้าที่ของผู้นำในประเทศนั้นเป็นผู้ตัดสิน ไม่ควรจะให้ประเทศ
อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเรื่องนี้แม้นผู้แปลจะมีใครระบุว่าประเทศสยาม แต่ผู้อ่าน
ก็อนุมานได้ว่าผู้เขียนจงใจกล่าวถึงประเทศไทยโดยตรง

¹ "ว่าด้วยกรุงสยาม" ครูโณวาท 1 : 268 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

ในการเสนอบทความนี้ เนื่องจากคณะผู้จัดทำเป็นชน "รุ่นหนุ่ม" ที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกทั้งทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ทำให้คณะบุคคลเหล่านี้เกิดความคิดใคร่จะเห็นประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองตามแบบฉบับของประเทศทางแถบตะวันตกบ้าง ฉะนั้นบทความต่าง ๆ ที่เสนอออกมา จึงมีทั้งเรื่องที่แสดงความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ เช่น เรื่องของ ยอร์ช สตีเฟนสัน ความรู้เกี่ยวกับรูปลักษณะของโลกตามหลักธรณีวิทยา และเรื่องสำคัญที่สุดก็คือ บทความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เพื่อพัฒนาบ้านเมืองไปสู่ความเจริญแบบตะวันตกอันเป็นชาวใหม่ขณะนั้น

2.3 นิทาน นอกจากชาวคราวความเคลื่อนไหวในขณะนั้น และความรู้ทั่วไปแล้ว ผู้อ่านครุโณวาทยังมีโอกาสได้อ่านนิทานต่าง ๆ ทั้งนิทานไทยโบราณซึ่งเคยเป็นแค่เรื่องเล่าสืบกันมาด้วยปาก และนิทานแบบใหม่¹ เนื้อเรื่องสนุกสนาน การเปรียบเทียบทันสมัย² ที่เป็นนิทานการเมืองก็มุ่งกระแนะกระแหนคติเดียนผู้เข่นผู้แค้น³

"นิทาน" นับว่าเป็นข้อเขียนที่เด่นที่สุดของหนังสือพิมพ์ครุโณวาท มีทั้งหมด 30 เรื่องได้แก่

1. เรื่องเจ้านกแหลมกับพวก เป็นเรื่องของชายหาปลา 4 คน ซึ่งมีสภาพร่างกายผิดปกติคืออกนแหลม มีมือใหญ่ หูกาง และขี้มูกมาก ทั้งสี่คนช่วยกันล่ามาหากิน แต่ด้วยความที่ใจไม่รู้จักแก่กระทั่ง "เงา" ของตนเอง ในที่สุดก็ต้องตายด้วยความโง่ของตน

¹Wibha Senanan. The Genesis of The Novel in Thailand. p. 32.

²ทองเครือ เกษมสุวรรณ "ครุโณวาท หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย" วัฒนธรรมไทย 5 : 28 กรกฎาคม 2513

³ขจร สุขพานิช "ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ไทย" ครุโณวาท หน้า 22

2. เรื่องเศรษฐีพาล เป็นเรื่องของเศรษฐีที่ร่ำรวย แต่กระนั้น
ก็เหนียว ถึงกับไปแจ้งความต่อ "ตระลาการ" จับยาจกที่เข้าไปขออาศัยพักพิง เหตุ
เพราะชาวนั้นเข้าไปในเวลาที่เขาต้อนรับประทานอาหาร โดยแจ้งข้อหา "ขโมยสุกกินอาหาร"
ซึ่งตระลาการรับฟ้องแล้วสั่งปรับให้เศรษฐีรับเงินในกระจกไป 12 บาท

3. "เรื่องมดงาม" เป็นเรื่องของมดงามซึ่งแม่จะตัวเล็ก แต่มี
ความกตัญญูคุณ สามารถสละชีวิตของตนเองตอบแทนบุญคุณนกเขา ที่เคยช่วยชีวิตตนเอง
มาก่อน

4. "เรื่องสมณากับลูกวัว" แสดงความขัดแย้งระหว่างพระกับ
ประชาชน เป็นเรื่องของพระสมภารบ้านนอก ที่ประชาชนไม่ศรัทธา ไม่ยอมนิมนต์ไปฉัน
หรือไปประกอบพิธีต่าง ๆ พระจึงไปแสดงออกกับพระลูกวัด คอยพาลหาเรื่องทำโทษ
พระลูกวัดอยู่เป็นประจำ

5. "เรื่องคางคก" กล่าวถึงคางคกซึ่งวันหนึ่ง ๆ ไม่ทำอะไร
คอยจ้องจะจับคนคนอื่น ครั้นเห็นนายพรานยิงนกยางตาย ก็นำความไปฟ้องยุปิเตอร์
เทพเจ้าแห่งสัตว์ ว่านายพรานยิงพอกตนเองตาย นายพรานจึงแก้ตัวว่า เมื่อก่อนพอกตน
จะตายไค้สังโหวาจะมาก็คงเกิดเป็นปลา ฉะนั้นตนจึงต้องคอยยิงนกยางที่จะมากินปลาเสีย

6. "นิทานโบราณว่าควยราชสีห์กับช้าง" กล่าวถึงราชสีห์
ซึ่งปากเพียรสร้างถ้ำของตนจนสวยงาม ถูช้างซึ่งโขงจะเข้ามาแย่งถ้ำ จนถึงกับยกพวก
สู้กัน ในที่สุดช้างเป็นฝ่ายปราชัย

7. "เรื่องชายชรากับหลาน" แสดงความไม่เชื่อของชายชรา
ซึ่งโขงไค้แม่แต่หลานของตนเอง และเรื่องที่โขงก้นาชั้น คือ ชื้อลูกเงาะมาแล้วแอบซ่อน
ไว้ครั้งหนึ่ง เอามาแบ่งกันเพียงครั้งเดียว พอหลานรู้ทันก็แก้ตัวไปต่าง ๆ นานา

8. "ว่าควยนิทานโบราณ" มีกษัตริย์องค์หนึ่งเสด็จประพาสป่า
หลงกับพวกมณเฑียร บังเอิญไปพบเสือเข้าตัวหนึ่ง จึงหนีไปอาศัยอยู่ในศาลเทพารักษ์

เทพารักษ์โกรธที่พระมหากษัตริย์องค์นั้นเสด็จเข้าไปอาศัยอยู่โดยไม่ขออนุญาต ก็ระบั่นดาลให้ศาลพัง จึงเห็นเหตุการณ์ก็กล่าวเตือนสติเทพารักษ์

9. "นิทานยุโรป" กล่าวถึงเทพเจ้าแห่งสัตว์ ประชุมxorองพวกสัตว์มิให้ทำร้ายกัน เพื่อ หมี โลโอน จะไม่ยอมทำตาม จึงจึงต้องเข้าไปตักเตือน

10. "นิทานเรื่องไตร ภูมิ" เป็นเรื่องของคนหัวา ซึ่งรู้จักปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ทำให้รอดพ้นจากการถูกโค่นทิ้ง กลับเจริญงอกงามขึ้นได้อีก

11. "เรื่องโลโอนและช่างโซลง" แสดงผลของการแตกความสามัคคีและขาดสติของโซลงช่างที่ถูกอุบายของโลโอน ในที่สุดถูกโลโอนเลือกจับกินได้ตามสบาย

12. "นิทานปัทมบัน" แสดงความขัดแย้งระหว่างวัย ในสายตาของเด็ก คนแก่ คุเป็นตัวละคร ทำอะไรก็เหมือนคนบ้า พวกกันหัวเราะเยาะเป็นที่สนุกสนาน

13. "นิทานพระยาจักร" กล่าวถึงพระยาจักรซึ่งเป็นกษัตริย์แต่มีเพื่อนเป็น โลโอน ช่างเผือก ม้า ลิง และมดง่าม แสดงคุณสมบัติของมิตร ว่ามิตรจะช่วยได้ในยามคับขัน เช่น พระยาจักร ซึ่งถูกแมงคาเรืองเข้าหู คิดว่าพระองค์คงตายแน่ ๆ แล้ว แต่กลับพ้นจากอันตรายได้เพราะมดง่ามเข้าไปคาบแมงคาเรืองออกมาได้

14. "หมาลักขนม" กล่าวถึงหมาสองตัว ซึ่งช่วยกันขโมยขนมจากเจ้าของไป แต่แบ่งกันไม่เป็นที่ตกลง จึงไปขอให้ลิงช่วยแบ่ง ลิงแกล้งแบ่งขนมให้ใหญ่ข้างเล็กข้าง พอหมาทักท้วง ลิงก็กัดข้างที่ใหญ่ให้เหลือน้อยกว่า จนกระทั่งขนมหมดก่อนไป

15. "ว่าควยกต่ายทั้งหลายกับกบทั้งหลาย" เป็นเรื่องของกระต่ายที่คิดจะฆ่าตัวตายเพื่อให้พ้นจากความกลัว แต่ได้คิดเมื่อเห็นกบตกใจกลัวพวกตัวพากันกลับไปหากันในป่าตามเดิม

16. "คนคนหนึ่งชื่อยัง" ยังเป็นชายหนุ่มที่คิดว่า บ้านจะคับแคบ
เพียงใด บ่อมพอให้เพื่อนนั่งคุยกันได้

17. "เรื่องมิสเตอร์โอสแตงแล้งบ่าวของเขา" ยังไปอยู่ที่อาน้ำ
เห็นคนมากมาย แต่กลับมารายงานมิสเตอร์โอสแตงว่ามีคนคนเดียว เพราะมีคนเพียง
คนเดียวที่ยกก้อนหินหลบไปไหนเมื่อเดินสะดุด

18. "นิทานเรื่องนายรักกับนายเรือง" นายรักกับนายเรือง
สนทนากันถึงเรื่อง พุทธศาสน์ ราชศาสน์ ไทหฺรศาสน์ ไสยศาสน์ แสดงให้เห็นค่านิยม
และความเชื่อของคนในสมัยนั้นเป็นอย่างดี

19. "ความฝัน" เป็นบทเสียดสีคนแก่คนหนึ่งซึ่งเป็นตั้งแต่แม่ทัพ
นักการทูต ไปจนถึงพ่อค้า

20. "ว่าควยเรือกำปั่นขึ้นแลเรือฉลอม" เล่าเรื่องเรือกำปั่น
สองลำชนกัน เป็นผลให้เรือฉลอมเป็นอันครายเพราะอยู่ตรงกลาง

21. "นิทานนายปัน" ปันคุยกับเพื่อนถึงสาเหตุที่เรือกำปั่นชนกัน
เพื่อนตอบว่าเรือชนกันเพราะกัปตันวิวาทกัน

22. "นิทานว่าควยนายรอบกับนายรื่นสนทนากัน" ทั้งสองคน
สนทนากันถึงพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องการตั้ง
ปรีวีเคาน์ซิล

23. "เรื่องคนโกง" เป็นเรื่องของบุตรเศรษฐีที่ไม่ยอมทำอะไร
แค่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนทรัพย์สินสมบัติที่ตกทอดจากพ่อแม่หมดไป ต้องหากินทางฉ้อโกงเลี้ยงชีพ

24. "ว่าควยนายปันซ์" ปันซ์หายตัวตามพวกผีไปภูเขาคาเต็นรา
บนสวรรค์

25. "ว่าควยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" กล่าวถึงความสำคัญ
และหน้าที่ของปรีวีเคาน์ซิล ผลการทํางานของตระลาการ การสาบานตนของปรีวีเคาน์ซิล
และเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบราชการ

26. "ว่าด้วยปันซ์" ปันซ์วิจารณ์คนที่ไปเรียนต่อที่ "เมืองนอก" ทำตัวแบบฝรั่งว่าพวกนี้มักจะไปเรียนเอาความชั่วมากกว่าความดี

27. "ว่าด้วยความสามัคคี" กล่าวถึงนกกระจาบซึ่งสามารถพ้นจากการเป็นเหยื่อของนายพรานด้วยความสามัคคี แต่ก็ต้องตกเป็นเหยื่อของนายพรานในภายหลังเพราะแตกความสามัคคี ซึ่งผู้แต่งได้อธิบายเปรียบเทียบโดยยกคำบาลีมาอ้างแล้ว ยกเหตุการณ์มาอธิบายประกอบด้วย

28. "ว่าด้วยมฤณสิบสองเหลี่ยมของโบราณ" ลงคิดต่อกันตั้งแต่เหลี่ยมที่ 1 - 12 แสดงคุณธรรมของกษัตริย์ในคานต่าง ๆ

29. "นิทานโบราณในปศุจปกรณัม" เป็นนิทานที่ตัวละครเล่าต่อ ๆ กัน เริ่มตั้งแต่นายสุนขิงจอกจะไปอาศัยอยู่กับราชสีห์ ลูกน้องทั้งสามตัวก็คัดค้านโดยผลักดันให้นายพิงเป็นอุทธรณ์ แต่สุนขิงจอกผู้เป็นนายไม่เชื่อ ไปอาศัยอยู่กับราชสีห์ได้รับความสุข ภายหลังสุนขิงจอกคิดกำจัดนางราชสีห์เป็นเมีย จึงออกอุบายฆ่าราชสีห์ตัวผู้สำเร็จ แต่นางราชสีห์ก็ตายไปด้วย สุนขิงจอกคิดจะได้ลูกสาวของราชสีห์เป็นเมีย นางจึงออกอุบายลวงสุนขิงจอกไปบอกตายายมาฆ่าสุนขิงจอกสำเร็จ

30. "นิทานเรื่องนายวิศกับนายบุจสนทนากัน" กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 พร้อมกับแสดงความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีคนไม่เห็นด้วยอยู่ 2 พวก คือ พวกที่ยึดมั่นขนบธรรมเนียมเก่ากับพวกที่สูญเสียผลประโยชน์

ในจำนวนนิทาน 30 เรื่องที่กล่าวมาแล้วนี้ จำแนกตามเนื้อหาได้เป็น 3 ประเภท คือ

2.3.1 นิทานคติธรรม เป็นนิทานที่แสดงธรรมโดยตรง เช่น ประโยชน์ของความสามัคคี โทษของการแตกความสามัคคี คุณธรรมของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ เรื่อง ว่าด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นนิทานชาดก 1 เรื่อง ว่าด้วยมฤณสิบสองเหลี่ยม

ของโบราณ แสดงคุณธรรมของกษัตริย์ 12 เรื่อง และนิทานโบราณในปีศาจปรกม

2.3.2 นิทานสมัยใหม่ นิทานประเภทนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม ทั้งในด้านรูปแบบ ตัวละคร และสำนวนโวหาร กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ ได้สรุปลักษณะของนิทานในสมัยนี้ว่า "นิทานสมัยนี้ใช้แทนความหมายของคำว่า fiction ซึ่งหมายถึงเรื่องที่คิดแต่งขึ้น ไม่ใช่เรื่องจริงแท้ ในปัจจุบันเราขยายความนั้นออกเป็นนวนิยายและเรื่องสั้นอีกด้วย"

ลักษณะของนิทานสมัยใหม่

2.3.2.1 รูปแบบ เริ่มมีการรับเอารูปแบบในการเขียนวรรณกรรมร้อยแก้วตะวันตกมาใช้ คือ มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ได้แก่

2.3.2.1.1 ใช้เครื่องหมายจุลภาค (,)

แบ่งวรรค เช่น

นิทานเรื่องไทรภู่²

นิทานเรื่องไทรภู่ว่า, ในชมพูทวีปนี้, มีคันชมนพพฤษกคือคันหว่า เป็นไม้ประจำทวีป คันหว่านั้นเป็นไม้ใหญ่หลายร้อยอ้อม ประกอบด้วยราก เปลือก กะพี้ แก่น, กิ่งก้านใบผลบริบูรณ์, ตั้งอยู่ในท่ากลางแห่งทวีป ะ

2.3.2.1.2 ใช้เครื่องหมายอัญประกาศ (" ")

เขียนเครื่องหมายที่เป็นบทสนทนาของตัวละคร เช่น

เรื่องโล่ออนและข้างโซลง³

โล่ออนออกไปหาอาหาร พบข้างในป่าโซลงหนึ่ง...ครั้นโล่ออนได้เห็น กิ่งนั้นแล้วจึงนึกว่า คราวนี้สมประสงค์ของเราแล้ว แต่ว่าครั้นจะโจนเข้ากักข้างตัวหนึ่ง

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 3

²"นิทานเรื่องไทรภู่" กุรุโณวาท 1 : 76 สิงหาคม 2417

³"เรื่องโล่ออนและข้างโซลง" กุ. หน้า 79 - 80

ตัวโค ข้างทั้งหลายเหล่านั้นก็จะช่วยกันแทะเราตายเปล่า จำเราจะต้องคิดถ่ายเทอุบาย
อย่างไรอย่างหนึ่ง ชาวข้างเหล่านี้ให้ตายให้โค แล้วจะโคกินท่าเล่นตามสบายใจของเรา
ครั้นไลออนเข้าไปใกล้ข้างทั้งหลาย แล้วจึงพูดว่า "ท่านทั้งหลายเจ้าข้า เมื่อคืนนี้ข้าพเจ้า
โคกับสัตว์ตัวหนึ่งสูงใหญ่มากแล้ว มันกินสัตว์เหมือนกับท่าน อยู่ที่ข้างทิศใต้คุณากลัว่มากนัก"

ข้างทั้งหลายจึงถามว่า "ก็ที่อาศัยตัวนั้นมันอยู่ใกล้จากเราเท่าใด"

ไลออนจึงตอบว่า "ไม่ใกล้ดอก"

ข้างทั้งหลายจึงถามว่า

"ถ้าเป็นอย่างนั้นเราจะทำอย่างไรเล่า"

ไลออนจึงตอบว่า

"ถ้าท่านทั้งหลายอยู่เป็นหมู่ควายกันดังนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะเสียที่เป้นแน่
ควายถ้ามันมามันก็จะแทะเราโคแต่โคละ ฯลฯ"

"เรื่องยังแลเพื่อนของเขา"¹

ยังนั้นโคทำเรือนขึ้นหลังหนึ่ง ผู้หนึ่งอยู่โคที่โคแทะเรือนนั้นเข้า จึงพูดไป
ทาง ๆ กัน

คนหนึ่งพูดขึ้นว่า "ดูข้างนาเรือนเป็นอะไรเข้าได้"

อีกคนหนึ่งพูดว่า "ดูข้างในเรือนนั้นเป็นอะไรได้"

คนที่สามพูดว่า "ดูห้องในเรือนเป็นอะไรเข้าได้ เล็กออกจุมมะหฺรู
จะกลับตัวก็ไม่พอ"

แล้วเขายังจึงตอบว่า "ถึงห้องเล็กเป็นดังนั้นจริง ข้าพเจ้าชอบ
แต่เพื่อนซึ่งจริงซื่อสัตย์ต่อกัน จะได้นิ่งพอเหมาะในท้องข้าพเจ้า"

¹"เรื่องยังแลเพื่อนของเขา" กฎนิบาต 1 : 134 กันยายน 2417

2.3.2.2 การดำเนินเรื่อง เปลี่ยนจากการใช้บุรุษที่ 3 ซึ่งเห็น เหตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่อง ให้ตัวละครดำเนินเรื่องเอง โดยใช้ฉากและเหตุการณ์เป็น ตัวนำ เช่น

"ว่าควยนายจิตรกับนายใจสนิทกัน" ดำเนินเรื่องโดยให้ ตัวละคร 2 ตัว คือ นายจิตรกับนายใจ เดินทางไปทอดกฐินที่อยุธยาด้วยกัน ระหว่าง หยุดพักนอนก็สนิทกันควยเรื่องต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

เวลาวันหนึ่งนายจิตรกับนายใจซึ่งเป็นมิสสหายกันมีใจสัทธา จะไปทอด กฐินที่กรุงเก่า จึงจัดเครื่องกระถินลงเรือเสร็จแล้ว ก็ชวนบุตรแลหลาน ลงเรือไป ถึงที่เกาะใหญ่เวลาก็มีค่ำแล้วไม่มีใครจะเหนอะไรแล้วณก็ตกด้วย นายจิตรจึงว่ากับนายใจว่า เราจอดเรือนอนอยู่ที่ท้ายเกาะนี้ก่อนเด็ก ควยมีคณิก

นายใจจึงว่า เขาถามกันว่าที่เกาะนี้ โจรผู้ร้ายชุกชุมนักอย่าจอดเลย นายจิตรจึงตอบว่า แรกก่อนชุมจริง แต่เดี๋ยวนี้ในหลวงท่านโปรดให้ เคา่นซิด เป็นพระลาการชำระความนครบาล ได้ตัวอ้ายหลวงบันเทา ที่ เขาเรียกกันว่าเสมียนตราท้ายเกาะไปแล้ว ยังชำระกันอยู่ โจรผู้ร้ายที่นี้ ไม่มีแล้ว...

ครั้นจอดเรือแล้วก็นั่งสนทนากันอีก

นายใจจึงถามนายจิตรว่า ตัวรู้มาจากไหนว่าเคา่นซิดสาบาลตั้งนั้น

นายจิตรจึงว่า เราเป็นหนายถือของตามท่านเคา่นซิดไปได้ยินท่าน สาบาลกันว่าตั้งนี้เป็นแน่ กับท่านยังพูดกันว่า ได้พร้อมกันให้เจ้าพระยา ภูธรราชย์ เจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี เป็นหัวหน้าแอกเรศถวายว่า ขาพเจ้าขอให้พระบรมราชโอรส ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้สืบ ราชอิสริยยศ* ทอดึกเนื่องความที่พระองค์ได้ครอบครองศิริราชสมบัติดังนี้ ต่อไป

*สะกดตามต้นฉบับเดิม

นายใจจึงถามว่า เจ้าใหญ่ ๆ ท่านว่าอย่างไรเล่า

นายจิตรจึงตอบว่า นี่พวกที่ท่านไม่ได้เป็นคนซื่อกว่าสี่สิบคน^{*} ท่านพูด
พร้อมกันว่าข้างเปโนไร ธรรมเนียมบ้านเมืองไหนมีไม้ให้กับ
พระบรมราชโอรส...¹

นอกจากเรื่องนี้แล้วยังมีเรื่องท่านองเคียวกันนี้อีก 3 เรื่อง คือ
นิทานว่าควายนายรอบนายรินสนทนากัน นิทานนายรักกับนายเรือง และว่าควายนายวิศ
กับนายบุญสนทนากัน

2.3.2.3 โครงเรื่อง เปลี่ยนจากนิทานปรัมปรา คนและสัตว์พูดกัน
รู้เรื่อง มาเป็นเรื่องที่ดูสมจริง ตัวละครถ้าเป็นคนก็ราวกับจะมีตัวตนจริง ๆ ถ้าเป็น
เรื่องสัตว์ก็น่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้แก่ เรื่องคนคนหนึ่งชื่อยังนิทาน
ปัตยุบัน สมภาษกับลูกวัด นิทานโบราณว่าควยราชสีห์กับช้าง เรื่องโล่ออนและ
ช้างโซลง เรื่องมิศเตอร์โอดแซงแล้งบ่าวของเขา นิทานนายบัน ความฝันว่าควย
นายบันซ์ ว่าควยบันซ์ นิทานนายรักกับนายเรือง นิทานว่าควายนายรอบกับนายริน
สนทนากัน ว่าควายนายวิศกับนายบุญสนทนากัน ว่าควายนายจิตรกับนายใจสนทนากัน
ตัวอย่างเช่น

"นิทานปัตยุบัน" ผู้เขียนใช้ฉากงานพระราชพิธีสมโภชช้างเผือก^{**}
เป็นฉากของเรื่อง บรรยายภาพของเรื่องเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละคร 2 ฝ่าย
ฝ่ายหนึ่งเป็นกลุ่มเด็กประมาณ 30 - 40 คน อีกฝ่ายเป็นคนแก่ 2 คน ซึ่งทำอะไรดู
จะเป็น "คนบา" ไปหมด ในสายตาของเด็ก ๆ กลุ่มนั้น รวมทั้งผู้เห็นเหตุการณ์
อื่น ๆ²

^{*} มีทั้งหมด 49 คน

¹ "ว่าควายนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ครูโฉวาท 1:215-216 พฤศจิกายน 2417

^{**} พระเทพพรรัตนกริณี พระศรีสวัสดิ์เสวตรวรวรรณ ช้างในสมโภชเมื่อวันจันทร์
เดือนเจด ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีมะจอก

² "นิทานปัตยุบัน" ครูโฉวาท 1 : 81 สิงหาคม 2417

บทเสียดสีสั้น ๆ นี้ คิพิมพ์ในหนังสือครุโณวาท

ฉบับวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2417 ซึ่งเป็นระยะเวลา 2 - 3 วันก่อนที่สภาองคมนตรี
จะเข้าถวายคำสัตย์ปฏิญาณต่อองค์พระมหากษัตริย์เป็นครั้งแรก เรื่องนี้แสดงให้คนทั่วไป
มองเห็นช่องว่างระหว่างวัยของกลุ่มทหารอาวุโส รวมทั้งสุภาพสตรีในวัยเดียวกัน ซึ่งมอง
"การเล่น" หรือการปฏิบัติการปกครองครั้งนี้ด้วยความซัดเคื่องไม่พอใจ ขณะเดียวกัน
กลุ่มเด็ก 30 - 40 คนนี้ก็มอง "คนแก่" 2 คน เหมือนคนบ้า เงอะงะ คุยการสร้าง
ภาพพจน์อย่างแจ่มชัด แสดงให้เห็นว่าคนแก่สองคนนั้นเป็นนักปกครองและนักบริหารที่ล้าสมัย

"นิทานโบราณว่าควยราชสีห์กับช้าง" เป็นสงคราม
"ชิงถ้ำ" ระหว่างราชสีห์กับช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ มีอำนาจด้วยกันทั้งคู่ ต่างฝ่ายต่างก็มี
"พวกพ้อง" มาให้ความช่วยเหลือ ผู้แต่งได้บรรยายภาพตัวละคร 2 ตัวไว้ว่า

ราชสีห์ : ยังมีราชสีห์ตัวหนึ่ง อยู่ในถ้ำอันใหญ่
ก็หากินของตัวแลหาของที่ถ้ำอื่น ๆ มาใส่ที่ถ้ำของตัว แลเขาก็มีความซื่อสัตย์ คิดแต่จะให้
ถ้ำของเขาเจริญดี แลคบพวกพ้อง แลคิดจะให้เปนสามัคคีเปนตน แลพวกสัตว์อื่น ๆ จะ
มาอยู่ในถ้ำนั้นต่อไป ภายน่าจะได้เป็นที่ชื่อเสียงปรากฏให้สัตว์นั้นทั้งปวง จึงคิดให้ถ้ำ
เขาไม่โง่ แลสัตว์จะได้สรรเสริญราชสีห์ตัวนั้น

ช้าง : ...โคกกับช้างเข้าตัวหนึ่ง (ที่เจ้าของเขา
ปล่อยไปแล้ว คุยช้างนั้นแก่แล้ว ที่เขาได้ใช้มานานแล้ว เขาจึงปล่อยให้ไปตามใจไม่
ขัดขวาง ครั้นช้างได้ไปก็ดีใจ จึงไปในถ้ำที่ราชสีห์อยู่ เห็นถ้ำนั้นใหญ่กว้าง แลสะอาด
ถาวร ภาจะอยู่ได้ ไม่ต้องทำอะไรต่อไป แลเขาเข้าไปอยู่ในถ้ำ)

เมื่อราชสีห์กลับมาพบช้าง ช้างก็บอกว่า หาวราชสีห์
จะแย่งถ้ำ เกิดการโต้เถียงกันขึ้น ช้างท้าวราชสีห์ให้แค้นเสียงแข่งกัน

"...ราชสีห์ก็แค้นเสียง ช้างก็วิ่งหนีไปอย่างนั้น
ถึงสองหนสามหน (ก็เพราะความโง่อยากได้ถ้ำนั้น แลคิดว่าตัวใคร่ไปมีแต่ยศเป็นที่ยิง)"

ข้างแฉกเสี่ยงสู้ราชสีห์ไม่ได้ จึงมาอ่อนน้อมเจ้านาย
ให้ไปช่วย เจ้านายเสียอ่อนน้อมไม่ได้ก็ไป ถูกราชสีห์แฉกเสี่ยงใส่ แก้วหูแตกตาย
ข้างก็ไปขอแรงพวกข้างควยกันมาช่วยอีก ราชสีห์เห็นข้างมามากก็ไปขอแรงพวกราชสีห์
ควยกันมาช่วย ต่างฝ่ายต่างสู้กัน พวกข้างที่มาช่วยเห็นท้าวว่าจะสู้ไม่ได้ก็หนีไป เหลือแต่
ข้างตัวเก่า ซึ่งในที่สุดก็ถูกราชสีห์ฆ่าตาย

ผู้แต่งสรุปท้ายเรื่องนี้ว่า "คำเปรียบว่าความโง่
แลคิดปราณาราย ไม่รู้จักว่าจะสู้เขาได้ทำไมได้ คอยแต่จะห่วยสว่าตัวใหญ่ไม่ได้ ต้องดู
อำนาจเป็นคน จึงจะได้"¹

2.3.2.4 ฉาก ผู้เขียนได้ใช้ฉากจริงเข้ามาประกอบใน
นิทาน และการเลือกฉากที่เหมาะสม ทำให้เรื่องดูสมจริงขึ้น เช่น

"นิทานปักษุบัน" ไซ่งานพระราชพิธีสมโภชข้างเผือก
เป็นฉาก ซึ่งในงานนี้ย่อมต้องมีประชาชนทั้งหญิงและชายไปเที่ยวกันอย่างล้นหลาม เมื่อเด็ก
30 - 40 คน มาชุมนุมเล่นสนุกสนานกันจึงไม่เกินความจริงไป

"นิทานว่าควยนายรอบนายร้นสนทนากัน" ใช้ฉากวัด,
มีผู้คนไปรักษาอุโบสถ นายรอบกับนายร้นค่างก็เป็นผู้ที่ไปรักษาอุโบสถ เมื่อมีเวลาว่าง
ก็คุยกันถึงชาวสารบ้านเมือง

"ว่าควยนายจิตรกับนายโจสนทนากัน" ใช้เส้นทาง
เดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ - อยุธยาเป็นฉาก ต่างคนต่างไปเรือคนละลำ จะใคร่สนทนา
กันก็ต่อเมื่อหยุดพักเหนื่อยหรือค้างแรม

2.3.2.5 ตัวละคร ในเรื่องตัวละครนี้ จะเห็นได้ว่า
กรุโณวาท ใ้รับอิทธิพลตะวันตกในการตั้งชื่อตัวละครหลายตัว เช่น นิทานยุโรป เทพเจ้า

¹ "นิทานโบราณว่าควยราชสีห์กับข้าง" กรุโณวาท 1 : 50 - 51 กรกฎาคม

ไคแก่ ยูปีเตอร์ สัตว์คือโลออน นอกจากนี้ก็มี มิสเตอร์โอดแซง เรือกำปั่นซิบ
คุณป็นซ์ เป็นต้น ส่วนตัวละครที่เป็นมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนตัวละครในนวนิยายสมัยใหม่

2.3.3 นิทานอื่น ๆ นอกจากนิทานทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว
ยังมีนิทานอื่น ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกันไปทางค่านิยม นิทานประเภทนี้มีลักษณะเหมือน
นิทานพื้นบ้านทั่วไปคือ ตัวละครมีตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงไปจนถึงชาวบ้านธรรมดา สัตว์
ต้นไม้ พืชโค เทพเจ้าส่วนใหญ่เป็นเทวดา เนื้อเรื่องนอกจากจะสนุกแล้วยังให้คติเตือนใจ
และอุทาหรณ์ได้เป็นอย่างดี ไคแก่เรื่องเจ้าคนแหลมกับพวก มดงาม เสริมฐีพาล หมาลัก-
ขนม นิทานเรื่องไทรภูมิ นิทานพระยาจักรี คางคก คนโกง ว่าด้วยทศกัณฐ์ทั้งหลายกับ
กบทั้งหลาย เป็นต้น

2.4 วรรณคดีและสุภาษิต เนื้อหาประเภทนี้ผู้จัดทำได้รวบรวมของเก่า
ที่มีอยู่แล้วมาพิมพ์เผยแพร่ ไคแก่

2.4.1 วรรณคดี มีทั้งหมด 3 เรื่อง คือ

1. โคลงรามเกียรติ์ รวบรวมจากวัดพระเชตุพนฯ
ผู้จัดทำทรงเขียนคำนำไว้ว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าของนี้อยู่ที่ลี้ลับ น้อยคนนักที่จะได้ไปประสบพบเห็น
ข้าพเจ้าจึงได้คัดมาลงในครุโณวาทเพื่อจะได้เป็นที่แพร่หลาย ไม่เป็นที่ลี้ลับ จะได้เป็นคุณ
เป็นประโยชน์แก่ชนทั้งปวงต่อไปภายหน้า¹

2. บัญญัติพระร่วงหรือสุภาษิตพระร่วง

3. ญวนนาย หรือลิลิตยวนพ่าย

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องนี้ นอกจากจะแตกต่างกันในด้าน
รูปแบบของคำประพันธ์แล้ว ยังแตกต่างกันในด้านเนื้อหาและแนวคิดอีกด้วย คือ เรื่องแรก
เป็นโคลงบรรยายภาพในเรื่องราวรามเกียรติ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ โปรดให้กรัวย
กันแต่ง และจารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องวรรณคดี เรื่องที่สอง

¹ "โคลงรามเกียรติ์" ครุโณวาท 1 : 66 สิงหาคม 2417

เป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน เป็นคติเตือนใจผู้อ่านทั่วไป ส่วนเรื่องที่สามเป็น
วรรณกรรมที่ยกย่องสติวิกรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

2.4.2 สุภาษิต เพื่อให้เหมาะสมกับชื่อของหนังสือ ซึ่งแปลว่า
"โอวาทของเด็กหนุ่ม" ครุโณวาทได้รวบรวมสุภาษิตต่าง ๆ ที่เป็นคติเตือนใจมาลงพิมพ์
องค์บรรณาธิการทรงแถลงถึงเรื่องนี้ว่า

ด้วยข้าพเจ้าคิดเห็นว่า คำโคลงแลภาพย์กลอนต่าง ๆ ซึ่งนักปราชญ์ได้แต่งไว้
นั้น ควรที่ท่านทั้งหลายจะรู้ เพราะคำเป็นคติที่มีประโยชน์ ควรจะสละสติ-
ปัญญา ข้าพเจ้าจึงได้เก็บหนังสือเก่ามาแก้ไขต่าง ๆ ลงพิมพ์ในหนังสือครุโณวาท
นี้ เพื่อจะให้เป็นที่สละสติปัญญาของท่าน¹

2.4.2.1 ลักษณะคำประพันธ์ ส่วนใหญ่เป็นคำประพันธ์
ประเภทโคลง แต่มีคำประพันธ์ประเภทร่าย กาพย์ และกลอนปนอยู่บ้างเล็กน้อยได้แก่

2.4.2.1.1 คำประพันธ์ประเภทร่ายมีเพียง 1

เรื่องคือสุภาษิตพระร่วง

2.4.2.1.2 คำประพันธ์ประเภทกลอนมี 6 บทคือ

กลอนคติ

ฝ่ายกระษัตริย์ตียาลิขิต	ใคร่แจ้งอรรถตามหนังสือพระธานี
มาที่แทนแผ่นดินาศิรี	เหินบาฬีลายลักณอักษรา
ว่าทุกข์สุขสวัสดิเป็นลี้ลึง	ให้ชายหญิงพึงคิดเป็นปฤษฎา
กับขอหนึ่งซึ่งว่าเกิดกำเนิดมา	มีหุตาปากจุมกลิ่นทุกคน
แต่ดวงใจนัยนาก็ภาขึ้น	คู่อื่น ๆ เหน็จแจ่มทุกแห่งหน

¹"คำโคลงแลบทกลอนต่าง ๆ" ครุโณวาท 1 : 23 กรกฎาคม 2417

แต่คว่ำหน้ามากในปากคน
 แม้นไม่เห็นเป็นกระเบื้องก็ดู
 ไม่กะเหินเป็นประโยชน์ที่โทษคุณ
 แม้นใครอยากเห็นหน้าหากระจก
 อนึ่งนั้นค้นหาหาไม่มี
 เหมือนหนึ่งว่าตาบอดสอดตาเห็น
 ตามกุศลผลพลาปรีชาชาญ

แจ้งว่าคนใดเห็นจะเป็นบุญ
 มุทูลโลเลในเมณ
 ขอมหมกหมุ่นเมามัวว่าชั่วดี
 มาหยิบยกเงาสร้องให้ทองที่
 ไม่เห็นที่ดินสวรรค์ในสันดาน
 ให้พิงเป็นทางธรรมพระกรรมฐาน
 ตามโบราณรักษาสัจจาใจ¹

2.4.2.3 คำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีทั้งหมด 3 บท
 เป็นคติธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ ตูรชชาวิภาพย ตูรชชาวิภาพยมาแล่น ภาพยคติ
 ภาพยกาบิน ตัวอย่างเช่น

"ภาพยคติภาพยกาบิน"

.....

กิเลสทั้งพัน ห้าร้อยวันคร สำหรับสงสาร เสียสิ้นพินาศ
 ความารรคณาณ ขอมเห็นแก่นสาร ป็นเกล้ากระวีย

.....²

2.4.2.4 คำประพันธ์ประเภทโคลง สุภาษิตที่แต่งด้วย
 คำประพันธ์ประเภทนี้ เป็นสุภาษิตส่วนใหญ่ที่ปรากฏในหนังสือครูโฆวาท โคลงที่ใช้แต่ง
 มีทั้งโคลง 4 สูกาพ และโคลงกระทู ตัวอย่างเช่น

¹"กลอนคติ" ครูโฆวาท 1 : 36 กรกฎาคม 2417

²"ภาพยคติภาพยกาบิน" ครูโฆวาท 1 : 84 สิงหาคม 2417

โคลง 4 สุภาพ

ความรู้อยู่ยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควร เมืองนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุสถิตกับ	กายอาตมานา
โจรจักเบียดขบไค	เร่งรู้เรียนเอา ¹
ไคเห็นนักปราชญ์ไซ้	เป็นสุข
อยู่รวมกันหายทุกข์	ค่าเขา
ผู้พาลสั่งสอนปลูก	ใจคง พาลนา
ยลเยี่ยงนกแซกเตา	ตกต้องมือโจร ²

โคลงกระทู้ 1 คำ

นก	ใหญ่่น้อยทั่วข้าว	แดนทอง
ไร่	เรีกรังยังพง	พุ่มไม้
ไม้	โคกกบินลง	เล็มล่า ผลแฮ
โหนด	เหือกผลนกไร่	รืบริ่างราบิน ³

โคลงกระทู้ 2 คำ

นกไร่	ไซ้ฝากไร่	รังกา
ไม้โหนด	โคคขอมมา	จากไม้
คนโหนด	โสดสีกสา	เรียนเล่า
ว่าครู	กูเบาไค	ยากแท้วิทยา ⁴

¹"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 2 : 25 เมษายน 2418

²"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 1 : 229 พฤศจิกายน 2417 (ไมโครฟิล์ม)

³"โคลงกระทู้ 1 คำ" กรุโณวาท 1 : 104 สิงหาคม 2417

⁴"โคลงกระทู้ 2 คำ" กรุโณวาท 2 : 65 พฤษภาคม 2418 (ไมโครฟิล์ม)

โคลงกระทู้ 3 คำ

ยกพระธรรม	เทียบถอย	อธิบาย
ซ้ำพระสูตร	บรรยาย	แยกควาย
พูดพระวินัย	กระจาย	แจกสีกขานา
ใส่พระบรมคัล	มวย	โมกขเมื่อเมืองพราหมณ์ ¹

โคลงกระทู้ 4 คำ

หุงเงินแกมทอง	แก้ว	แกมพิน
แตงองหนักเลียง	ปิ่น	อัญชา
หุงกลองแกมกลอย	กลืน	กลีบคล่องคอเฮ
น่องน้อยนึ่งเคียง	หนา	หนึ่งนำคำหวาน ²

2.4.2.2 เนื้อหา เนื้อหาของสุภาษิต มุ่งให้ผู้อ่านนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จุดมุ่งหมายในการสอนคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่

2.4.2.2.1 สอนให้เป็นคนดี ในการสอนให้เป็นคนดีนั้นจะใช้เครื่องล่อต่าง ๆ กัน เช่น

1. แสดงผลของการทำดีตามคตินิยมของไทย คือ ถ้าทำดีตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ ตัวอย่างเช่น

¹ "โคลงกระทู้ 3 คำ" ครูโณวาท 1 : 151 กันยายน 2417

² "โคลงกระทู้ 4 คำ" น.ค.

ผู้ใดใส่สุทธีสร้าง	ไมตรี
แผ่เนื้อเอื้ออารี	ทั่วหลา
บมิเคียดเบียดบี	ทาส์ทวนอนา
สิ้นชีพรีบสุพา	ฝ่ายเบื้องเมืองสวรรค์ ¹

ชี้ให้เห็นผลของการทำดี-ทำชั่ว

คนใดใจสาธุตั้ง	ความสัจ
ไปแห่งโคสมบัติ	เกิดนั้น
คนผู้ก่อนอาสัจ	ทรัพย์หอนเกิดนา
แมนแต่ฝันเห็น	หอนไฉนคือ ²

ชี้ให้เห็นโทษของการทำไม่ดี

คนใดคาโคตรเคา	ตระกูล
ถือว่าคนทรพญูล	มังซัง
คูหมิ่นหมู่ประยูร	พงษญาติ
เป็นที่เคียดเย็นทั้ง	ทั่วทองโลกา ³

2. การปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ จะต้องอ่อนน้อมถ่อมตน เช่น

คนใดใจหมกขบ	ปรีชา
เห็นเขาแก่พญา	ถ่อมไหว
สรรเสริญทั่วเทวา	มนษย์
ไปประโลมจักได้	สุพาเสวยสวรรค์ ⁴

¹"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 2 : 25 เมษายน 2417 (ไมโครฟิล์ม)

²"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 1 : 349 กุมภาพันธ์ 2417 (ไมโครฟิล์ม)

³"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 1 : 273 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

⁴"โคลงสุภาษิต" กรุโณวาท 2 : 25 เมษายน 2418

3. การปฏิบัติต่อสามี สุภาษิตสอนหญิงในครุโณวาทยังมีลักษณะเดียวกันกับสุภาษิตสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ ชายต้องเป็นผู้นำ หญิงต้องเป็นผู้ตาม มีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้สามี เช่น

ตื่นก่อนผัวแต่เช้า	ทุกวัน
ขันน้ำไม่สัฟัณ	ยื่นให้
จับหมากจับพลุพัน	แพ้วกวาดเรือนนา
เข้าแกงแคงเตรียมไว้	คอยเชื้อเชือดิน
บ่าผัวกลัวยิงเพี้ยง	ราชา
บโกรชซึ่งหึงษา	กราบไหว้
หญิงกอบกิริยา	เยี่ยงอย่างนั้น
ครูท่านยอมกล่าวไว้	แน่แท้กระษัตริย์ ¹

4. สอนให้รู้คุณค่าของการศึกษา เช่น

ความรู้ยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คึกคักว เมืองนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุสติดกับ	กายอาตมานา
โจรจักเบียดพบอไ้	เร่งรู้เรียนเอา ²

5. สอนให้เป็นคนกตัญญูรู้คุณ เช่น

¹ "โคลงสุภาษิต" ครุโณวาท 2 : 25 เมษายน 2418

² "โคลงสุภาษิต" น.ก.

คุณเมตตาหนักเพ็ญ	พสุธา
คุณนิกรคุจอา	กาศกวาง
คุณพิพางศิขรา	เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ่าง	อาจารย์สาคร ¹

ฯลฯ

นอกจากที่ยกตัวอย่างมาแล้วนี้ ยังมีสุภาษิตอีกมากมาย ซึ่งเนื้อหาและ
จุดมุ่งหมาย จะมีลักษณะทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้วนี้ทั้งหมด

นอกจากเนื้อหาประเภทข่าว บทความ นิทาน วรรณคดี และสุภาษิต
แล้ว ครูโณวาทยังลงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเกร็ดความรู้ไว้อย่าง เช่น ทางด้านภาษา
ครูโณวาทลงเรื่อง "โคลงประหลาด" ซึ่งได้แก่วรรณคดีกลอักษรไทยนับสาม และถา
แปลงสาร เรื่อง "ไอน้ำ" ให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ กล่าวถึงประโยชน์ของ
ไอน้ำเมื่อนำมาใช้กับเครื่องกลจักรไอน้ำ เรื่อง "การเรียกชื่อกรุงเทพว่าบางกอก"
ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของกรุงเทพฯ และยังลงประกาศ แจ้งความ
โฆษณาสินค้า การเลหลัง การขายที่ดิน ให้ความสะดวกแก่ผู้อ่านในการที่จะใช้บริการ
ซื้อ-ขาย สินค้า

เมื่อพิจารณาเนื้อหาทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ครูโณวาท
นั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมา ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่
ความรู้ความคิดระหว่างกลุ่มชนนั้นเอง

3. กลวิธีในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด

"กลวิธี" หมายถึงวิธีการที่ผู้จัดทำได้นำมาใช้เพื่อเรียกร้องความสนใจ
จากผู้อ่าน ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์นั้นยังเป็นของใหม่ ในสายตาของประชาชน แม้ว่า

¹"โคลงสุภาษิต" ครูโณวาท 1 : 274 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

ก่อนหน้านี้จะมีหนังสือพิมพ์ของชาวต่างประเทศมาก่อนแล้วก็ตาม แต่สถิติการพิมพ์ นอกจากจะน้อยแล้ว อายุการพิมพ์ก็น้อยอีกด้วย เช่น หนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ด (Bangkok Recorder) หนังสือพิมพ์รายปักษ์แถลงข่าวฉบับแรกของไทย พิมพ์ทั้ง ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ออกอยู่ 2 ปีก็เลิกไป ฉบับต่อมาคือ Bangkok Daily Advertiser ของ คร. แชมมวล จอห์น สมิธ ออกในปี พ.ศ. 2411 ออกได้ ปีเดียวก็เลิกไป¹ ฉะนั้นเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ทรงจัด ออกหนังสือพิมพ์ครุโณวาห์ขึ้นมา พระองค์จึงต้องทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้หนังสือ พิมพ์ครุโณวาห์อยู่ในความนิยมของผู้อ่าน

3.1 กลวิธีในการเสนอเนื้อหา

ในการเสนอเนื้อหานั้น เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่องค์บรรณาธิการ ทรงแถลงไว้ คือ เพื่อเป็นการให้ความรู้และความคิดแกผู้อ่าน เนื้อหาต่าง ๆ นอกจาก จะเป็นเรื่องใหม่ ทันต่อเหตุการณ์แล้ว ผู้จัดทำยังได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เรียกกรองความ สนใจจากผู้อ่านเพิ่มขึ้นอีกด้วย กล่าวคือ

3.1.1 ประกาศเชิญชวนให้ผู้อ่านส่งเรื่องไปลงพิมพ์ โดยเริ่ม ประกาศตั้งแต่แผ่นที่ 5 ในบทบรรณาธิการตอนหนึ่งว่า "...แต่ท่านทั้งปวงได้เหนื นิตานใดที่ก็มีประโยชน์ควรจะสืบสอนชนทั้งปวงได้แล้ว จงส่งมาให้ข้าพเจ้าลงพิมพ์ใน ครุโณวาห์จะได้สืบสอนแก่ชนทั้งปวงไปภายหน้า..."²

หลังจากประกาศเชิญชวนไปแล้ว ปรากฏผลว่ายังไม่มี ผู้ใดส่งเรื่องมาลงพิมพ์ องค์บรรณาธิการจึงทรงประกาศต่อท้ายประกาศเดิมว่า

¹ สุภาพันธุ์ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 6 - 7

² "หนังสือครุโณวาห์" ครุโณวาห์ 1 : 54 สิงหาคม 2417

ท่านทั้งหลายบางคนปรารถนาจะช่วยข้าพเจ้าจัดการนี้ แต่ไม่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นรู้ว่าถ้อยคำทั้งปวงที่ท่านส่งมาให้ข้าพเจ้าว่าเป็นของ ๆ ท่าน แล้วก็มี ความรังเกียจกลัวว่าข้าพเจ้าจะไปบอกกับคนทั้งปวงแพร่หลายไปนั้น ขอท่านทั้งหลายซึ่งปรารถนาจะช่วยการนี้ อย่าได้มีความรังเกียจเลย¹

เมื่อมีการรับจะปิกซ์อยู่ที่ส่งเรื่องไปลงเป็นความลับ จึงมีการใช้ "นามแฝง" กำกับเรื่องต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์บางประปราย เช่น "ขุนศรีทนต์ไชย" "คุณปิ่น" "ยูคี" เป็นต้น

3.1.2 เปิดโอกาสให้ผู้อ่านติชมเรื่องที่ลงพิมพ์ได้ เพื่อจะได้เป็นที่ถูกใจของผู้อ่าน องค์บรรณาธิการทรงแถลงไว้ในบทบรรณาธิการเป็นประจำว่า

ข้าพเจ้าขอคำนิยามยังท่านทั้งปวงผู้ซึ่งได้ออกเงินซื้อหนังสือนี้ ขอท่านทั้งปวงจงได้ช่วยข้าพเจ้า จัดการทำหนังสือนี้ให้เรียบร้อย คือช่วยติเตียนหนังสือครุโณวาทที่ข้อไม่เป็นประโยชน์ ที่ท่านทั้งหลายไม่พอใจฟัง เพราะเป็นการไม่เป็นที่ยอมรับใจของท่าน และขอให้ช่วยคัดค้านข้าพเจ้า ให้หาสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ท่านทั้งปวงปรารถนาจะฟัง และประสงค์จะให้เป็นที่สืบสอนของคนต่อไปภายหน้า²

3.1.3 ใช้รูปแบบที่แตกต่างกันสร้างความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับสถาบันที่ดั่งขึ้นใหม่ในสมัยนั้น และพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเสนอข่าวคราวของเรื่องราวเหล่านี้ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เรื่องการจัดตั้งปรีวีเคาน์ซิล ครุโณวาทเสนอเรื่องนี้ออกมาถึง 4 รูปแบบ คือข่าวบทความ นิทาน และการถามตอบปัญหา กล่าวคือ

¹"หนังสือครุโณวาท" ครุโณวาท 1 : 88 - 89 สิงหาคม 2417

²"หนังสือครุโณวาท" ก. หน้า 73

ข่าว การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ออกมาในรูปของข่าว จะ
เร้าความสนใจจากผู้อ่านได้เพราะเป็นเรื่องแปลก ใหม่ ทันต่อเหตุการณ์ ทำให้
ผู้อ่านได้รับทราบข่าวสารรวดเร็วขึ้น

บทความ การเสนอเนื้อหาประเภทบทความนี้ ผู้เขียนจะต้อง
วิเคราะห์ข่าวออกมาแล้วเขียนวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นส่วนตัวลงไป เป็นเชิง
คัดค้านหรือสนับสนุนเรื่องที่ต้องการจะเสนอ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามเมื่ออ่าน
เรื่องต่าง ๆ เหล่านั้น เช่น แสดงให้เห็นผลดีของการสาบานตัวของปรีวีเคาน์ซิล
เกียรติยศที่ได้รับ และพระวิริยะอุตสาหะในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นิทาน การเสนอเนื้อหาออกมาในรูปของนิทาน จูงใจให้ผู้อ่าน
ติดตามเพราะเป็นเรื่องสนุกสนาน อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย การผูกเรื่องให้ตัวละครซึ่ง
เป็นเพื่อนกันแต่แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ นาน ๆ มาพบกันครั้งหนึ่ง ต่างก็เล่าถึงสิ่ง
ที่ตนรู้จาก "เจ้านาย" ของตนให้เพื่อนฟัง การซักถาม การตอบใช้ภาษาง่าย ๆ
ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจง่ายกว่าอ่านข่าวหรือบทความ และเนื้อหาที่ให้รายละเอียด
ละเอียดมากกว่า โดยเฉพาะเรื่องที่ เป็น "ภายใน" รู้กันแต่ในหมู่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ครุโณวาทก็นำมาเปิดเผย เช่น เรื่องที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมา
เป็นปรีวีเคาน์ซิลแล้วมีผู้ปฏิเสธไม่ยอมรับคำเชิญ คำสาบานของปรีวีเคาน์ซิล ฯลฯ
ซึ่งผู้เล่า รู้เรื่องนี้เพราะเป็นนายถือของของท่านเคาน์ซิล เป็นต้น

การถามตอบปัญหา เป็นการเสนอเนื้อหาเชิงกระแนะกระแหน
ผู้ที่ไม่ยอมรับเป็นปรีวีเคาน์ซิล และแสดงความสนใจเรื่องการจัดปรีวีเคาน์ซิล คำสาบาน
ของปรีวีเคาน์ซิล ครุโณวาทให้รายละเอียดของเรื่องนี้ไว้ในนิทานว่าด้วยนายจิตรกับ
นายใจสนิทกัน แต่คำตอบของคำถามนี้กลับเลียงไป กล่าวสรรเสริญผู้ถามว่า
บ้านเมืองจะเจริญเพราะมีผู้สนใจในข่าวสารบ้านเมืองเกิดขึ้นในแผ่นดิน

3.2 กลวิธีในการเสนอแนวคิด

แนวคิด หมายถึง ความรู้และความคิดที่ผู้จัดทำต้องการเสนอไปสู่อ่าน ฉะนั้นเพื่อให้การเสนอแนวคิดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ผู้จัดทำจึงต้องเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะเสนอแนวคิด แตกต่างกันไปตามลักษณะของเนื้อหา พอสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

3.2.1 ใช้วิธีการยกย่องสรรเสริญ

3.2.2 ใช้วิธีการโจมตีเสียดสี

3.2.3 ใช้วิธีอธิบายเสนอแนะ

ทั้งสามประการนี้เป็นหลักในการที่ผู้จัดทำนำมาใช้เสนอแนวคิด แต่ละข้อมีรายละเอียดปลีกย่อยออกไป ดังจะยกตัวอย่างประกอบเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

3.2.1 ใช้วิธีการยกย่องสรรเสริญ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเลื่อมใส และเกิดความคิดคล้อยตาม เช่น

3.2.1.1 กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ครูโผนอาจจะยกย่องสรรเสริญทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ

3.2.1.1.1 ยกย่องสรรเสริญโดยตรง จะเห็นได้จากข้อเขียนต่าง ๆ ดังนี้

"บทความเรื่องพระบรมราโชวาท"

ผู้เขียนได้กล่าวถึงพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นบทนำว่า "ข้าพเจ้าเห็นว่าพระบรมราโชวาทซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีศเมื่อ ๗ วันเสาร์เดือนเก้า ขึ้นสามคํานั้น เป็นพระบรมราโชวาทอันประเสริฐ ควรจะเป็นที่สดับสติปัญญาของผู้ซึ่งจะได้รับราชการ ส่นองพระเดชพระคุณไปภายหน้า"

¹ "พระบรมราโชวาท" ครูโผน 1 : 107 สิงหาคม 2417

"บทความเรื่องบ่าวทาสในกรุงสยาม"¹

แสดงให้เห็นว่าพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงริเริ่มขึ้นนั้น เป็นที่สรรเสริญทั่วไปในหมู่ชาวต่างประเทศ แม้ว่าเขาเหล่านั้นจะไม่ได้ผลประโยชน์อะไรด้วยก็ตาม

"แจ้งความมายังนายคุย" เป็นข้อเขียนที่

เสนอออกมาในรูปของจดหมายซึ่งผู้อ่านเขียนมาสรรเสริญพระเกียรติคุณว่า

ข้าพเจ้าเห็นว่า ทุกวันนี้พระเจ้าอยู่หัวของเราท่านทั้งปวง ทรงพระกรุณา
แก่อณาประชาราษฎร์เป็นที่ยิ่ง ยากจะหาอันใดเปรียบ ตั้งพระไทยจะท่าน
บำรุงสมณสีพรหมณ์ แลพระบรมวงษานุวงษาทูลละอองธุลีพระบาท
ทวยราษฎร์อยู่เป็นนิจ สู่สละลคหยอนพระราชอิศริยยศ ปราบกฎแก่งักขุแล
โสดรของเราท่านทั้งปวง ทรงแต่งตั้งเคาน์ซิลลอร์ดออฟสเทต แลปรีวีเคาน์ซิล
ไว้หวังพระไทยว่าจะไคต่างพระเนตรพระกรรณ ในที่ซึ่งจะให้ความดีทุกอย่าง
เกิดขึ้นโดยเร็ว²

"นิทานเรื่องนายจิตรกับนายใจ" นายจิตร

กับนายใจซึ่งเป็นเพื่อนรักกันชวนกันไปทอดกฐินที่อยู่ชยา ระหว่างเดินทางก็นั่งคุยกันถึง
เรื่องต่าง ๆ นายจิตรซึ่งเป็น "ข้าราชการ" ก็เล่าเรื่องราวการให้นายใจฟัง
นายใจเป็นเสมียนห้างฝรั่งก็เล่าให้นายจิตรฟังตอนหนึ่งว่า "เราไคไปจ้างเปนเสมียน
อยู่ที่ห้างฝรั่ง เขาเลี้ยงโต๊ะกันไคยินนายห้างแลกงสุลเขาพูดกันว่า ในหลวงองค์นี้
พระปัญญามีในพระเศียรมากนักทรงคึกการอย่างไรดีทุกสิ่ง"³

¹ "ว่าด้วยบ่าวทาสในกรุงสยาม" ครูไฉน 1 : 245 - 247 ธันวาคม 2417

² "แจ้งความมายังนายคุย" ครูไฉน 1 : 214 พฤศจิกายน 2417

³ "นิทานเรื่องนายจิตรกับนายใจ" อ. หน้า 216

นอกจากจะยกย่องสรรเสริญโดยตรงเช่นนี้แล้ว ผู้จัดทำ
ยังได้ลงข่าวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ รายชื่อผู้ที่ทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ เพื่อให้ทรง
แจกจ่ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ การตกแต่งซุ้มไฟเพื่อถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระราชภารกิจ และความจงรักภักดีที่เหล่า
ข้าราชการบริพารมีต่อพระองค์ท่านเป็นอย่างดี

3.2.1.1.2 การยกย่องสรรเสริญทางอ้อม ครุโณวาทเลือก
ลงนิทานต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของกษัตริย์ในแง่ต่าง ๆ โดยเฉพาะนิทาน
เรื่องมฤฎลิลิสงเหลิยม แสดงให้เห็นถึงการปกครองบ้านเมืองด้วย "ทศพิธราชธรรม"
ผลที่ปรากฏออกมาคือ บ้านเมืองก็สงบเรียบร้อย ประชาชนทำมาหากินได้อย่างเป็นสุข
ปราศจากโจรผู้ร้าย การเก็บภาษีอากรทำได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยกว่าแต่ก่อน ฯลฯ

3.2.1.2 ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นปรีวีเคาน์ซิล และเคาน์ซิลออฟสเตต
แจ้งความในเล่ม 1 แผ่นที่ 11 แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ได้รับ
คัดเลือกให้เป็นปรีวีเคาน์ซิล และเคาน์ซิลออฟสเตต จะช่วยกันสร้างสรรค์ให้บ้านเมือง
เจริญต่อไป เพราะจะทำการอย่างใดก็ตามด้วยความสุจริตยุติธรรม เนื่องจากได้ให้
สัตย์สาบานไว้แล้ว ถึงข้อความตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมากด้วยได้อ่าน
หนังสือราชกิจจานุเบกษา แจ้งความว่าท่านเคาน์ซิลออฟสเตต และท่านปรีวีเคาน์ซิล
ได้กระทำสัตย์สาบานถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า
เป็นการที่จำเริญแก่บ้านเมืองทั่วไปในพระราชอาณาเขตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"¹
"บทความเรื่องพระบรมราโชวาท" กล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่
ได้รับคัดเลือกให้เป็นปรีวีเคาน์ซิลว่า "ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่าการที่เป็นปรีวี-
เคาน์ซิลนี้เป็นการใหญ่ไม่ใช่เป็นการเล็กน้อย แลให้รู้สึกตัวว่าเป็นที่ไว้วางพระทัยของ
พระเจ้าแผ่นดิน"²

¹ "แจ้งความ" ครุโณวาท 1 : 155 กันยายน 2417

² "พระบรมราโชวาท" ครุโณวาท 1 : 109 สิงหาคม 2417

นอกจากนี้ยังเสนอแนวคิดท่านองนี้สอดคล้องแทรกไว้ตามข้อเขียนอื่น ๆ

อีกมากมาย เช่น

หนึ่ง ท่านทั้งหลายที่รับเป็นที่ปรีวีเคาน์ซิลไค่ปราณีประนอมพร้อมเพรียงกัน
ช่วยกันทำนุบำรุงพระเจ้าแผ่นดินสยามให้มีความเจริญยิ่งขึ้น ไม่มีความ
รังเกียจแกล้งกันแลกันว่าวาทสนานอวยวาทนามาก อายุ่น้อยอายุ่มากก็ดี ที่ได้
มาเป็นปรีวีเคาน์ซิลลอร์แล้ว ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งคิดการซึ่งเป็นความดีความเจริญ
ก็ไม่ต้องมีความอิจฉารังเกียจแกล้งกันดังนี้ ก็เป็นที่หมายอย่างหนึ่งว่า ท่านเคาน์ซิล
ทั้งปวง คงจะรักษาความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ช่วยกันคิดราชการทำนุ
บำรุงแผ่นดินสยาม ให้มีความเจริญ...¹

หรือกล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่ได้รับเชิญเป็นปรีวีเคาน์ซิลไว้ตอนหนึ่งว่า "ในหลวงเชิญ
มาเป็นเคาน์ซิลกันทั้งนั้น จะเป็นเองไม่ไถ่ง่าย ๆ ทอทรงรักใคร่เชื่อถือแล้วจึงโปรด
ให้เป็น"²

การกล่าวยกย่องสรรเสริญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวผู้ที่เป็นปรีวีเคาน์ซิล และเคาน์ซิลออฟสเตดในโอกาสต่าง ๆ เหล่านี้
ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกที่ดี ชื่นชม และเกิดความเลื่อมใสกลุ่ม "สยามหนุ่ม"
ไปกับผู้เขียนด้วย เพราะผู้เขียนจะสอดคล้องแนวคิดเหล่านี้ไว้ตามข้อเขียนต่าง ๆ อยู่
เป็นประจำ

3.2.2 ใช้วิธีการโจมตีเสียชื่อเสียง เมื่อครุโณวาทจะกล่าวถึงกลุ่มบุคคล
ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวจะแสดงออกมาในรูปของการโจมตี เสียชื่อเสียง แต่ก็ไม่สามารถทำได้โดยตรง

¹ "ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครุโณวาท 1 : 128 กันยายน 2417

² "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ครุโณวาท 1 : 216 พฤศจิกายน
2417 (ไมโครฟิล์ม)

ทั้งนี้เพราะกลุ่มสยามเก่า มีผู้นำคือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งมีอำนาจมากอยู่ในขณะนั้น จึงจะเห็นได้จากพระบรมราชาชาตซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ฉบับลงวันที่ 8 กรกฎาคม ร.ศ. 112 แสดงความรู้สึกส่วนพระองค์ต่อเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นว่า "...ในเวลานั้น อายุพ่อเพียง 15 ปีกับ 10 วัน ไม่มีมารดา มีญาติฝ่ายมารดาก็ล้วนแต่โศกเลเหลวโหลก มีได้ตั้งอยู่ในตำแหน่งราชการอันใดเป็นหลักฐาน ฝ่ายญาติข้างพ่อ คือเจ้านายทั้งปวง ก็ตกอยู่ในอำนาจสมเด็จพระยา..."¹ ฉะนั้นในการโจมตีกลุ่มสยามเก่าผู้เขียนจึงต้องใช้วิธีการอ้อมค้อม หรือทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดเอาเอง เช่น

จดหมาย "ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" กระทบกระเทียบสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ที่ไม่ยอมรับตำแหน่งองคมนตรีในปรีวีเคาน์ซิลว่า

ข้าพเจ้ามีความสงสัยอยู่ว่า ในพวกซึ่งท่านรับเป็นปรีวีเคาน์ซิลนั้น เหนือท่านเสนาบดียังขาดอีกหลายท่าน ... จะเป็นด้วยเหตุอันใดข้าพเจ้ายังไม่ทราบ ถ้าในหลวงจะไม่เชื่อให้ท่านเป็นปรีวีเคาน์ซิล เพราะท่านชราแลป่วย อยู่คอกกระมัง ถ้าในหลวงได้เชื่อท่านแล้วท่านจะไม่รับด้วยความ

* เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ตรงกับวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411

¹ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ "พระบรมราชาชาต" (อ้างอิง ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชติยา กรรณสูต เอกสารการเมืองการปกครองของไทย หน้า 130)

** เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ซึ่งเป็น บุตรชายของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ อ้างสาเหตุที่ไม่ยอมรับตำแหน่งนี้ว่า ท่านมีราชการในกรมและเมืองขึ้นมาก และโรคภัยเกิดขึ้นในตัว (อ้างอิง ณัฐฉิ สุธสิขสงคราม สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เล่ม 1 หน้า 512)

ซักของควยเหตุใดเหตุหนึ่ง ถ้าท่านจะไม่อยากอวดสติปัญญา ก็ยังไม่รู้แน่ แต่ถ้า
ในหลวงเชิญแล้วท่านไม่รับก็ผิดไป ถ้าคำสาบาลจะเรี่ยวแรงเป็นอย่างไร
ท่านกลัวจะรับการไปไม่ตลอด ท่านจึงไม่อาจรับ...¹

นายจิตรซึ่งอ้างตัวว่าเป็นทนายของท่านเคาน์ซิล ได้พูดถึง
เรื่องนี้ให้นายใจฟังใน "นิทานเรื่องนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ว่า "... แต่เรา
ได้ยินเขาพูดกันว่า ในหลวงเชิญมาเป็นเคาน์ซิลกันทั้งนั้น ... ที่เชิญมาเป็นเคาน์ซิล
นั้นไม่รับเป็นสองคนเท่านั้น นายใจจึงถามว่าใคร นายจิตรจึงว่าพูดไม่ได้ ท่านใด ๆ
รู้ไปจะเอาตัวไปทำโทษคอก"²

นิทานเรื่อง "ความฝัน" ครูโณวาทเสียดสี "สยามเก่า"
ไว้ว่า

ข้าพเจ้าฝันว่า เจริญเข้าไปในบ้านแห่งหนึ่งใหญ่โต มีเรือนอันงาม ข้าพเจ้า
ขึ้นไปบนเรือนเจ้าของเรือนก็เจริญออกมาจากห้องภพข้าพเจ้า จึงถามว่ามา
ทำไม ข้าพเจ้าจึงตอบว่า เหนือเรือนงามก็แฉะเข้ามาชมปัญญาท่าน ...
ข้าพเจ้าเจริญที่อื่น ๆ ต่อไป จึงเห็นที่หนึ่งสี่เข้าอีก ข้าพเจ้าจึงหยิบ
หนังสือขึ้นอ่านดู เหนือเป็นบาปชัยทั้งนั้น จึงถามว่าท่านทำการอย่างไรอยู่

* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาไปเชิญ
สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่สมเด็จพระยาฯ ไม่ยอมรับตำแหน่ง
ควยท่านรังเกียจว่า จะต้องถือตามพระราชบัญญัตินั้นและต้องรับคำสาบานตัวลงมา
เหมือนคนทั้งหลาย (อ้างจาก อนุชิต สุธาส์สงคราม สมเด็จพระยาบรมมหาศรี-
สุริยวงศ์ เล่ม 1 หน้า 508)

¹"ถามควยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครูโณวาท 1 : 128 กันยายน 2417

²"ว่าควยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ครูโณวาท 1 : 216 - 217 พฤศจิกายน

เถียงกันอยู่ ห่องหนึ่งเป็นตำราพิไชยสงคราม ห่องหนึ่งเป็นบาณชีย ก็การ
 บาณชียนั้นสำหรับพ่อค้า ๆ จะเป็นแม่ทัพอย่างไรได้ เขาจึงตอบว่าเองให้
 รู้จักไว้บ้าง เมื่อหนุ่ม ๆ มีกำลังมาก ๆ ก็หัดการทัพการศึก เมื่อแก่แล้วจึง
 คิดทำการพ่อค้าหาเงินไว้ใช้ต่อไป ข้าพเจ้าก็คำนับเขาวาถูกแล้ว...
 ข้าพเจ้าจึงถามว่า บ้านเรือนของท่านใหญ่โตมีเงินทองเป็นอันมาก เคี้ยวนี้
 ท่านยังคิดทำการสิ่งไรบ้าง เขาจึงตอบว่ายังค้าขายอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้า
 จึงตอบว่าก็มั่งมีมากแล้วเหตุใดจึงโลภไม่หยุดบ้างเลย เขาจึงตอบว่า ควรทำ
 ก็เร่งทำเสีย ข้าพเจ้าจึงตอบว่า ถ้าทำหนักคิดหนักอย่างนี้ อายุจะมีสั้นๆ
 เพราะเป็นกังวลรำไป ถ้าบริบูรณ์อยู่ดังนี้แล้วหยุดทำการเสียบ้างของกินจน
 ตายก็ไม่หมด อายุจะมียืนยาวไว้ดูการต่าง ๆ เล่นบ้างจะมีดีๆ เขาก็ยัง
 มีหันตอบ กอตกใจตื่นขึ้น¹

นอกจากนี้การ "เสียคลี" ฝ่ายตรงข้ามของครูโฆวาทนั้น
 บางครั้งใช้วิธีการที่ซับซ้อนและรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น

"นิทานปัทมบัน" ให้เด็ก ๆ ล้อเลียนผู้ใหญ่ "ผู้ใหญ่เหน่เคกทำ
 กิริยาถูกล้อเรียนก็มีความโกรธ พวกเคกเหน่ว่าผู้ใหญ่มีความโกรธแล้ว ก็ชวนกัน
 ร้องคาตากันนี่เป็นบ้า ๆ แล้วก็เขาล้อมหน้าล้อมหลัง ... คนที่มาดูการเล่นต่าง ๆ
 นั้นก็ชวนกันมาดูหารแกลเป็นอันมาก คนเหล่านั้นก็พลอยเหน่ว่าเป็นบ้าจริง"²

"เรื่องไลออนและช้างโขลง" ผู้เขียนบรรยายภาพไลออนที่กำลัง
 จะไปหาอาหารว่า "ไลออนตัวนี้นั้นคิดจะฉลากแกมโกง อาหารก็มีอยู่ในถ้ำ แต่ยังไม่
 อยากไต่อยู่อีกเสมอ"³

¹ "ความฝัน" ครูโฆวาท 1 : 186 กันยายน 2417

² "นิทานปัทมบัน" ครูโฆวาท 1 : 81 สิงหาคม 2417

³ "เรื่องไลออนและช้างโขลง" ก. หน้า 79

"นิทานโบราณว่าด้วยราชสีห์กับช้าง"¹ ช้างแก่ไปพบถ้ำของ
ราชสีห์จะยึดครองเป็นของตน ผู้แต่งบรรยายบุคลิกของช้างในลักษณะต่าง ๆ คือ
"... โง่ คิดว่าตัวโตราไปมีแต่ยศเป็นที่ยิ่ง" หรือ "มีทฐิมานะอันกล้า และ
ความโง่เป็นประมาณ"

3.2.3 ใช้วิธีอธิบาย เสนอแนะ เพื่อให้ผู้อ่านได้เล็งเห็นความสำคัญ
ของสถาบันใหม่ ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้น เข้าใจนโยบายทางการ
เมืองของพระองค์ท่าน ครูโณวาทได้พยายามทุกวิถีทางที่จะปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ
ในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่

3.2.3.1 เรื่องการตั้งตระลาการศาลรับสั่ง* ครูโณวาทใช้
วิธี "โจมตี" การตัดสินใจแบบเก่า แล้วเสนอแนะผลดีของการตัดสินใจแบบใหม่
เช่น เรื่องนายจิตรกับนายใจสนทนากัน กล่าวถึงการตัดสินใจแบบเก่าว่าอาจจะไม่
ยุติธรรม เพราะ "เอาเงินเข้าอุกตระลาการ ก็จะเซไปหมดความที่จะไม่ได้จริง"

¹ "นิทานโบราณว่าด้วยราชสีห์กับช้าง" ครูโณวาท 1 : 49 - 52 กรกฎาคม 2417

* ศาลในสมัยโบราณมี 4 ประเภท คือ ศาลความอาญา ศาลความแพ่ง
2 ประเภทนี้ขึ้นอยู่ในกรมวัง ศาลนครบาลสำหรับชำระความโจรผู้ร้ายเลี้ยงหนาม
แผ่นดินขึ้นอยู่ในกรมวัง หรือกระทรวงนครบาล ศาลอีกประเภทหนึ่งคือศาลกระทรวง
หมายความว่าศาลประจำกรมทั้ง 4 คือ เมือง วัง คลัง นา เมื่อคดีเกิดขึ้น
เนื่องในหน้าที่ราชการกรมไหน ศาลกรมนั้นได้พิจารณา

ตุลาการสมัยโบราณพิจารณาตัดสินคดีด้วยการทรมานจำเลย ซึ่งเรียกว่า
จารีตนครบาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรากฎหมายยกเลิก
วิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาลที่มีมาแต่เดิม เปลี่ยนมาเป็นให้ผู้พิพากษา
พิจารณาเอาตามหลักฐานและหลักฐานบรรดาที่มีในคดีนั้น ๆ ผู้พิพากษาได้แก่ผู้ที่มี
พระบรมราชโองการแต่งตั้งจะอยู่ในตำแหน่งนานเท่าใดขึ้นอยู่กับพระราชอัชฌาศัย

แต่ "เดี๋ยวนี้ในหลวงท่านโปรดให้เกล้าฯเป็นพระลาการชำระความนครบาล ได้ตัว
 อ้ายหลวงบันเทาที่เขาเรียกกันว่าเสมียรตราท้ายเกาะไปแล้ว ยังชำระกันอยู่ โจร
 ราษฎรที่นี่ไม่มีแล้ว แต่ก่อนจุกชุมก็พวกอ้ายหลวงบันเทาทั้งนั้น"¹

3.2.3.2 เรื่องการตั้งปรีวีเคาน์ซิลและเคาน์ซิลลอร์ดออฟสแตท
 ครุโณวาทไคพยายามอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญ และหน้าที่ของผู้ที่ได้รับคัดเลือกเป็น
 ปรีวีเคาน์ซิล กับเคาน์ซิลลอร์ดออฟสแตท และผลดีจากการแต่งตั้งครั้งนี้ เช่น เสนอ
 แนวคิดเป็นท่านองว่าผู้อ่านเขียนจดหมายมาสนับสนุนการจัดตั้งปรีวีเคาน์ซิล ตอนหนึ่งว่า
 "ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้เห็นเมืองสยามมีความเจริญขึ้น การเปลี่ยน
 ธรรมเนียมใหม่แลยอมให้เจ้าแลขุนนาง มีอำนาจผูกการได้ทุกสิ่งทุกอย่างตามที่ตนคิดเห็น
 เปนการก็มีประโยชน์แก่บ้านเมือง"²

3.2.3.3 เรื่องการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณี
 จากการหมอบคลานเป็นยืนตรง นั่งเก้าอี้เมื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องนี้
 ครุโณวาทจะลงบทความทั้งเรื่องสนับสนุนและท้วงติงเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ แสดงให้เห็น
 ค่านิยมของผู้จัดทำได้ชัดเจนว่าไม่สว่จะคล้อยตาม "พระราชนิยม" ในเรื่องนี้สัก
 เพราะการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม ซึ่งเคยประพฤติปฏิบัติกันมาจนเกิดความ
 เคยชินนั้น เป็นเรื่องค่อนข้างยาก ดังจะเห็นได้จาก

"บทความเรื่องบ่าวทาสในกรุงสยาม" กล่าวถึงเรื่อง
 การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมเรื่องนี้ว่า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งพระชนมพรรษาน้อยได้บรมราชา
 ภิเษกในคราวหลัง สิ่งซึ่งได้ทรงพระราชดำริแต่ตอนต้นนั้นที่จะให้เลิกการ

¹ "วาทควายนายจิตรกับนายไจสนทนากัน" : ครุโณวาท 1 : 215 พุทธศักราช 2417

² "ถามควยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครุโณวาท 1 : 127 กันยายน 2417.

หมอบคลาน ซึ่งแต่ก่อนเป็นธรรมเนียมขุนนางเข้าเฝ้า แลราษฎรทั้งเมือง
แต่ท่านทรงลอยที่จะไ้ตั้งพระเนตรเห็นสัตว์ ซึ่งเป็นรูปเดียวกับพระองค์ท่าน
ยังจะคลานไปคลานมาได้ จึงได้มีพระราชโองการ ให้ผู้ใดคนหนึ่งคำนับ
พระองค์ แต่ด้วยในธรรมเนียมซึ่งใช้อยู่ในประเทศตะวันตก เป็นที่ล็ก
พระเกียรติยศมาก แต่ได้ทรงควยเติมพระราชฤไทย เพราะตั้งพระทัยว่า
จะครองศิริราชสมบัติในคนซึ่งเป็นมนุษย์แท้^๑

"บทความเรื่องว่าควยกรุงสยาม" กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า
"ข้าพเจ้าหวังใจว่า ท่านผู้ปฤกษามีสติปัญญาจะชี้แจงให้ท่านทราบว่าธรรมเนียมยุโรป
แม้ว่าธรรมเนียมนั้นเป็นธรรมเนียมดีในชาวยุโรป ถ้าจะเอามาใช้ที่ประเทศเอเชีย
ทองช้า ๆ สักหน่อยจะเอามาทันใดไม่ได้ แม้ว่าการียนคนนั้นเป็นคนสอนง่าย ถ้าจะ
เปลี่ยนธรรมเนียมเขา ใจเขายังถือธรรมเนียมโบราณแข็งแรงนัก"^๒

"นิทานเรื่องว่าควยนายวิศกับนายบุญสนทนากัน นายวิศ
พูดถึงเรื่องนี้ว่า

ถึงว่าพระเจ้าแผ่นดินจะมีพระราชฤไทย ทรงพระกรุณาจัดการบ้านเมือง
ให้ราษฎรมีความสุข ความเจริญ ถึงเช่นนี้ก็ยังมีคนไม่ชอบใจอยู่สองจำพวก
จำพวกหนึ่งคือคนที่เกิดอยู่นานถึง 50 ปี 60 ปีแล้ว ก็ถือธรรมเนียมโบราณ
แข็งแรง แลรู้การบ้านเมืองเก่าแก่ด้วย ครั้นเมื่อใคร่รู้ไ้ยินว่า พระเจ้า-
แผ่นดินทรงจัดการเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมขึ้นใหม่ คนจำพวกนั้นก็^๓

^๑ "ว่าควยข่าวทางในกรุงสยาม" ครูโณว่าท 1:246 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

^๒ "ว่าควยกรุงสยาม" ครูโณว่าท 1:268 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

^๓ "ว่าควยข่าวทางในกรุงสยาม" ล.ก. หน้า 248

3.2.3.4 การปกครอง ครูโฆวาทลงบทความสนับสนุนเรื่อง การเลิกทาส ซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้นของบุคคลลงไป แต่ยังคงสนับสนุน ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชอย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ

"บทความเรื่องบ่าวทาสในกรุงสยาม" เสนอรายละเอียด ของเรื่องนี้ โดยกล่าวถึงกฎหมายการเลิกทาส กำหนดเวลาที่ลูกทาสจะเป็นอิสระ การจะไถ่ตัวให้เป็นอิสระของลูกทาส ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจรายละเอียดปลีกย่อยของ เรื่องนี้ชัดเจนขึ้น

"แจ้งความมายังนายคุ้ย" เป็นข้อเขียนที่แสดงความ พอใจในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไว้ตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าเห็นว่าทุกวันนี้ พระเจ้าอยู่หัวของเราท่านทั้งปวง ทรงพระกรุณาแก่อณาประชาราษฎรเป็นที่ยิ่ง ยากที่จะหาอันใดเปรียบ ทั้งพระไทยจะท่านบำรุงสมณชีพราหมณ์และพระบรมวงษานุวงษ ข้าพเจ้าลุลละอองทูลพระบาททวยราษฎร์อยู่เป็นนิจ"

นอกจากนี้ข้อเขียนต่าง ๆ ล้วนแต่เสนอแนวคิดท่านองเดียว กันนี้ทั้งสิ้น เช่น ผู้อ่านเขียนจดหมายไปแสดงความคิดเห็นว่า "ปรีวีเคาน์ซิลทั้งหลาย จะตั้งความสุจริตกตัญญูกะเวที ทอพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ตลอด พระบรมราชาโอรสที่จะสืบราชอิสริยยศต่อไป ให้ทอดทิ่เนื่องไป"² หรือเจ้าพระยา ภาณุวงษมหาโกษาธิบดี เป็นหัวหน้ากล่าวคำปฏิญาณเมื่อเข้ารับตำแหน่งปรีวีเคาน์ซิลว่า "ข้าพเจ้าขอให้พระบรมราชาโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้สืบราชอิสริยยศทอดทิ่ เนื่องตามที่พระองค์ได้ครอบครองศิริราชสมบัติดังนี้ต่อไป"³ พร้อมกับแสดงความคิดเห็น แทนประชาชนว่า ควรจะ "ต้องทำด้วยเทมกำลังของตน ที่จะไม่ให้ผู้ใดทำอันตราย

¹"แจ้งความมายังนายคุ้ย" ครูโฆวาท 1 : 214 พฤศจิกายน 2417

²"ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครูโฆวาท 1 : 128 กันยายน 2417

³"ว่าด้วยนายจิตร กับนายโจสนทนากัน" ครูโฆวาท 1 : 216 พฤศจิกายน 2417

แกผู้ครอบครอง"¹ กฎหมายในใจของผู้ที่รักประเทศนั้น "แม้จะให้ไถนาที่ดี จะให้
ประหารชีวิตที่ดี จะยอมตามแต่จะเป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน แลเป็นการรักษาผู้
ครอบครอง"²

3.2.3.5 ด้านการศึกษา ครูโฆวาทเสนอแนะให้เห็นคุณค่า
ของการศึกษา และพยายามแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชน
แล้ว โดยกล่าวถึงประเทศที่เจริญกว่าเป็นการเปรียบเทียบว่า

ในเมืองประเทศที่เป็นลิวีไลเซชัน แลสามส่วนลิวีไล แลครึ่งส่วนลิวีไล
บ้าง เขาย่อมมีหนังสือพิมพ์เมืองหนึ่ง ๆ หลายฉบับ... เพราะคนในประเทศ
นั้น ๆ เขาได้มีความรักในการหนังสือแน่มาก เพราะเขาได้มีโรงเรียนหนังสือ
ถ้าในกรุงเทพฯ เราทุกวันนี้ ได้ตั้งโรงเรียนหนังสือขึ้นแล้วก็น่าจะมีคุณค่าแผ่นดิน
แน่นอนมาก³

นอกจากนี้ครูโฆวาทยังเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมืองว่า การพัฒนาจะได้ผล
ถ้าคนในประเทศ มีความรู้ มีอิสรภาพ (จากการเป็นทาส) และได้รับความยุติธรรม
(ทางศาล) เท่าเทียมกันทุกคน กับทั้งยังได้เชิญชวนให้บิดามารดาเล็งเห็นความสำคัญ
ของการศึกษา ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนต่อไป

เท่าที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ความรู้ความคิดที่ครูโฆวาทต้องการจะเผยแพร่
ไปสู่ผู้อ่านนั้น ก็คือจุดมุ่งหมายในการบริหารและพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญแบบตะวันตก
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

¹ "ประเทศที่เจริญต้องมีคอเวอร์นเมนต์" ครูโฆวาท 1 : 321 กุมภาพันธ์ 2417

² "ประเทศที่เจริญต้องมีคอเวอร์นเมนต์" น.ค.

³ "หนังสือครูโฆวาท" ครูโฆวาท 1 : 138 กันยายน 2417

วิเคราะห์หนังสือพิมพ์ครุโฆวาทในแง่สังคม

หนังสือพิมพ์เป็นเสมือนกระจกเงาที่ฉายให้เห็นพฤติกรรมของสังคม ภาพรวมเป็นอยู่ของพลเมือง หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญยิ่ง เป็นสิ่งให้หลักฐานเป็นอย่างดีทางประวัติศาสตร์¹ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีข่าวหรือเหตุการณ์ใดที่สำคัญเกิดขึ้น หนังสือพิมพ์จะติดตามรายงานข่าวนั้นอย่างใกล้ชิด ฉะนั้นหนังสือพิมพ์ในแต่ละยุคสมัย จึงเป็นประจักษ์พยานค่านเอกสารให้ชนรุ่นหลังใคร่รู้เรื่องราวในสมัยนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

กิจการหนังสือพิมพ์ไทยเริ่มขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพวกลัทธิชาตินิยมหรืออเมริกันซึ่งเข้ามาตั้งหลักฐานอยู่ในประเทศไทย แล้วเปลี่ยนมือจากฝรั่งต่างชาติเป็นคนไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งบ้านเมืองกำลังได้รับการพัฒนาทุกด้าน² หนังสือพิมพ์ที่มีคนไทยเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเล่มแรกก็คือ หนังสือพิมพ์ครุโฆวาท

สภาพการณ์ทั่วไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา อิทธิพลจากภายนอกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ได้มีส่วนผลักดันให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การพัฒนาบ้านเมืองได้เริ่มติดต่อกับเรื่อมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมาเริ่มงานจริงจังในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ เกษม ศิริสัมพันธ์ "ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์" คำบรรยายวิชาการหนังสือพิมพ์
หน้า 1

² อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัย
หน้า 14

บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด ทั้งทางบ้าน สังคม การเมือง และการปกครอง กล่าวคือ

บ้านสังคม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อนำประเทศชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลิกชนชั้นไพร่และทาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำการเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีค่อยเป็นค่อยไป พระองค์ทรงปลดปล่อยความเป็นไพร่และเป็นทาสโดยสันติวิธีคือ

การยกเลิกระบบไพร่ ทรงยกเลิกระบบไพร่ด้วยการให้ไพร่ชำระเงินช่วยราชการแผ่นดินแทนการเข้าเวรเป็นค่าตัวรายปี ปีละ 18 บาท และเพื่อมิให้ชาติขาดกำลังทหาร พระองค์ทรงใช้การรวบรวมชายฉกรรจ์ทั้งหมดให้เข้ามาฝึกหัด และตรากฎหมายพระราชบัญญัติทหาร เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2431 กำหนดสิทธิหน้าที่ของพลทหารในปี พ.ศ. 2448 พระองค์ทรงยุบเลิก "ฐานันดรไพร่" ให้ราษฎรเป็นอิสระไม่ต้องเข้าเวรประจำทหารการต่อไป แต่ให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารรัตนโกสินทร์ศก 124 คือให้ชายฉกรรจ์ที่มีอายุครบ 18 ปี รับราชการในกองประจำการมีกำหนด 2 ปี แล้วปลดให้อยู่ในกองหนุน ผู้ที่รับราชการในกองประจำการครบ 2 ปีแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้นั้นพ้นจากการเสียเงินค่าราชการตลอดชีวิต¹

การเลิกทาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ทางสายกลาง คือ โปรดให้เลิกทาสด้วยการลดเกษียณอายุลูกทาสแต่เฉพาะลูกทาสที่เกิดในรัชสมัยของพระองค์ ตั้งแต่ปีมะโรง พ.ศ. 2411 เมื่อลูกทาสอายุ 21 ปี จะพ้นจากความเป็นทาส

¹ ขจร สุขพานิช "ฐานันดรไพร่" หนังสืออ่านประกอบวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย
ตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง หน้า 110

เป็นลูกไทย ผู้ใดจะขายเป็นทาสอีกไม่ได้ ฉะนั้นคนที่เกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. 2411 จะเริ่มพ้นจากสภาพการเป็นทาสตั้งแต่ พ.ศ. 2432 คนที่เกิดภายหลัง พ.ศ. 2432 จะเป็นไทยหมด แม่เจ้าตัวจะสมัครเป็นทาสก็เป็นไม่ได้ ้วยอาศัยพระบรมราชโบายดังกล่าวนี้ จำนวนทาสก็ค่อยลดลงโดยลำดับจนหมดไปทั้งพระราชอาณาจักร *

ถึงแม้ว่าการเลิกทาสจะเป็นพระราชกรณียกิจอันสำคัญประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ตาม แต่ก็เป็นการให้อิสระภาพแก่คนกลุ่มน้อยเท่านั้น การให้อิสระภาพแก่ประชาชนที่แท้จริงได้แก่การเลิกฐานันดรไพร่ เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของคนไทยทั้งประเทศให้พ้นจากฐานไพร่มาเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ การเลิกระบบไพร่เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานที่จำเป็นต่อการปฏิรูปการปกครองต่อไป

2. การศึกษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยอมรับคตินิยมตะวันตกเกี่ยวกับสิทธิและความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ของปวงชน โดยการจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ ประชาชนทั่วไปมีโอกาสได้เล่าเรียนในระบบการศึกษาที่มีแบบแผนตามอย่างอารยประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก จนถึงขั้นการศึกษาเพื่อออกไปรับราชการในกระทรวงต่าง ๆ และมีโอกาสสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาวิชาครู ณ ประเทศอังกฤษ

การให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเช่นนี้ เป็นการพัฒนาคนในระดับพื้นฐาน แต่ก็ต้องประสบปัญหาสำคัญคือ ราษฎรไม่เห็นความสำคัญของการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียน ตลอดจนขาดแคลนครูที่มีความสามารถที่จะสอนนักเรียนตามหลักสูตรได้ ดังนั้นการพัฒนาสังคมโดยการให้การศึกษาแก่ทวยราษฎร์จึงไม่เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์

* ฎีกาขอละเลียบคใน ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 8 "พระราชปรารภว่าด้วยเรื่องทาสและเกียณอายุ" หน้า 280 - 288

3. การรับอารยธรรมตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางประการให้ทันสมัยตามอารยประเทศ พระองค์ทรงรับอารยธรรมตะวันตกมาดัดแปลงให้เหมาะกับสภาพสังคมไทย ได้แก่

การศึกษาของสตรี แม้ว่าสตรีจะมีโอกาสเรียนหนังสือและขนบธรรมเนียมราชการ เช่นเดียวกับชายมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่จำกัดอยู่ในวงแคบ คือ ผู้ที่คุ้นเคยอยู่ในราชสำนักจะส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาอบรมด้านการเรือน การสมาคม และขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนัก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการทำนุบำรุงการศึกษาของสตรี โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนสำหรับกุลสตรีเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนสุนันทาลัย รับบุตรหลานของเจ้านายเข้าศึกษา ส่วนสตรีซึ่งเป็นบุตรหลานของคนสามัญมีโอกาสศึกษาในโรงเรียนบำรุงสตรีวิชา สตรีเริ่มมีสิทธิและหน้าที่ในสังคมอย่างชัดเจน และมากขึ้นกว่าสมัยก่อน¹

การยกเลิกธรรมเนียมหมอบคลาน โปรดให้เปลี่ยนธรรมเนียมการเข้าเฝ้าจากการหมอบเฝ้ากับพื้น เป็นการยืน นั่งเก้าอี้ และคำนับตามแบบตะวันตก

การแต่งกาย เพื่อให้เข้ากับธรรมเนียมการเข้าเฝ้าที่เปลี่ยนใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้เปลี่ยนแปลงแบบเครื่องแต่งกายชายหญิงให้เหมาะสมกับลักษณะการเข้าเฝ้าแบบใหม่ด้วย คือ ชายนุ่งผ้าขาว ส่วนเสื้อนอกคอแบะ ผูกเน็คไท ส่วนถุงเท้าและรองเท้า ส่วนหมวกสักหลาด ส่วนข้าราชการทหาร ส่วนกางเกงขายาวสีน้ำเงินแก่ ส่วนเสื้อแบบทูนิกสีเทา ส่วนถุงเท้ารองเท้า และส่วนหมวกเก็บทรงหม้อตาล นายทหารมีสิทธิ์แต่งกายแบบลำลองคือสวมกางเกงผ้าขาว ส่วนเสื้อทรงราชแปดแตร (Rai Pattern) ซึ่งแปลว่าแบบหลวง การแต่งกายของสตรีก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือจากหมอลับ เป็นสวมเสื้อแขนยาว ชายเสื้อเพียงบนเอน ส่วนถุงน่องรองเท้า เลิกไว้ผมเปียเปลี่ยนมาเป็นผมยาว ส่วนชายคงนิยมไว้ผมทรงมหาดไทย

¹บุญยงค์ เกศเทศ สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2394 (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3) หน้า 9 - 10

การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นนี้ทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากประเทศตะวันตกมากขึ้น เนื่องจากไม่มีข้อแตกต่างที่น่ารังเกียจและดูแคลนเหมือนในสมัยก่อน

ด้านการเมืองและการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานการเมืองการปกครอง และการบริหารประเทศ ซึ่งยังคงใช้ปฏิบัติอยู่จนทุกวันนี้ กล่าวคือ

การปกครอง ทรงปฏิรูปโครงสร้างของการปกครองใหม่ โดยจัดแบ่งงานระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ทั้ง 12 กระทรวงให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนกัน ปฏิรูปการคลัง เพื่อให้จัดเก็บภาษีอากรของแผ่นดินให้ได้เต็มที่มากขึ้น โดยได้เพิ่มหน่วย โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ขึ้นเป็นแหล่งกลางในการรวบรวมเก็บภาษีอากร เป็นการจัดระบบการทำงานอย่างสำนักงานฝรั่ง¹

ผลจากการปฏิรูปการปกครองและการคลัง ทำให้กรุงเทพฯ มีสภาพเป็นศูนย์กลางของอำนาจและความเจริญทั้งปวง การเลิกระบบไพร่ และมีพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารขึ้นแทน เป็นการสร้างความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเป็นหลักประกันพระราชอำนาจที่สำคัญอย่างยิ่งอีกด้วย

การเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ด้วยลักษณะพิเศษหลายประการ ประการแรกคือพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนม์เยาว์วัย จำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ซึ่งในครั้งนั้นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้แก่ สมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์วิสุทธิวงษ์เสนาบดีผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในสกุลอื่นได้มีอำนาจในแผ่นดินมาหลายชั่วกษัตริย์ ประการต่อมาการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ท่านมีลักษณะเป็นการยินยอมพร้อมใจของเสนาบดีผู้ใหญ่และพระบรมวงศานุวงศ์ ลักษณะเช่นนี้เป็นการตอรองทางการเมือง

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช การเมือง—การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย หน้า 64

ซึ่งมีผลเป็นการจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อยู่มาก นอกจากนี้การแต่งตั้งวังหน้าก็มีได้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยตามราชประเพณีแต่เดิมมา ซึ่งต่อมาได้เป็นชนวนให้เกิดการวิวาทระหว่างวังหลวงกับวังหน้าลูกหลานใหญ่โต ในปี พ.ศ. 2417¹

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2411 นั้น* พระชนมายุได้เพียง 15 พรรษา จึงจำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการ บริหารราชการแผ่นดินแทนพระองค์ ทำให้อำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหารและปกครองประเทศตกอยู่ในอำนาจของผู้สำเร็จราชการเสียสิ้น² จากเอกสารต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถูกจำกัดด้วยอำนาจขุนนางเก่า ๆ โดยเฉพาะเสนาบดีตระกูลขุนนา³ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในการบริหารราชการระดับสูง กล่าวคือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการ บุตรชายคือเจ้าพระยาสุริยวงศ์ไวยวัฒน์ (วร ขุนนาถ) เป็นสมุหพระกลาโหม เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้อม ขุนนาถ) ซึ่งเป็นน้องชายเป็นพระคลัง และหลานคือพระยาอาหารบริรักษ์ (นุช ขุนหลง) เป็นกรมนา จึงมีผู้กล่าวว่าสภาพการเมืองในขณะนั้นมีลักษณะแบ่งของการต่อสู้เพื่อรวมอำนาจคืนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มขุนนางเก่านี้เป็นไปอย่างเด่นชัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2416 ซึ่งเป็นปีที่ได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา⁴

¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช การเมือง—การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย หน้า 64

*เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อ 18 ตุลาคม 2411 ขณะนั้นพระชนมายุ 15 ปีกับ 10 วัน

²สงวน เล็กสกุล งานปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 หน้า 45

³สุประภา โจรนสโรช "สาเหตุของการเลิกทาสในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" จันทร์เกษม 115 : 59 พฤศจิกายน — ธันวาคม 2516

⁴ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต เอกสารการเมืองการปกครองไทย
หน้า 11

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มนโยบายชักอำนาจของ
เสนาบดีเก่า ๆ ให้หมดสิ้นไป ด้วยการจัดตั้งคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และคณะที่ปรึกษา
ราชการในพระองค์ ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านการเมืองมากขึ้น ซึ่งความขัดแย้งทาง
ด้านการเมืองที่เกิดขึ้นนี้ทำให้มีผู้แบ่งกลุ่มผู้นำทางการเมืองขณะนั้นออกเป็น 3 กลุ่ม¹ ด้วยกันคือ

1. กลุ่มสยามหนุ่ม (Young Siam) ผู้นำคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยพระเจ้าน้องยาเธอและขุนนางหนุ่ม ๆ หลายคนซึ่งเป็นชนรุ่นสองที่ได้รับ
อิทธิพลจากตะวันตก (second westernization generation) เป็นผู้ที่ต้องการให้มีการ
ปฏิรูปสังคมให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ

2. กลุ่มอนุรักษ์นิยม (Conservation Siam) มีสมเด็จพระยา
บรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้นำ กลุ่มนี้ประกอบด้วยขุนนางผู้ใหญ่ที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงที่
รุนแรงหรือรวดเร็ว ต้องการรักษาสภาพเดิมของประเพณีไว้ให้มากที่สุด จะเปลี่ยนแปลง
ก็เฉพาะสิ่งที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เรียกได้ว่าเป็นนักปฏิบัตินิยม (pragmatist)

3. กลุ่มสยามเก่า (Old Siam) เป็นพวกหัวโบราณ ประกอบด้วยขุนนาง
ในระดับต่าง ๆ ที่เกรงกลัวความเปลี่ยนแปลงว่าจะมีผลกระทบถึงฐานะและตำแหน่งของตน
ต้องการอยู่แต่ลำพัง ไม่สนับสนุนหรือเกี่ยวข้องกับฝ่ายใด มีลักษณะต่อต้านอารยธรรมจาก
ตะวันตกมากกว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมเสียอีก กลุ่มนี้มีพระราชวังบวรวิไชยชาญทรงเป็นผู้นำ

การปฏิรูปสังคมและการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้
มีผลทำให้มีการรวบอำนาจมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ในเวลาเดียวกันก็มีการขยาย

¹David Wyatt: Politics of Reform: Education in the Reign
of King Chulalongkorn (Bangkok Thai Watana Panich 2512) pp. 44 -

50 (อ้างอิง ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต เอกสารการเมือง การปกครองไทย
หน้า 12)

ผลประโยชน์ของสังคมไปสู่ประชาชนในด้านการศึกษา การเข้ารับราชการอย่างกว้างขวาง ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ครุโฆวาท เพราะเป็นหนังสือพิมพ์ที่เกิดขึ้นในยุคนั้น

ฉะนั้นในการวิเคราะห์หนังสือพิมพ์ครุโฆวาทในแง่สังคมนี้ ผู้วิจัยจะศึกษารายละเอียดในเรื่องต่อไปนี้

1. สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์
2. อิทธิพลของสังคมที่มีต่อหนังสือพิมพ์
3. อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสังคม

1. สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ครุโฆวาท

ผลสะท้อนประการหนึ่งในการแสวงหาอาณานิคมของฝ่ายตะวันตกก็คือ การผลักดันให้คนไทยในยุคนั้นต้องแสวงหาทางออกเป็นทางรอดของชาติบ้านเมือง ซึ่งเป็นที่เห็นพ้องต้องกันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วว่า ทางรอดของไทยคือการผ่อนปรนต่อการบีบบังคับของชาวตะวันตก และปรับปรุงตัวเองให้เข้ากันได้ แต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไทยก็ทำได้แค่การผ่อนปรนในเชิงการทูตเท่านั้น เนื่องจากรัชสมัยของพระองค์ท่านไม่ยาวนานพอที่จะทรงริเริ่มการปรับปรุงบ้านเมืองให้ได้ผลมากมายนัก แต่ได้ส่งผลมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในยุคนี้ได้มีกลุ่มคนรุ่นใหม่เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นนำในสังคมไทย กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการศึกษาอบรมทางด้านวิทยาการตะวันตกอย่างดีที่สุดที่สุดในสมัยนั้น จึงมีความเข้าใจจุดมุ่งหมายและอันตรายจากการแผ่อำนาจของชาติตะวันตกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้บุคคลเหล่านี้ยังเห็นชอบยกพร่อง เห็นว่าทางออกในการเผชิญหน้ากับตะวันตกนั้น ต้องพยายามแก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงสังคมไทยให้เจริญทัดเทียมกับชาวตะวันตก¹ ฉะนั้นในต้นรัชสมัย

¹ เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ "แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง หน้า 194 - 195

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้จึงเป็นช่วงที่ไทยเรามีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม และการเมืองครั้งใหญ่ อาทิเช่น การเลิกทาสนิยมหมอบคลาน การตั้งเทศาภิบาล เพื่อตรากฎหมายใหม่ การตั้งตุลาการศาลรับสั่ง ทัดลินคคี่ การตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เพื่อปรับปรุงการเก็บภาษีอากรของแผ่นดิน การเลิกทาส เป็นต้น ครุโณวาทได้เป็นกระแสงเงาสะท้อนให้เห็นภาพการปรับปรุง พัฒนาประเทศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยในช่วงระยะเวลาหนึ่งได้เป็นอย่างดี ว่าสภาพสังคมไทยในขณะนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งจะแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการเมือง การปรับปรุงสังคมไทยตามคตินิยมตะวันตกของกลุ่ม "สยามหนุ่ม" นั้นย่อมจะต้องกระทบกระเทือนผลประโยชน์ต่าง ๆ ของฝ่ายพืงมีพืงได้ในระบบสังคมเดิม¹ ฉะนั้นสภาพการเมืองไทยในครั้งนั้นจึงมิได้มีลักษณะเป็นการขัดแย้งทางการเมืองเพื่อรวมอำนาจคืนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะเป็นการขัดแย้งและตอรองเชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคน "รุ่นใหม่" และกลุ่มคน "หัวเก่า" ซึ่งพยายามจะหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมอีกด้วย

สภาพการเมืองที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ครุโณวาท มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ทำให้กลุ่ม "สยามหนุ่ม" มีผลประโยชน์ทางการเมือง ได้แก่

1.1.1.1 การเลิกทาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าความสำเร็จในการปรับปรุงประเทศนั้น ขึ้นอยู่กับความตื่นตัวของประชาชน ฉะนั้นจึงทรงมีพระราชดำริที่จะปล่อยให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีอิสระค้นคว้าขึ้นจึงโปรดให้มีการเลิกทาส ซึ่งเรื่องนี้ปรากฏในหนังสือพิมพ์ครุโณวาทดังนี้คือ

¹ เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ "แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง หน้า 195

บทความเรื่อง "ว่าด้วยบ่าวทาสในกรุงสยาม" กล่าวถึง
กฎหมายการเลิกทาสไว้ว่า

ในกฎหมายใหม่มีชื่อว่า ลูกทาส...ต้องหลุดค่าตัวเมื่ออายุได้ 21 ปี ถ้าแล
ไม่ถึงอายุนั้น ช่วยไต่ตามพิถักแจ้งอยู่ในกฎหมาย ถ้าเป็นชายกำหนดตั้งแต่
หกบาทจนถึงสามสิบสองบาท ถ้าเป็นหญิงกำหนดตั้งแต่สี่บาทถึงยี่สิบแปดบาท
ในพิถักนั้นเขากำหนดราคาให้ขึ้นเป็นคราวตั้งแต่เกิดมาอายุถึงแปดปีเป็นราคา
ที่สุด แล้วลดลงไปจนถึงเต็มอายุ¹

นิทาน "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" นงเยาว์ใจได้
พูดถึงเรื่องการซื้อขายทาสให้นายจิตรฟังตอนหนึ่งว่า ...ห้ามไม่ให้เด็กขายตัวเกิน
กระแสนอายุ แล้วอายุ 21 ปีหมดค่าตัว ชายไม่ไต่อีกต่อไป เป็นการจริง ๆ ไม่
เคืองรอนแค้นในเมืองของท่านเลย²

นิทาน "ว่าด้วยนายรอบกับนายวันสนทนากัน" แสดงความ
ชื่นชมเกี่ยวกับการเลิกทาสว่า ...นายรอบจึงว่าข้าเสียค่ายสังขารช้านัก เดกที่มันเกิด
ในปีโรงปีมเสง ที่มันเป็นลูกครอกลูกข้าเช้านั้น มันนับวันก็จะไต่ความสุขมิใช่ฤา³

เรื่องการเลิกทาสนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงพระราชประสงค์ที่จะเลิกทาสตั้งแต่ปีแรกที่ขึ้นครองราชสมบัติ คือ
ปี พ.ศ. 2411 ทรงตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เคยชนอายุลูกทาสลูกไทย ประกาศใช้เมื่อ
วันที่ 21 สิงหาคม 2417 กำหนดวางพิถักอัตราหรือราคาลูกทาสในเรือนเบี้ย ถ้าเป็น

¹ "ว่าด้วยบ่าวทาสในกรุงสยาม" อุรุโณวาท 1:247 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

² "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" อุรุโณวาท 1:216 พฤศจิกายน 2417
(ไมโครฟิล์ม)

³ "ว่าด้วยนายรอบกับนายวันสนทนากัน" อุรุโณวาท 1:183 ตุลาคม 2417
(ไมโครฟิล์ม)

ชายค่าตัว 8 คำลึง หญิงค่าตัว 7 คำลึง แล้วให้มีการลดโดยถือว่านายไค้ใช้สร้อย
เริ่มตั้งแต่เด็กนั้นมีอายุ 9 ปี เมื่ออายุครบ 21 ปี ให้ขาดจากการเป็นทาสทั้งชายหญิง
กฎหมายฉบับนี้มีผลย้อนหลังคือให้ถือเอา พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นปีที่ขึ้นครองราชสมบัติเป็นปี
เลิกทาส

การเลิกทาสนี้ นอกจากจะเป็นการช่วยลดความ
เหลื่อมล้ำของคนในสังคมตามพระบรมราโชบายแล้ว ยังมีผลทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์
มั่นคงขึ้น กล่าวคือ เมื่อทาสหมดไป อำนาจของเจ้าขุนมูลนายก็พลอยหมดไปด้วย
เนื่องจากขาดกำลังคน ความจงรักภักดีต่อเจ้านายก็เป็นอันหมดไป กลายมาเป็นความ
ซบเซาซึ่งในพระมหากษัตริย์ บกย่องและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
โดยตรง

1.1.1.2 จัดตั้งสถาบันทางการเมือง ดังไค้กล่าวมาแล้ว
ว่า สภาพการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีลักษณะ
แบ่งของการต่อสู้เพื่อรวมอำนาจคืนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งกระทำกันในหลาย ๆ
ทางคือ

1.1.1.2.1 การตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ การตั้ง
หอรัษฎากรพิพัฒน์ในปี พ.ศ. 2416 เสนาบดีจะต้องส่งรายไค้ที่ตนจ้กเก็บอยู่ส่งคลังโดย
ตรงทุกกระทรวง ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายอำนาจและแหล่งรายไค้ของขุนนางเก่า
กระทรวงแรกที่เคาน์ซิลออฟสเตตเร่งรัดก็คือกระทรวงเกษตราธิการ เพราะเป็นกระทรวงที่มี
รายไค้มาก แต่เสนาบดีเกษตราธิการพระยาอาหารบริรักษ์ เห็นว่าตนเป็นลูกน้องของ
สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ก็ขัดขึ้นไม่ยอมส่งให้¹ เกิดเป็นเรื่องราวขึ้น
คือพระยาอาหารบริรักษ์กับพวก ถูกขู่หาฉ้อโกงเงินหลวง เคาน์ซิลออฟสเตตจึงสั่งให้
รับราชบาตรของเสนาบดีเกษตราธิการเสีย

¹ ธีรฤทธิ สุธสิสังคราม สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เล่ม 1

ครุโณวาทเสนอเรื่องนี้ไว้เพียงเล็กน้อย โดยให้นายจิตรสนทนากับนายใจ ในเรื่อง "ว่าควายนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ถึงหน้าที่ของเขานี้ชื่อว่า ... ดูเรื่องที่ชำระความที่พระยาอาหารและเสมียนตรา หลวงสนิทขอเงินหลวงครั้งนั้นสิ พระยาอาหารกับเสมียนตรา มันมั่งมีน้อยไปถวายช่วยตัวไม่ได้^๑

1.1.1.2.2 จัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาราชการในพระองค์*

การจัดตั้งสภาทั้งสองนี้เมื่อปี พ.ศ. 2417 นับเป็นความพยายามที่จะสร้างสถาบันการเมืองขึ้น เพื่อสนับสนุนการต่อสู้เพื่อรวมอำนาจคืนมาสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นการวิจารณ์สิทธิและอำนาจที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เคยมีในฐานะผู้สำเร็จราชการบริหารราชการแผ่นดินในพระองค์ให้หมดไป จะเห็นได้จากกรณีพระยาอาหารบริรักษ์ เป็นต้น ซึ่งเรื่องการถอดพระยาอาหารบริรักษ์ออกจากตำแหน่งนี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการเริ่มจัดบุคคลที่ผูกพันอยู่กับกลุ่มขุนนางเก่าออกไปจากวงการบริหารระดับสูง พระยาอาหารบริรักษ์นี้เป็นทั้งหลานชายและผู้ใกล้ชิดของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์²

การเสนอข่าวคราวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของสถาบันทั้งสอง เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับกลุ่มสยามหนุ่มเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ทำให้กลุ่มสยามเก่า ตกต่ำไปจากความเชื่อถือของประชาชน ครุโณวาทให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษ และเสนอข่าวคราวเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่เป็นประจำจึงจะเห็นได้จาก

ในเล่ม 1 แผ่นที่ 3 ครุโณวาทเสนอข่าวคราวเคาน์ซิล-ออฟสเตต แผ่นที่ 6 ลงข่าวการตั้งปรีวีเคาน์ซิล และเคาน์ซิลสาบานตน เป็นการเปิดเผย

¹ "ว่าควายนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" ครุโณวาท 1:215 พฤศจิกายน 2417 (ไมโครฟิล์ม)

* ุรายนละเอียดในภาคผนวก

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต เอกสารการเมือง การปกครองไทย

รายชื่อผู้ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้บทความต่าง ๆ ยังเขียนสนับสนุนสถาบันทั้งสอง
นี้อยู่เป็นประจำ เช่น

บทความเรื่อง "ว่าด้วยบ่าวทวยในกรุงสยาม" กล่าวถึง
จุดมุ่งหมายในการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ว่า
...อีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสำคัญ คือได้ตั้งเคาน์ซิลปลุกษาในการบ้านเมือง และอีกสิ่งหนึ่ง
คือตั้งปรีวีเคาน์ซิลเป็นที่ปลุกษา เคือนพระราชกฤษฎีกาในการทั้งปวง ท่านตั้งพระไทย
จะนาราชฎาให้เจริญขึ้นทั้งในปณฺฑา ทั้งในศัว¹

บทความเรื่อง "พระบรมราโชวาท" แสดงให้เห็นถึง
ความสำคัญของผู้ที่ได้รับเลือกเป็นปรีวีเคาน์ซิลว่า

เพราะเหตุว่าปรีวีเคาน์ซิลนี้เป้นสำคัญ ถ้ารับแล้วต้องเป้นตลอดไปจนสิ้นแผ่นดิน
ไม่มีเวลาออกเหมือนเคาน์ซิลออฟสเตต.... เพราะฉะนั้นท่านทั้งปวงซึ่งรับเป้น
ปรีวีเคาน์ซิลนี้ เหนว่าเป้นคนรักความสุจริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงชอบพระไทยเป้นอันมาก ขอให้ท่านทั้งปวงเข้าใจว่ากาที่เป้นปรีวีเคาน์-
ซิลนี้ เป้นการใหญ่มิใช่เป้นการเล็กน้อย²

และนิทาน "ว่าด้วยนายจิตรกับนายโจสนทนากัน" ยังได้
กล่าวถึงผลงานความน่าเชื่อถือของเคาน์ซิลไว้หลายตอน เช่น

¹"ว่าด้วยบ่าวทวยในกรุงสยาม" กฎโฆวาท 1:246 ธันวาคม 2417
(ไมโครฟิล์ม)

²"พระบรมราโชวาท" กฎโฆวาท 1:109 สิงหาคม 2417

เดี๋ยวนี้ในหลวงท่านโปรดให้เกล้าฯเป็นตระลาการชำระความนครบาล ได้ตัว
 อ้ายหลวงมันเทศ ที่เขาเรียกกันว่าเสมียนตราท่ายเกาะไปแล้วยังชำระกันอยู่
 โจรผู้ร้ายที่นี้ไม่มีแล้ว ... นายจิตรจึงว่าตัวยังไม่รู้จักเดี๋ยวนี้ดีกว่าแต่ก่อน
 หาเหมือนอย่างนั้นไม่ เพราะในหลวงท่านตั้งเกล้าฯขึ้น เกล้าฯสืบบาลตัว
 ทุกคนว่า จะคิดการสิ่งใดจะให้เป็นเกียรติยศแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็น
 ประโยชน์แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข¹

1.1.2 การโจมตีกลุ่มสยามเก่า

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สภาพการเมืองตอนต้นรัชสมัย
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มิได้มีลักษณะเป็นการขัดแย้งทางการเมือง
 เพื่อรวบอำนาจคืนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะเป็นการ
 ขัดแย้ง และตอรองเชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มสยามหนุ่มซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำ กับกลุ่มสยามเก่าซึ่งมีสมเด็จพระยา
 บรมมหาราชสุริยวงศ์เป็นผู้นำ กลุ่มสยามหนุ่มเป็นฝ่ายได้เปรียบเพราะมีหนังสือพิมพ์เป็น
 เครื่องมือเผยแพร่ผลงานสนับสนุนฝ่ายตน และโจมตีฝ่ายตรงกันข้าม

ในการโจมตีฝ่ายตรงกันข้ามหรือกลุ่มสยามเก่านั้น แม้
 หนังสือพิมพ์ครุโฆวาทจะมีกล่าวออกมาตรง ๆ แต่จากหลักฐาน สภาพการณ์ต่าง ๆ ก็
 พอจะสรุปได้ว่า ครุโฆวาทจงใจจะกล่าวโจมตีใคร เช่น

แสดงความเกรงกลัว ไม่กล้ากล่าวนามสมเด็จพระยา
 บรมมหาราชสุริยวงศ์ กับเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ในนิทาน "ว่าด้วยนายจิตรกับนายไจ
 สนทนากัน" จากบทสนทนาของนายจิตรกับนายไจตอนหนึ่งว่า "... ในหลวงเชิญมาเป็น

¹ "ว่าด้วยนายจิตรกับนายไจสนทนากัน" ครุโฆวาท 1 : 215 - 216 พฤศจิกายน
 (ไมโครฟิล์ม)

เคาน์ซิลกันทั้งนั้น จะเป็นเองไม่ไถ่ง่าย ๆ คอทรงรักใคร่เชื่อถือนักแล้วจึงไปรุดให้เป็นที่เชิญมาเป็นเคาน์ซิลนั้นไม่รับเป็นอยู่สองท่านเท่านั้น นายใจจึงถามว่าใคร นายจิตรจึงว่า "พวกไม่ได้ ท่านใด ๆ ภูไปจะเอาตัวไปทำโทษคอก"¹

เรื่องสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ริวายงค์ และเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ไม่รับเป็นปรีวีเคาน์ซิลนี้ เป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป เพราะในประกาศว่าควยปรีวีเคาน์ซิลก็ไม่มีรายชื่อของท่านทั้งสอง แต่ครั้นเวลาที่พยายามลงเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกเพื่อให้เห็นขอบพระรองของท่านทั้งสอง ที่ไม่ยอมช่วยเหลือทำประโยชน์ให้กับราชการแผ่นดิน

คำของนายจิตรที่ว่า "พวกไม่ได้ ท่านใด ๆ ภูไปจะเอาตัวไปทำโทษคอก" แสดงถึงความมีอำนาจ และการใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่ตามอารมณ์ เพียงแต่พวกไม่ถูกใจก็จะเอาตัวไปทำโทษ

ในการใช้อำนาจนี้ นอกจากจะใช้กับผู้ที่ต่ำกว่าแล้ว บางครั้งดูเหมือนว่าสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ริวายงค์จะใช้อำนาจนี้กับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย คือ ใ้รับเชิญเป็นปรีวีเคาน์ซิล แต่ไม่ยอมเป็น

จดหมาย "ถามควยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" กระหม่อมกระเทียบ เรื่องการที่สมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ริวายงค์ กับเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ไม่ยอมรับเป็นปรีวีเคาน์ซิลว่า

ในพวกซึ่งท่านรับเป็นที่ปรีวีเคาน์ซิลนั้น เหน่นามท่านเสนาบดียังขาดอีกหลายท่าน...จะเป็นควยเหตุอันใด ข้าพเจ้ายังไม่ทราบฤาในหลวงจะไม่เชิญให้ท่านเป็นปรีวีเคาน์ซิล เพราะท่านชราแลป่วยอยู่ข้างคอกกระมัง ฤาในหลวงได้เชิญแล้ว ท่านจะไม่รับควยความซัดของควยเหตุใดเหตุหนึ่ง ฤาท่านจะไม่อยากอวดสติปัญญาที่ยังไม่รู้แน่ ฤาคำสาบาลจะเรี่ยวแรงเป็นอย่างไร²

¹ "ว่าควยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" กรุงไฉน 1:216 พฤศจิกายน 2417 (ไมโครฟิล์ม)

² "ถามควยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" กรุงไฉน 1:128 กันยายน 2417

แสดงให้เห็นถึงความโลภ ไม่รู้จักพอของกลุ่มสยามเก่า
โดยเฉพาะสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จะเห็นได้จาก
นิทานเรื่อง "ความฝัน" เลียดสี "สยามเก่า" ไว้ว่า

ข้าพเจ้าฝันไปว่า เจริญเข้าไปในบ้านแห่งหนึ่งใหญ่โต มีเรือนอันงาม ข้าพเจ้า
ขึ้นไปบนเรือน เจ้าของเรือนก็เดินออกมาจากห้องยกข้าพเจ้า จึงถามว่ามา
ทำไม ข้าพเจ้าจึงตอบว่า เห็นเรือนท่านงามก็แวะเข้ามาชมปัญญาท่าน....
ข้าพเจ้าเจริญก็พาไป จึ่งเห็นที่ตู้หนังสือเข้าอีก ข้าพเจ้าจึงหยิบ
หนังสือขึ้นอ่านดู เห็นเป็นชาดขี้ยทั้งนั้น จึ่งถามว่าท่านทำการอย่างไรคุณ
ถึงยกกันอยู่ห้องหนึ่งเป็นคารากิไชยสงคราม ห้องหนึ่งเป็นชาดขี้ย ก็การ
ชาดขี้ยนั้นสำหรับพ่อค้า ๆ จะเป็นแม่ทัพอย่างไรได้ เขาจึงตอบว่าเองให้รู้จัก
ไวบาง เมื่อหนุ่ม ๆ มีกำลังมาก ๆ ก็ทำการทัพศึก เมื่อแก่แล้วจึงคิดทำการ
ค้าหาเงินไว้ใช้ต่อไป ข้าพเจ้าก็คำนับเขาว่าถูกแล้ว...ข้าพเจ้าจึงถามว่า
บ้านเรือนของท่านใหญ่โตมีเงินทองเป็นอันมาก เคี้ยวนี้ท่านยังคิดทำการสิ่งไร
บ้าง เขาจึงตอบว่ายังค้าขายอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้าจึงตอบว่าก็มั่งมีมากแล้ว
เหตุใดจึงโลภไม่หยุดบ้างเลย เขาจึงตอบว่าควรทำก็เร่งทำเสีย ข้าพเจ้า
จึงตอบว่า ถ้าท่านนักคิดนักอย่างนี้ อายุขัยจะมีสั้นๆ เพราะเป็นกังวลว่าไป
ถ้าบริบูรณ์อยู่ดังนี้แล้ว หยุดทำการเสียบ้างของเก่ากินจนตายก็ไม่หมด อายุขัย
มียืนยาวไว้ดูการเล่นต่าง ๆ เล่นบ้างจะมีดีถ้า เขาก็ยังมีพันตอบ กอตกใจ
ตื่นขึ้น¹

ในขณะเดียวกับที่ครูโศกนาถเสนาภาพ "สยามเก่า" ซึ่งร่ำรวย
มั่งคั่ง แต่ยังไม่รู้จักพอ พยายามกอบโดยผลประโยชน์ต่าง ๆ ไว้ให้มากที่สุดนั้น ก็เสนอ

¹"ความฝัน" ครูโศกนาถ 1:186 กันยายน 2417

ภาพ "สยามหนุ่ม" ซึ่งมักน้อยอย่าง "ยัง" ออกมา ในนิทานเรื่อง "คนคนหนึ่งชื่อยัง" แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม "สยามหนุ่ม" กับกลุ่ม "สยามเก่า"

นิทาน "เรื่องไลออนและช้างโขลง" ผู้เขียนบรรยายภาพไลออนที่พยายามหาอาหารมาสะสมไว้ เหมือน "ท่านเจ้าของบ้าน" ในเรื่อง "ความฝัน" ว่า "ไลออนตัวนั้นคิดจะฉลาดแกมโกง อาหารก็มีอยู่ในถ้ำ แต่ยังไม่อยากให้อยู่อีกเสมอ"¹

แสดงความรู้สึกดูถูกสยามเก่า เช่น

"นิทานปัทมบัณฑิต" ตอนหนึ่งแสดงภาพนายทหารที่ล่าสมัย ทำอะไรก็เงอะงะ เป็นที่ล้อเลียนสนุกสนานของเด็ก ๆ

ผู้ใหญ่เห็นเด็กทำกิริยาซุกซนก็มีความโกรธ พวกเด็กเห็นว่าผู้ใหญ่มีความโกรธแล้ว ก็ชวนกันร้องคำ คาคนนี้เป็นบ้า ๆ แล้วก็เขาลอมหนาลอมหลัง คนที่มาดูการเล่นคาง ๆ นั้น ก็ชวนกันมาดูทหารแก่เป็นอันมาก คนเหล่านั้นก็พลอยเห็นว่า เป็นบ้าจริง"²

ขณะนั้นเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ บุตรชายของสมเด็จพระบรมมหาราชวังศรีสุริยวงศ์ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม การขาดความรู้ทางวิชาการทหารแผนใหม่ ไม่สามารถจะปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับความเจริญก้าวหน้าทางค่านี เป็นที่พอใจของกลุ่มนายทหารหนุ่ม ๆ อยู่ทั่วไป

"นิทานโบราณว่าควยราชสีห์กับช้าง" ผู้แต่งบรรยายลักษณะของ "ช้าง" ไว้ว่า "คิดว่าตัวโต มีแต่ขี้รำไป" หรือมีทฤษฎีมานะอันกล้า และความโง่เป็นประมาท" ล้วนแต่เป็นลักษณะของคนทั้งสิ้น

การโจมตีและเสียดสีกลุ่มสยามเก่าด้วยวิธีการต่าง ๆ นี้ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นขอบกพร่องของกลุ่ม "สยามเก่า" และทำให้กลุ่ม "สยามหนุ่ม" เติบโตขึ้นมา

¹ "เรื่องไลออนและช้างโขลง" กฎโพวาท 1:81 สิงหาคม 2417

² "นิทานปัทมบัณฑิต" กฎโพวาท 1:81 สิงหาคม 2417

1.2 คำนการปกครอง เป็นการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเต็มในการบริหารและปกครองประเทศ แม้ว่าจะมีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ ซึ่งเท่ากับเป็นการกระจายพระราชอำนาจลงไป แคลลของการกระจายพระราชอำนาจนี้กลับทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญเพิ่มขึ้น มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างต่าง ๆ กันคือ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า

การตั้งรัฐมนตรีสภาก็ดี องคมนตรีสภาก็ดี เมื่อ 58 ปี* มาแล้วนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจทรงมีเจตนาที่ตั้งที่ใดตรัสไว้ในคำประกาศนั้นจริง แต่ดูเหมือนจะเข้าใจกันว่าทรงมุ่งหมายอย่างเดียวแต่จะกำจัดหรือจำกัดอำนาจเสนาบดี และมีพระราชประสงค์จะหาพวกพ้องมาสนับสนุนพระองค์... พวกข้าราชการชั้นกลางเห็นว่าอำนาจเสนาบดีจะมีอยู่โดยไม่สิ้นสุด... การจัดตั้งสภาการแผ่นดินทั้งสองสภานี้มีคนเห็นแน่ว่าเป็นพระประสงค์จะทรงล้างอำนาจเสนาบดี ซึ่งเป็นที่รำคาญแก่พระองค์อยู่นั้นให้หมดไป¹

เมื่อความคิดของคนทั่ว ๆ ไปเป็นเช่นนี้ทำให้คณะองคมนตรีเข้าประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน และไม่มีใครรู้จักระเบียบการประชุมว่าหน้าที่ของตัวมีอะไรบ้าง ในที่สุดก็ทรงเห็นอภัยหมายหมกหมุ่นที่จะเอาสภาเป็นที่พึ่งอาศัย จึงต้องทรงใช้วิธีใหม่ คือทำงานด้วยพระองค์เอง² ทรงตรวจคน พิจารณาระเบียบเกาต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาแก้ไข ขอบกพรอง ประกาศใช้เป็นระเบียบข้อบังคับ ทำให้พระองค์ทรงใช้พระราชอำนาจได้เต็มที่

¹ วิจิตรวาทการ, หลวง (อ้างจาก สงวน เล็กสกุล งานปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 หน้า 59 - 60)

* หนังสือเรื่องนี้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2475

² สงวน เล็กสกุล ล.ก. หน้า 60

แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเขียนต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ครุโณวาท จะเห็นได้ชัดเจนว่า พระราชอำนาจของพระองค์นั้นทรงได้มาจากความนิยมนกของของประชาชน ดังจะเห็นได้จาก

ในเล่ม 1 แผ่นที่ 20 ลงเรื่อง "แจ้งความมายังนายคุ้ย"
สรรเสริญพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า

แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าทุกวันนี้พระเจ้าอยู่หัวของเราท่านทั้งปวง ทรงพระกรุณาแก่อาณาประชาราษฎร เป็นที่ยิ่งยากที่จะหาอันใดเปรียบ ดังพระไทยจะท่านบำรุงสมณชีพราหมณ์ แลพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการของทุกพระองค์พระบาททวยราษฎร์อยู่เป็นนิจ สดุดีล้นหลามพระราโชธิบริยสปรากฎอยู่แก่โศคจักษุของเราท่านทั้งปวง ทรงแต่งตั้งเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตต แลปรีวีเคาน์ซิลไว้หวั่งพระไทยจะได้ทางพระเนตรพระกรรณ ในที่ซึ่งจะให้ความดีทุกอย่างบังเกิดขึ้นได้โดยเร็ว¹

พระราชกรณียกิจต่าง ๆ เช่น การยกเลิกธรรมเนียมหมอบคลาน การตั้งปรีวีเคาน์ซิล เคาน์ซิลออฟสแตต การเลิกทาส ล้วนแต่เป็นการสร้างสรรค์ให้สภาพสังคมดีขึ้นจากเดิม แม้กระทั่งหนังสือพิมพ์ต่างประเทศยังได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างชื่นชมพระบารมีว่า ...แต่ในเมืองสยามมีบุญอีกอย่างคือ ผู้ที่ครองเมืองในเร็ว ๆ นี้ได้ครองเมืองโดยดี...²

นอกจากนี้ยังให้ตัวละครในนิทานต่าง ๆ กล่าวยกย่องสรรเสริญพระเกียรติยศอยู่ตลอดเวลา เช่น นายใจเล้าให้นายจิตรฟังว่า นายของตนกล่าวชม

¹ "แจ้งความมายังนายคุ้ย" ครุโณวาท 1:214 พฤศจิกายน 2417 (ไมโครฟิล์ม)

² "ว่าด้วยกรุงสยาม" ครุโณวาท 1:267 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ... เราได้เป็นนายทางแล่งสุดเขาพวกกันว่า
ในหลวงพระองค์นี้ พระปัญญาในพระเศียรมากนัก...¹

นอกจากจะเขียนยกย่องสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว เป็นการสนับสนุนการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชอย่างแข็งขันแล้ว
หนังสือพิมพ์ครูไฉนาทยังได้เสนอแนะอีกด้วยว่า ตำแหน่งรัชทายาทนั้นควรจะได้กับพระบรมราช-
โอรสยิ่งกว่าบุคคลอื่น ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้น "วังหน้า" ก็ทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาทอยู่
แต่หนังสือพิมพ์ครูไฉนาทก็กล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ออกมาอย่างเปิดเผย ดังจะเห็น
ได้จากข้อเขียนต่าง ๆ เช่น

ในนิทาน "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" นายจิตรเล่าให้
นายใจฟังว่า เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี กับเจ้าพระยาภูธราภัย กล่าวกันว่าในวัน
สาบานตนเข้ารับตำแหน่งปรีวีเคาน์ซิลว่า ... ข้าพเจ้าขอให้พระบรมราชโอรสของ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้สืบราชอิสริยยศต่อคิดเนื่องตามที่พระองค์ได้ครอบครองศิริราช
สมบัติดังนี้ต่อไป...²

จดหมาย "ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ก็แสดงความคิดเห็นโดย
ตั้งความหวังเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ท่านเคาน์ซิลทั้งปวง คงจะรักษาความสามัคคีรื้อพร้อมเพรียงกัน ช่วยกันคิด
ราชการ ท่านบุรุษแผ่นดินสยาม ให้มีความเจริญเหมือนคำในแอคเรคส์
กล่าวไว้ว่า ปรีวีเคาน์ซิลทั้งหลายจะตั้งความสุจริตกตัญญูกะตะเวที่ ต่อ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ตลอดพระบรมราชโอรสที่จะสืบราชอิสริย-
ยศต่อไป³

¹ "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" 1:216 พุทธศักราช 2417 (ไมโครฟิล์ม).

² "ว่าด้วยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" น.ก.

³ "ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครูไฉนาท 1:128 กันยายน 2417

เหตุที่ครูโศภิตาทกล่าแสดงความคิดเห็นเหล่านี้ออกมาในหน้าหนังสือพิมพ์ เพราะ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ตำแหน่ง "วังหน้า" ซึ่งมีฐานะเป็นรัชทายาท พระมหากษัตริย์มิได้ทรงเลือกเอง นอกจากนี้ราชสกุลก็ยังเป็นพระราชวงศ์ที่ห่างออกไป ในทางส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวย่อมจะต้องไม่พอพระทัยที่พระองค์ไม่มีโอกาสเลือกเอง และในทางการเมืองก็ทำให้ฐานะของพระองค์ไม่มั่นคงเท่าที่ควร และเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง หลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ไม่นาน "วังหน้า" ถึงกับต้องเสด็จลี้ภัยไปอยู่ที่สถานกงสุลอังกฤษ

เกี่ยวกับตำแหน่งรัชทายาทนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายหลังที่ กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญทิวงคต ในปี พ.ศ. 2428 แล้ว ได้มีประกาศเลิกธรรมเนียมการมีวังหน้า ปีรุ่งขึ้น (พ.ศ. 2429) ก็ทรงประกาศสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เป็นครั้งแรก

1.3 ด้านการศึกษา แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะโปรดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อใช้เป็นคู่มือสอนนักเรียน และจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในเขตพระบรมมหาราชวังขึ้นนอกเมื่อ พ.ศ. 2414 เพื่อสอนบุตรข้าราชการที่พ่อแม่ถวายตัวให้ทำราชการในกรมมหาดเล็ก และกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์¹ ทำให้บรรดาเจ้านายและข้าราชการชั้นสูงได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี แต่การศึกษานี้ก็ยังอยู่ในวงแคบ เพราะจำกัดอยู่แต่ในหมู่ชนชั้นสูงเท่านั้น

ครูโศภิตาเล็งเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงได้เขียนบทความเรื่อง "ความเจริญ" เสนอแนวทางในการพัฒนาประเทศไว้ 3 ประการคือ การพัฒนาประเทศจะได้อะไรก็ต่อเมื่อ ประชาชนจะต้องมีความรู้ มีอิสรภาพ (จากการเป็นทาส) และได้รับความยุติธรรม (ทางศาล) การที่ประชาชนจะมีความรู้ได้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องตั้ง "โรงเรียน"²

¹ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 (กานสังคม)

หน้า 364

²"ความเจริญ" ครูโศภิตา 2:71 มิถุนายน 2418 (ไมโครฟิล์ม)

เรื่องการตั้ง "โรงเรียน" หรือโรงเรียนนี้

เมื่อใดที่โรงเรียนสำหรับเจ้านายและข้าราชการโศกสงฆ์หลานมาเรียนหนังสือไทยและต่างประเทศขึ้นแล้ว รัฐบาลก็เริ่มมีความสนใจที่จะให้การศึกษาแก่ลูกราษฎรทั่วไป ซึ่งเป็นชนชั้นไพร่และชนชั้นกลาง แต่เนื่องจากสมัยนั้นเป็นสมัยที่ราษฎรนิยมส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือไทยตามวัดวาอาราม รัฐบาลเกรงว่าถ้าตั้งโรงเรียนหลวงให้ราษฎรจะเป็นการแข่งกับวัด และหาผู้เข้าเรียนยาก เพราะเป็นของใหม่ รัฐบาลจึงเพียงแต่ส่งเสริมโรงเรียนวัดด้วยการตั้งเงินเดือนให้แก่พระภิกษุ และฆราวาสที่เป็นครูสอนเดือนละ 6 บาท...จะโปรดให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าหมามาลา กรมพระบารามปรปักษ์ เป็นแม่กองประชุมพร้อมกันไล่นักหนังสือครั้งหนึ่งทุกพระอาราม...จะพระราชทานรางวัลแก่อาจารย์และตัวเด็กนั้นตามสมควร...หมายมา ณ วันอังคาร เดือนแปดขึ้นสี่ค่ำ ปีกุนสัปตศก 1237¹

ครุโณวาทเสนอให้รัฐบาลจัดตั้งโรงเรียนเมื่อวันอังคาร เดือนหก แรมสิบสามค่ำ ปีกุญสัปตศก² ระยะเวลาเพียงเดือนเศษ ๆ รัฐบาลก็ออกหมายประกาศส่งเสริมการจัดการศึกษาให้แก่ลูกราษฎรสามัญทั่ว ๆ ไป

การที่ครุโณวาทเสนอให้รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษานี้ เพราะประสบปัญหาในการพิมพ์ขึ้นจำหน่ายแล้วมีผู้อ่านไม่ออกบ้าง ไม่ชอบบ้าง จะเห็นได้จากถ้อยแถลงขององค์บรรณาธิการในเล่ม 1 แผ่นที่ 10 ตอนหนึ่งว่า

¹ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 (ก้านลึงคม)

ที่ในเมืองประเทศที่เป็นลิวิไลเซชัน แลสามส่วนลิวิไล แลครึ่งส่วน
ลิวิไลบาง เขายอมมีหนังสือพิมพ์เมืองหนึ่งหลาย ๆ ฉบับ ท่านทั้งหลายจะ
พึงสงสัยว่า เขามีมากไคควยเหตุไร ขอท่านจงไคเข้าใจในความเรื่อง
นี้เกิด เพราะคนที่รับหนังสือมันมากกว่าคนในพื้นที่บ้านเราทั้งหลายเท่าหลายส่วน
เพราะคนในประเทศนั้น ๆ เขาไคมีความรักในการหนังสือมันมาก เพราะเขา
ไคมีโรงเรียนหนังสือ คนจึงไครู้หนังสือมาก แลหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ นี้
มีคนซื้อแต่ท่านที่เป็นผู้ดี คนที่เป็นพลเรือนก็ไคใคร่จะซื้อ เพราะเขาอ่านไม่
ออกบ้าง บางคนไคไม่พอใจจะรู้อะไรก็ไคใคร่จะชอบ ถ้าในกรุงเทพฯ เรา
ทุกวันนี้ ไคตั้งโรงเรียนหนังสือขึ้นแล้ก็จะมีคนคอยแน่นคินเป็นอันมาก¹

การเสนอความคิดเรื่องการตั้งโรงเรียนนี้ แสดงว่าสังคมไทย
เริ่มเห็นคุณค่าของการจัดการศึกษาอย่างมีระบบแล้ว แลรัฐบาลมีความพร้อมและเริ่มจัดตั้ง
โรงเรียนนอกพระบรมมหาราชวังขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัดมหรณพาราม เป็นโรงเรียนประชาบาล
แห่งแรก ชื่อโรงเรียนวัดมหรณพาราม และภายในช่วงปี พ.ศ. 2427 - 2428 มีการ
จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นทั้งหมด 20 แห่ง²

การจัดการศึกษาในสมัยนี้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อฝึกคนเข้ารับ
ราชการ จะเห็นไคจากถ้อยแถลงซึ่งแสดงวัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือพิมพ์ครุโณวาท
ตอนหนึ่งว่า ...ข้าพเจ้ามีความอุทิศหลักคิดจัดหนังสือเรื่องนี้ขึ้นด้วยหวังจะให้ป็นเครื่อง
บำรุงปัญญาแก่คนเฒ่าคนหนุ่ม ที่จะเจริญในภavnา จะไครับราชการ จลองพระเกษพระคุณ
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวค่อไป...³

¹ "แจ้งความ" ครุโณวาท 1:138 กันยายน 2417

² ชัย เรื่องศิลป ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 (ด้านสังคม)
หน้า 369

³ "แจ้งความให้แก่ท่านทั้งปวงทราบทั่วกัน" ครุโณวาท 1:2 กรกฎาคม 2417

1.4 ทานศาสนา จากข้อเขียนต่าง ๆ แสดงว่าสถาบันทางศาสนา ในขณะนั้นไม่ผู้จะมีระเบียบนัก จะเห็นได้จากคำร้องเรียนกล่าวโทษพระพุทฺธิการที่ พระสงฆ์สามเณรร้องเรียนไปยังพระยาภาสกรวงษ์ บทสนทนาของนายจิตร กับนายใจที่ วิจารณ์การแต่งกายของพระสงฆ์ วิจารณ์การวางองค์ของกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ การทำบุญ หรือบทเสียดสีเรื่องสมณากับลูกวัด* ล้วนเป็นการสะท้อนภาพของสถาบัน ทางศาสนาออกมาในทางไม่ดีทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น

หนังสือร้องเรียนที่พระสงฆ์สามเณร เขียนไปกล่าวโทษว่าพระพุทฺธิการ สร้างความเคืองรอนให้กับพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านตอนหนึ่งว่า

ราชการในกรมธรรมการกรมสังฆการี พระพุทฺธิการก็ไคว่กล่าวชว่รอยู่โดย มาก พระพุทฺธิการจึงคิดการกระทำความชั่วแก่พระสงฆ์สามเณร แลราษฎร ชาวบ้านให้ไคว่ความทุกข์ร้อนยากแค้นเป็นอันมาก ข้อหนึ่งพระพุทฺธิการคบคิดกับ พรคพวก แต่งใหญ่มีชื่อเป็นโจทพ้องกล่าวโทษพระสงฆ์สามเณร แลชายหญิง ชาวบ้านที่ไม่มีความผิดมาชำระเหล่าคนจำพวกนั้นก็เห็นความลำบากในการที่จะ เป็นความ ก็ต้องจำใจเสียเงินให้แก่พระพุทฺธิการ ๆ ก็ให้แล้วกันไป¹

ลักษณะเช่นนี้เป็นการริดไถ หรือคอร์รัปชั่นของผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแล กิจการทางศาสนา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ทำให้ภาพพจน์ของศาสนาต้อง มัวหมอง และเกิดความเคืองรอนขึ้นทั่วไปในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

นิทาน "ว่าควยนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" วิจารณ์การปฏิบัติ ตามพระวินัยของสงฆ์ ว่าปัจจุบันหย่อนยานเพราะผู้เป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ละเลยไม่เคร่งครัด ในสิกขาบท และวิจารณ์การสอนพระธรรมของสงฆ์ไว้ว่า

* สะกดตามต้นฉบับเดิม

¹ "ความทั้งหนังสือ" ภูโณวาท 1:69 สิงหาคม 2417

นายจิตรชี้ให้นายใจดูพระรูปหนึ่งแล้วถามว่า พระญาณดาพระเจ็ก นายใจ
 จึ่งว่า ไม่ใช่พระญาณ ไม่เห็นนุ่งกางเกงใส่เสื้อ นี่แต่งตัวครองจีวรเป็น
 พระไทย แต่ใส่เกือกใส่ถุงเท้าเหน็บคอกอยู่ นายจิตรจึ่งว่าทุกวันนี้พระสงฆ์
 มีเหน็บคอก แลรักษาลิกขาบทลัทธิองค์เดียว ใครจะบวชอย่างไรจะประพฤติ
 อย่างไม่ผิดจากลิกขาบทก็ไม่ว่า ยอมให้อยู่ในวัดในอารามของตัวได้....
 เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านทรงผนวชท่านไม่ยอมคั่ง
 นี้เลย แต่ผิดอะไรจากข้อบังคับลิกขาบทลัทธิลัทธิหน้อยก็ห้ามมิให้ลงอุโบสถ
 สังฆกรรม นี่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ท่านเป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ ท่านก็ไม่
 คิณบัญญัติให้เป็นแบบแผนลงให้เป็นแน่...คิด ๆ ดูก็น่าเศร้าใจในศาสนาเป็น
 วิชาอันดี แต่ไม่มีผู้ชี้ให้ถูก เป็นแต่สอนให้พึ่งเทศน์มหาชาติจึงจะได้บุญ
 เอาเขาของไปให้พระกินจึงจะได้บุญ นี่ความคืออย่างไรเป็นการคั่น ไม่เห็น
 จะมีการคิดถึงเลย¹

จากคำร้องเรียนของพระสงฆ์ลามเณร เรื่องถูกล้างขมิ้นกลั่นแก้ง
 หรือบทวิจารณ์ที่นายจิตรนายใจสนทนากัน เรื่องการแต่งกายของพระซึ่งหย่อนพระวินัย
 พร้อมทั้งยกการปกครองพระในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นมาเปรียบเทียบ
 ควบยอคำที่ตรงไปตรงมา ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกละอายทางศาสนาเริ่มหม่อม
 การโจมตีผู้ที่มีความเชื่อว่าการพึ่งเทศน์มหาชาติ และทำบุญด้วยทรัพย์สินของไฉนบุญ เป็นความ
 เชื่ออย่างผิด ๆ และ ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการนับถือศาสนาแนวใหม่ออกมาว่า
 การปฏิบัติตนเป็นคนดี คือ การทำดีตามคติทางพุทธศาสนา แสดงว่าคนเริ่มเชื่อศาสนา
 อย่างมีเหตุผลแล้ว

¹ "ว่าควายนายจิตรกับนายใจสนทนากัน" กรุณาวัช 1:217 พฤศจิกายน 2417
 (ไมโครฟิล์ม)

เมื่อประกอบกับบทเสียดสีเรื่อง "สมภาษกับลูกวัด" ที่กล่าวถึงเจ้าอาวาสในวัดบ้านนอกแห่งหนึ่ง ขอบหาเรื่องกับพระลูกวัดและชาวบ้านเป็นประจำ จนชาวบ้านไม่ยอมนิมนต์ไปฉัน ลมการก็หาทางออกด้วยการห้ามพระในวัดมิให้รับนิมนต์

การที่พระขอบหาเรื่องกับพระลูกวัด และชาวบ้านเป็นภาพที่ผู้เขียนจงใจสะท้อนภาพความมัวหมองในสถาบันศาสนาออกมาอย่างโจ่งแจ้งที่สุด

ในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีไคทรงละเลย จะเห็นไคจากในปี พ.ศ. 2431 พระองค์ไคทรงอาราธนาพระราชคณะให้ชำระพระไตรปิฎก ซึ่งสร้างเป็นคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ให้พิมพ์เป็นอักษรไทย ชุดละ 39 เล่มจบ รวมทั้งหมด 1000 พันชุด นอกจากนี้ไคทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ขึ้นมาบังคับใช้กับพระภิกษุสงฆ์อีกด้วย

1.5 การรับอิทธิพลจากตะวันตก เพื่อปรับปรุงสภาพสังคมไทยให้เจริญทัดเทียมกับชาวต่างประเทศ และผลจากการติดต่อดูสมาคมกับชาวต่างประเทศเหล่านั้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมไป ที่สำคัญไคแก่การยกเลิกธรรมเนียมหมอบคลาน เปลี่ยนมาเป็นยืนตรง คำนับ และนั่งเก้าอี้แทน การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมครั้งนี้มีผู้ให้ความสนใจกันอย่างกว้างขวาง แม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วยบ้างก็เพียงเล็กน้อย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เหตุผลเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ข้าพเจ้าไคเห็นท่านทั้งหลายในเวลานี้ก็เป็นที่ชื่นชมมาก เพราะไคไคว่าท่านทั้งหลายจะช่วยคิดราชการท่านบำรุงในตัวข้าพเจ้า แลท่าน บำรุงแผ่นดินไคมีความเจริญด้วย เคมสติปัญญาความคิด เคมอ่านจ ไคราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขไค และรักษาการซึ่งไคเปลี่ยนแปลงแลไคตั้งขึ้นไค คือ การที่เลิกธรรมเนียมหมอบคลาน เปลี่ยนเป็นธรรมเนียมยืน เคิร นิ่ง¹

¹ "การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา" ฤกษ์โฉวาท 1:191 กันยายน 2417

บทความเรื่อง "ข่าวทาสในกรุงสยาม" กล่าวถึงแนวพระราชดำริ
ครั้งนี้ว่า

สิ่งซึ่งได้พระราชดำริห์แต่คนนั้น ที่จะให้เลิกการหมอบคลาน ซึ่งแต่ก่อนเป็น
ธรรมเนียมขุนนางเข้าเฝ้า แลราษฎรทั้งเมือง แต่ทว่าทรงลอบยักที่จะไต่ตั้ง
พระเนตรเห็นสัตว์ ซึ่งเป็นรูปเดียวกันกับพระองค์ท่าน ยังจะคลานไปคลาน
มาได้ จึงได้มีพระบรมราชโองการ ให้ผู้ใดคนหนึ่งคำนับพระองค์ แต่ด้วย
ในธรรมเนียมซึ่งใช้อยู่ในประเทศตะวันตก เป็นที่ลบลพระเกียรติยศมาก แต่ได้
ทรงด้วยตามพระราชฤไทย เพราะตั้งพระทัยว่า จะครองศิริราชสมบัติใน
คนซึ่งเป็นคนหมู่มาก

การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมครั้งนี้ หนังสือพิมพ์ลอนดอนได้ลง
บทความเป็นห่วงใยว่าประเทศไทยจะพัฒนาเร็วเกินไปจนคนในประเทศตามไม่ทัน โดยเขียน
ไว้ตอนท้ายบทความ "ว่าด้วยกรุงสยาม" ตอนหนึ่งว่า "แม้ว่าธรรมเนียมนั้นเป็นธรรมเนียม
ดีในชาวยุโรป ถ้าจะเอามาใช้ที่ประเทศเอเชียทองชา ๆ หน่อย จะเอามาในทันใดไม่ได้
แม้ว่ากิริยาคนนั้นเป็นคนสอนง่าย ถ้าจะเปลี่ยนธรรมเนียมเขาใจเขายังถือธรรมเนียม
โบราณแข็งแรงนัก"²

การท้วงติงเรื่องนี้ดูน่าจะเป็นความจริง เพราะการเปลี่ยนแปลง
ค่านิยมของสังคม ความประพฤติที่เคยปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัยนั้นย่อมเป็นของยาก และหนังสือ-
พิมพ์ครุโณวาทก็ยอมรับความจริงในข้อนี้ ในนิทาน "ว่าด้วยนายวิศกับนายบุญสนทนากัน"
ตอนหนึ่งว่า

¹ "ว่าด้วยข่าวทาสในกรุงสยาม" ครุโณวาท 1:246 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

² "ว่าด้วยกรุงสยาม" ครุโณวาท 1:268 ธันวาคม 2417 (ไมโครฟิล์ม)

ถึงพระเจ้าแผ่นดินจะมีพระราชหฤทัยทรงพระกรุณาจัดการบ้านเมือง ให้ราษฎร มีความสุขความเจริญ ถึงเช่นนั้นก็ยังมีคนไม่ชอบอยู่สองจำพวก ๆ หนึ่งคือคนที่ เกิดอยู่มาก ๆ ถึง 50 ปี 60 ปีแล้ว ก็ถือชนบทโบราณแข็งแรง แกร่งการบ้านเมืองเก่าแก่มาดักขัย ครั้นเมื่อใคร่ไต่ถามว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงจัดการ เปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมขึ้นใหม่ คนจำพวกนั้นก็มักไม่ชอบ¹

การเตนร่า เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น คนในวงสังคมชั้นสูงถือเป็นการเล่นที่มีเกียรติมาก ถ้างานใดมีการเชิญไป "ร่ำท่าว" ครูโฉวาทจะเสนอชื่องานนั้นอย่างละเอียดที่สุด จะเห็นได้จากการจัดงานเตนร่าที่บ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี นอกจากจะทรงเขียนเล่าไว้ในบทบรรณาธิการว่า ...ข้าพเจ้าได้รับหนังสือเชิญร่ำท่าวที่บ้านท่านเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ม.ส.ม. ป.จ....² แล้ว ครูโฉวาทยังลงรายชื่อแขกที่ได้รับเชิญไปในงานนี้ทั้งหมดอีกด้วย

2. อิทธิพลของสังคมที่มีต่อหนังสือพิมพ์ครูโฉวาท

เนื่องจากสภาพการณ์ทั่วไปของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน และสภาพความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มผู้นำที่ทำหน้าที่บริหารประเทศ การช่วงชิงอำนาจและเสียงสนับสนุนเพื่ออำนาจทางการเมือง กลุ่ม "สยามหนุ่ม" ภายใต้การนำของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนสมัยใหม่ ได้รับการศึกษาอบรมตามแบบตะวันตก ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่จะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ความคิดไปยังประชาชนเพื่อให้งานปฏิรูปสังคม และแนวพระราชดำริทางการเมืองใหม่ ๆ

ที่

¹ "ว่าด้วยบ่าวทาสในกรุงสยาม" ครูโฉวาท 1:248 ธันวาคม 2417
(ไมโครฟิล์ม)

² "แจ้งความ" ครูโฉวาท 1:195 กันยายน 2417

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เผยแพร่ไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว วิธีการที่ดีที่สุดก็คือการออกหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาล กับประชาชน พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ จึงได้ทรงจัดออก หนังสือพิมพ์ครุโณวาทขึ้นมา โดยพระราชดำริเห็นชอบในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การหนังสือพิมพ์ไทยเริ่มเปลี่ยนมือจากฝรั่งต่างชาติมาเป็นคนไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งบ้านเมืองกำลังพัฒนาทุก ๆ ด้านนั้น จึงเป็น เรื่องของกระแสการ เมืองภายในประเทศมากกว่าเหตุผลด้านอื่น ๆ¹ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทแล้ว พบว่า หนังสือพิมพ์ครุโณวาทได้ทำหน้าที่เป็น กระบอกเสียงของกลุ่ม "สยามหนุ่ม" อย่างเต็มที่ เพราะกลุ่มที่ถูกโจมตีจากครุโณวาทมากที่สุดคือกลุ่มสยามเก่า

แม้ครุโณวาทจะเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายปกครอง ไม่ได้ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐบาล แต่ครุโณวาทก็สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลในวงการปกครองได้เริ่ม ตระหนักถึงอำนาจและความสำคัญ of หนังสือพิมพ์ ในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง อย่างจริงจัง สังคมจึงมีอิทธิพลตอบทบาทของหนังสือพิมพ์นับอย่างเต็มที่ กล่าวคือ

2.1 ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการจัดทำ

อันเป็นผลที่เกิดจากสภาพความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มผู้นำ ทางสังคมและการเมืองในขณะนั้น และเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงสภาพสังคมใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา วิทยาการตะวันตก ทำให้กลุ่ม "สยามหนุ่ม" ซึ่งได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี เล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญของหนังสือพิมพ์ จัดออกหนังสือพิมพ์ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายตน

¹ อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง" ประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัย

2.2 ทำให้เกิดเนื้อหาของหนังสือพิมพ์

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์เป็นเรื่องราวที่ได้จากสังคมโดยตรง ชาวคราวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ การแสดงความรู้ความคิดต่าง ๆ เป็นเรื่องของบุคคลในสังคมทั้งสิ้น

2.3 การปิดตัวเองของหนังสือพิมพ์ครุโณวาท

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ครุโณวาทเรียกร้องให้ผู้อ่านช่วยกันซื้อหนังสือและปรารถนาถึงเรื่องการขาดทุนอยู่เป็นประจำ แต่ก็ไม่เคยแสดงที่ท้าวว่าจะหยุดออก ครั้นพิมพ์ไปได้ถึงเล่ม 2 แผ่นที่ 12 หนังสือพิมพ์ครุโณวาทก็หยุดกิจการไปเฉย ๆ เรื่องนี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีเหตุผลมาจากเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง เพราะข้อเขียนต่าง ๆ ที่กล่าวโจมตีกลุ่ม "สยามเกา" ที่ค่อนข้างจะรุนแรงนั้น ย่อมทำให้ผู้ที่ถูกโจมตีไม่พอใจ และเมื่อได้ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว พบว่า ใน พ.ศ. 2417 นี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่มโครงการที่จะจำกัดอำนาจของเสนาบดีเก่าที่เคยมีอยู่มากมายให้ลดลง แต่ก็เพียงระยะเริ่มต้นของการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจคืน ฉะนั้นอำนาจของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม "สยามเกา" ยังคงมีอยู่เกือบครบถ้วน เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์¹ ได้กล่าวถึงพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะนั้นไว้ว่า "ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2416 ถึง พ.ศ. 2425 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงอสัญกรรม นับได้ว่าเป็นระยะเวลาแห่งการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อการรวมอำนาจคืนมายังสถาบันพระมหากษัตริย์ พระราชอำนาจและความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระ"

¹ เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" หนังสืออ่านประกอบวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง หน้า 196

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 นี้ นับว่ามั่นคงแน่นอนในปี พ.ศ. 2428 ซึ่งเป็นปีที่ กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญทิวงคต" เมื่อมีการโหมศึกกลุ่ม "สยามเกา" ทั้งทางตรง และทางอ้อมในหน้าหนังสือพิมพ์ แมวหนังสือพิมพ์นั้นจะอ้างว่าจัดทำโดย "พระราชดำริห์ เหนชอบ"¹ จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วก็ตาม แต่ก็ต้องถูก "ภัย" การเมืองปิดตัวเองไปในระยะเวลาเพียง 1 ปี

นอกจากเหตุผลทางด้านการเมืองโดยตรงแล้ว เหตุผลอื่น ๆ ก็ น่าจะไคแก่การชักชวน เนื่องจากขอเขียนที่กล่าวโจมตีบุคคลต่าง ๆ ทำให้บุคคลที่ถูกโจมตี ไม่ซื้อหนังสืออีกต่อไป เมื่อจัดทำขึ้นมาแล้วไม่มีผู้ซื้อก็ต้องปิดตัวเองไปโดยปริยาย นอกจากนี้ อิทธิพลของสังคมยังเข้าไปมีบทบาทต่อการเสนอเนื้อหาบางประการ เช่น ก่อรเสนอข่าว ฆูราย โดยการลงชื่อฆูราย ถ้าคนใดเป็นทาส ก็จะลงชื่อเจ้าของทาสกำกับไว้ด้วย ทำให้ความไม่พอใจให้กับเจ้าของทาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนาง ข้าราชการ คงจะเห็น ได้จากถ้อยแถลงขององค์บรรณาธิการ ประกาศแจ้งความแก่ความเข้าใจผิดไว้ว่า

อนึ่งข้าพเจ้าขอแจ้งความมายังท่านทั้งหลายให้ทราบ ด้วยท่านทั้งหลายบางคนได้ทราบความเรื่องฆูรายนี้ ก็จะมี ความขัดเคืองข้าพเจ้า ด้วยความบางเรื่อง มีชื่อบอกว่าเป็นคนอยู่ในบังคับของท่านนั้น ๆ ท่านจะเห็นไปว่าข้าพเจ้าแถลงบอก ชื่อคนร้ายซึ่งเป็นบ่าวของท่าน จะให้ชื่อท่านเสียไปเพราะเลื่องบ่าวชั่ว ให้มีความเดือดร้อนต่อแผ่นดินนั้นหามิได้²

จากเหตุผลต่าง ๆ เท่าที่กล่าวมานี้ทำให้ครุโณวาทต้องปิดตัวเองไปในที่สุด

¹"แจ้งความให้แก่ท่านทั้งปวงทราบทั่วกัน" ครุโณวาท 1 : 1 กรกฎาคม 2417

²"ข่าวฆูรายในกรุง" ครุโณวาท 1 : 16 กรกฎาคม 2417

3. อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทที่มีต่อสังคม

แม้ว่าหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยจะเริ่มมีมาตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่แพร่หลายนัก ผู้อ่านก็คือกลุ่มเจ้านาย และข้าราชการชั้นสูงเท่านั้น ซึ่งถ้าพิจารณาในมุมกลับ แม้ว่าผู้อ่านจะเป็นคนกลุ่มน้อย แต่ก็เป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมือง หนังสือพิมพ์จึงควรจะมีบทบาทและอิทธิพลอยู่บ้าง ทั้งนี้จะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ออกหนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นมา นอกเหนือจากเพื่อประกาศพระบรมราชโองการต่าง ๆ แล้ว จุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือ เพื่อแก้ไขที่หนังสือพิมพ์แอบอ้างว่าเป็นรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือรับสั่งของวังหน้า ทั้ง ๆ ที่ไม่เป็นความจริงจากวัตถุประสงค์ในการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสังคมแล้ว ถึงกับต้องออกหนังสือพิมพ์เพื่อแก้ไขที่ทำให้ประชาชนเข้าใจอย่างผิด ๆ นอกจากนี้ยังมีหมายประกาศเรื่อง "ประกาศถึงหนังสือแลลงหนังสือพิมพ์" ห้ามมิให้ผู้อ่านเชื่อเรื่องที่มีผู้ร้องเรียนเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ของพวกมิชชันนารีอเมริกัน

การที่รัฐบาลต้องออกหนังสือพิมพ์เพื่อแก้ความเข้าใจผิด ออกหมายประกาศห้ามประชาชนเชื่อข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ แสดงว่าประชาชนให้ความสนใจและเชื่อข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์กันแล้ว ฉะนั้นเมื่อกลุ่ม "สยามหนุ่ม" ต้องการจะรวมอำนาจคืนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์ และนำหนังสือพิมพ์มาใช้เป็นกระบอกเสียงเผยแพร่งาน สร้างคะแนนนิยมให้ฝ่ายตน หนังสือพิมพ์ครุโณวาทจึงนับได้ว่ามีอิทธิพลสำคัญต่อสภาพสังคมขณะนั้น กล่าวคือ

3.1 ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นกับสถาบันพระมหากษัตริย์

การเสนอเรื่องราวที่เป็นพระราชกรณียกิจต่าง ๆ การปฏิรูปสังคม การตั้งสถาบันทางการเมือง ที่ผู้เขียนได้พยายามใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการเสนอเนื้อหาและ

แนวคิดใหญ่อ่านไ้รับรู้ถึงพระราชวิริยอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะไ้รับ เมื่อผู้อ่านไ้รับรู้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้น ก็ย่อมจะต้องเกิดความพึงพอใจ และยิ่งไ้เกิดความพอใจมากขึ้น เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่ไ้มานั้นคนไม่เคยคาดหวัง หรือเรียกร้องที่จะไ้ได้ เป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไ้ด้วยความเต็มพระทัย ประชาชนจึงไ้เกิดความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ และเพิ่มความจงรักภักดีมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

3.2 ทำให้คนในสังคมมีความรู้เพิ่มขึ้น

การเล่นข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิรูปสังคม การจัดตั้งสถาบันการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ ทุกคนสนใจไ้รู้ หรือชาวเหตุการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้นในสังคมภายในประเทศ ซึ่งเป็นสังคมใกล้ชิด และชาวต่างประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องราวของคนต่างชาติต่างภาษา ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ อันเป็นวิทยาการตะวันตก ซึ่งผู้อ่านไม่เคยรู้มาก่อน จึงนับไ้ว่าหนังสือพิมพ์กรุงไ้เวลาที่มีส่วนเสริมสร้างให้คนในสังคมมีความรู้เพิ่มขึ้น

3.3 ก่อไ้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคม

เนื้อหาและแนวคิดต่าง ๆ ที่ผู้เขียนจงใจเสนอออกมานั้น ย่อมทำให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่ผู้อ่านทั่วไป แล้วส่งผลไปถึงสังคมอีกทอดหนึ่ง เช่น การเรียกร้องให้จัดตั้งโรงเรียน และการชี้ให้เห็นคุณค่าของการศึกษา ครูไ้พยายามเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผนไ้กับประชาชนทั่วไปบ้าง พร้อมกันนี้ก็พยายามชี้แจงให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการศึกษา ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน รัฐบาลก็ไ้ริเริ่มจัดทำในเวลารวดเร็ว และประชาชนก็เริ่มเห็นความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษามากขึ้นตามลำดับ เมื่อประชาชนไ้รับการศึกษา การพัฒนาประเทศก็ไ้ทำได้สะดวก รวดเร็วขึ้น

ข้อเขียนต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่ลงผลชัดเจน แต่ก็น่าจะมีส่วนทำให้
มีการปรับปรุงตัวเองขึ้นบ้าง เช่น

การร้องเรียนกล่าวโทษพระสังฆการี ที่ครุโณวาพนามาลง ทั้ง ๆ ที่
พระยาภาสกรวงษ์ ผู้รับจดหมาย ก็ตอบไว้อย่างท้าทายว่า ท่านไม่มีสิทธิจะจัดการเรื่องนี้
เพราะไม่ปรากฏตัวผู้ร้องเรียนที่แท้จริง

การวิพากษ์วิจารณ์พระภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ประมุขของสงฆ์ไปจนกระทั่ง
ถึงพระสงฆ์ทั่วไป

เสียงเหล่านี้คงจะสะท้อนไปถึงผู้มีอำนาจพอที่จะจัดการได้ เช่น
เรื่องความวุ่นวายไม่เป็นระเบียบของพระและวัดทั่วไปนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ก็โปรดให้แก้ไขออกกระเบียบ จักรระเบียบของวัดขึ้นมาใหม่ จะเห็นได้จาก
นิทาน "ว่าควายนายรอบกับนายรื่นสนทนากัน" กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

นายรอบจึงถามว่า ท่านมารักษาอุโบสถเคี้ยวนี้ กับแต่ก่อนเป็นอะไรกัน
นายรื่นจึงตอบว่า ตั้งแต่มีหมายประกาศแล้วมา จะรักษาอุโบสถในที่ใด ๆ
และจะเพียรนั่งรักษารามณเฑียรวิหารการเปรียญ ก็เป็นที่สะดวกสบายกว่า
แต่ก่อน เด็กที่เคยเล่นนั้น หาได้วิ่งอิ่งเหมือนแต่ก่อนไม่¹

การโจมตีกลุ่ม "สยามเก่า" นำความผิดพลาดของคนที่เป็นพวก
"สยามเก่า" มาเปิดเผยเช่นกรณีพระยาอาหารบริรักษ์ ถูกสอบสวนว่าขี้โกงเงินหลวง
ถูกปลดออกจากตำแหน่งเสนาบดีกรมนา เป็นต้น ผู้อ่านรู้จักกันดีว่า พระยาอาหารบริรักษ์
นี้เป็นหลานชาย และเป็นผู้ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์รักใคร่ไว้วางใจมาก
เมื่อมาทำความผิดถูกถอดออกจากตำแหน่งเสนาบดี ย่อมทำให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ได้รับความมัวหมองไปด้วย

¹ "ว่าควายนายรอบกับนายรื่นสนทนากัน" ครุโณวาท 1 : 183 ตุลาคม 2417
(ไมโครฟิล์ม)

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าหนังสือพิมพ์ครูโฉวาท ปรากฏผลดังนี้คือ

หนังสือพิมพ์ครูโฉวาทเป็นหนังสือวารสารประเภทรายสัปดาห์ ขนาด 4 หน้า แต่ละฉบับมีจำนวนไม่แน่นอน คืออยู่ในระหว่าง 8 - 12 หน้า แบ่งหน้าเป็น 2 ตอน การเรียงหน้าให้หมายเลขต่อกันทั้งปี

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ประกอบด้วยข่าว บทความ นิทาน วรรณคดี สุภาษิต และเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นเนื้อหาประเภทให้ความรู้และความบันเทิง นอกจากนี้ยังลงประกาศ แจงความ โฆษณาสินค้า เป็นการให้บริการแก่ผู้อ่านอีกด้วย ในการเสนอเนื้อหาประเภทข่าว บทความ และนิทาน คณะผู้จัดทำได้นำเอารูปแบบใหม่ของการเขียนวรรณกรรมร้อยแก้วตะวันตกมาใช้ แม้จะไม่สู้เคร่งครัดในเรื่องรูปแบบนัก แต่ก็นับได้ว่า หนังสือพิมพ์ครูโฉวาทเป็นจุดเริ่มและเป็นต้นแบบของวรรณกรรมประเภทหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้การเขียนนิทานบางเรื่อง ผู้เขียนได้ใช้โครงเรื่อง ฉาก และตัวละครที่มีลักษณะสมจริง มีการใช้เครื่องหมายอัญประกาศเขียนครอบคลุมข้อความที่เป็นบทสนทนาของตัวละคร อันเป็นลักษณะของการเขียนวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทเรื่องสั้น

ในการเสนอเนื้อหาและแนวคิด ผู้จัดทำได้ใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน กล่าวคือ ในการเสนอเนื้อหา ผู้จัดทำได้เปิดโอกาสให้ผู้อ่านส่งเรื่อง ไปลง เขียนจดหมายไปติชมเรื่องที่กำลังลงอยู่ ใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน เสนอเรื่องที่ผู้จัดทำต้องการจะเน้นเป็นพิเศษ เป็นต้น ในการเสนอแนวคิดซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเสนอเนื้อหา ผู้เขียนใช้วิธีการยกย่องสรรเสริญ โจมตี อธิบายให้รายละเอียด เสนอแนะ แตกต่างกันไปตามสภาพของเนื้อหา ผลจากการวิเคราะห์เรื่องนี้ปรากฏว่า จุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการจัดทำหนังสือพิมพ์ครูโฉวาทนั้น มุ่งที่จะใช้เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่องค์บรรณาธิการทรงแถลงไว้ ทั้งนี้เพราะ

เนื้อหาต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ผลงานของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งจะให้ประชาชนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโจมตีฝ่ายตรงข้ามอยู่ตลอดเวลา

สภาพสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์นี้ เป็นสภาพสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกทั้งทางด้านการเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม เมื่อประกอบกับความพยายามที่จะเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการจัดตั้งสถาบันทางการเมือง การเรียกร้องให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเป็นผู้ที่จะสืบราชสมบัติต่อไป การเลิกทาส เหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ได้ออกไปให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มผู้นำทางการเมือง ซึ่งมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน กลุ่ม "สยามหนุ่ม" ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตกทั้งทางด้านการเมือง การเมืองและวัฒนธรรม จึงคิดหาเครื่องมือเพื่อขจัดอิทธิพลของกลุ่ม "สยามเก่า" ให้หมดไป ด้วยการจัดออกหนังสือพิมพ์ครุโฆวาท พิมพ์เผยแพร่ผลงานของฝ่ายรัฐบาล และโจมตีฝ่ายตรงข้าม เพื่อเรียกเสียงสนับสนุนมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์เพียงแห่งเดียว สภาพสังคมดังกล่าวจึงเป็นตัวกำหนดเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ และการที่ผู้จัดทำแสดงแนวคิดออกมาแต่ละเรื่องนั้นก็เป็นการกำหนดพฤติกรรมของ คนในสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปคล้ายเหมือนกัน

ข้อเสนอแนะ

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาหนังสือพิมพ์ครุโฆวาทแล้ว พบว่า

1. น่าจะได้ศึกษาวารสารอื่น ๆ ที่ออกในสมัยใกล้เคียง ว่าจะได้รับอิทธิพลจากหนังสือพิมพ์ครุโฆวาทบ้างหรือไม่ เพียงใด
2. น่าจะได้ศึกษารูปแบบของการเขียนวรรณกรรมประเภท "นิทาน" จากวารสารต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากนิทานแบบเดิมของไทยอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณกรรมไทย ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517, 207 หน้า
- เกษม ศิริสัมพันธ์ "ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์" คำบรรยายวิชาการหนังสือพิมพ์ ณ โรงเรียนการประชาสัมพันธ์ 5 พฤษภาคม 2514, หน้า 1 - 2 (อักษราเนา)
- เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ "แนวพระราชดำริทางการเมืองใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" หนังสืออ่านประกอบวิชาพื้นฐาน อารยธรรมไทย ตอนประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ 2516, หน้า 189 - 210
- เกษมสันต์โสภาคย์, พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้า กรุโณวาท เล่ม 1 แผ่นที่ 1 - 39 เล่ม 2 แผ่นที่ 1 - 12 รวม 51 ฉบับ (ไมโครฟิล์ม)
- ขจร สุขพานิช "ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ไทย" กรุโณวาท พิมพ์แจกในงาน พระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจเอกหม่อมเจ้ามนูญศิริ เกษมสันต์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 11 มิถุนายน 2512 แพร่การช่าง 2512, 220 หน้า
- _____ "ฐานันดรไพร่" หนังสืออ่านประกอบวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทยตอนพื้นฐาน ทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2516, หน้า 69 - 120
- จุลจักรพงศ์, พระองค์เจ้า เจ้าชีวิต แพร่พิทยา 2505, 602 หน้า
- ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2458 ตอนที่ 1 ด้านสังคม บ้านเรื่องศิลป์ 2517, 544 หน้า
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 295 หน้า (อักษราเนา)

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต รวบรวม เอกสารการเมือง การปกครองไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ไทยวัฒนาพานิช 2518, 406 หน้า
- ญาติ ไหวติ การปกครองของไทย เล่ม 1 ว่าด้วยการปกครองสมัยราชาธิปไตย โอเดียนสโตร์ 2518, 280 หน้า
- ณัฐฉิ สุทธิสงคราม สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แพร่พิทยา 2516, 2 เล่ม
- คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 คุรุสภา 2504, หน้า 83 - 87
- เดช บุนนาค "ครุโฆวาท หนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของคนไทย" วิทยาสาร ปริทัศน์ 33 : 50 - 52. 68 กันยายน 2513
- ทองเครือ เกษมสุวรรณ "ครุโฆวาท หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย" วัฒนธรรมไทย 5 : 23 - 28 กรกฎาคม 2513
- บุญยงค์ เกศเทศ สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2394 (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3) ปรินิพนธ์การศึกษา มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 557 หน้า
- พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม "วิวัฒนาการและบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย" ในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" วิทยาสาร 24 : 25 - 27 กรกฎาคม 2516
- พลกุล อังกนันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์การศึกษา มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2514, 220 หน้า
- ศิลปากร, กรม ครุโฆวาท พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจเอก หม่อมเจ้ามนูญศิริ เกษมสันต์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 11 มิถุนายน 2512 แพร่การช่าง 2512. 226 หน้า.

ศิลปากร, กรม ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 8 "พระราชปรารภว่าด้วยเรื่อง
ทาสและเกณียณอายุ" หน้า 280 - 288

ราชกิจจานุเบกษา 1 : 1 2401

สงวน เล็กสกุล งานปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 มปท. มปป. 120 หน้า

สกลีศ ชันติวรพงศ์ ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก หนังสือชุดความรู้ทั่วไป
อันคับ 9 เคล็ดไทย 2517, 125 หน้า

สมพร ชำนิประศาสน์ "การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ทรงจัด" เรียงความขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับได้รับรางวัลที่ 1 องค์การคำคุณสุภา 2504,
หน้า 145 - 149

สิทธา พินิจภูวนล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย มหาวิทยาลัย
รามคำแหง 2515, 556 หน้า

สุประภา โรจนสโรช "สาเหตุของการเลิกทาสในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว" จันทร์เกษม 115 : 59 - 60 พฤศจิกายน - ธันวาคม

สุภาพันท์ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย บรรณกิจ 2517, 232 หน้า

เสลา เรขะรุจิ 1 ศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย รวมสาส์น 2510, 550 หน้า

อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง" ประวัติมหาวิทยาลัย
หน้า 14 มป.ท. มปป.

Wibha Senanan The Genesis of The Novel in Thailand, Thai Watana

Panich Co. Ltd, Thailand. 1975. 168 p.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประกาศว่าด้วยทั้ง เคาณซีลแลพระราชบัญญัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
 บรมชนกนาถราชวิวงศ์ วรุตมพงศ์บริพัตร วรชัศยราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหา
 จักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถพิตกร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงศ์ซึ่งได้ประดิษฐานและดำรง
 รัตนราชมัยไศวรราชสมบัติ ณ กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา
 มหากิลกภพพรัตนราชธานีบุรีรมย์อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน เสด็จออกพระที่นั่งอัมรินทร์
 วินิจฉัยมัยไศวรราชพิमान โดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แล
 อัครมหาเสนาธิบดีมุขมนตรีกระทรวงการสุขาภิบาลวิเทศาจารย์ ฝ่ายทหารพลเรือนถวายคำนับโดย
 อันคืบเผ่า เบื้องบาทของกษมาศพร้อมกัน จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหน
 ทาให้ประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและราษฎรทั่วทั้งปวง ให้ทราบทั่วกันว่า
 ตั้งแต่เสด็จบรมราชาภิเษกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ตั้งพระราชหฤทัยจะดำรงรักษาพระ
 นครขอบขันธสีมา ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและราษฎรให้ถาวรวัฒนายิ่งขึ้นไป
 จึงได้ทรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินทางทะเลฝ่าคลื่นผืนลมไปประพาสเมือง
 ต่างประเทศ เพราะจะไดทรงทอดพระเนตรบ้านเมือง แลการธรรมเนียมต่าง ๆ สิ่งใด
 ดีจะได้เป็นแบบอย่างแก่บ้านเมืองสยามต่อไป ก็เพราะทรงหวังตั้งพระราชหฤทัยประสงค์
 จะทรงจัดการทำนุบำรุงพระนคร จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรบ้านเมือง
 ซึ่งได้มีความเจริญแล้วนั้น ก็ได้ทรงเห็นการดีหลายอย่างที่จะเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่
 แผ่นดิน เป็นอันว่า ก่อขึ้นแก่กัน ถ้าเมืองใดประเทศใดยังถือตามที่เป็นการก่อกำเนิดนั้น
 อยู่แล้ว ก็เห็นว่าประเทศนั้นเมืองนั้นยังไม่มีมีความเจริญเป็นแน่ จึงได้ทรงลคหย้อนมอง
 พระราชอิสริยยศลงหลายอย่าง โปรดให้ขุนนางยื่นเฝ้าและนั่งเก้าอี้ที่เสมอกัน ก็มีได้

ทรงถือพระองค์ เพราะจะให้ท่านทั้งหลายเห็นเป็นแนวว่า จะทรงปลดเปลื้องการกดขี่
 ที่มีอยู่ในบ้านเมืองนั้นให้ลดน้อยถอยไปทุกครั้งทุกคราว คราวนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่า
 ราชการผลประโยชน์บ้านเมืองสิ่งใดที่จะเกิดขึ้น แลการที่ยังรกร้างมาแต่เดิมมานั้นถ้าจะ
 ทรงจัดการแต่พระองค์เดียวก็จะไม่มีใครสำเร็จไปได้ ถ้ามีผู้ช่วยกันคิดหลายปัญญาแล้ว
 การซึ่งรกร้างมาแต่เดิมก็จะค่อยปลดเปลื้องไปได้ทีละน้อย ๆ ความดีความเจริญก็คงจะบังเกิด
 แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงจัดสรรข้าทูลละอองธุลีพระบาทซึ่งมีสติปัญญาไปรณเกล้าฯ ตั้งไว้
 เป็นที่ปรึกษาแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อมีราชการวันใด กำหนดให้มาประชุมพร้อมกัน
 จะเสด็จออกในพระที่นั่งแห่งใดแห่งหนึ่งนั้น ให้ผู้เป็นที่ปรึกษาใหญ่มาประชุมติดกันไปสองวัน
 สามวันก็ได้ เมื่อทรงพระราชดำริการสิ่งใด ซึ่งเป็นราชการที่สำคัญ และจะตั้งเป็นกฎหมาย
 แลเป็นแบบฉบับเป็นธรรมเนียมในแผ่นดิน จะพระราชทานคำสั่งทรงพระราชดำรินั้นให้ที่
 ปรึกษาทั้งปวงคำปริตรองคู้ การจะเป็นคุณฤาเป็นโทษก็ให้กราบทูลขึ้นตามความที่เห็น
 ถ้าเห็นว่าสิ่งไรจะเป็นคุณ ถาถิการซึ่งจะให้เป้นคุณดีกว่าที่ทรงพระราชดำรินั้น ก็ให้
 กราบทูลขึ้น ถ้าเห็นว่าจะเป้นการไม่มีคุณเป้นโทษอย่างไรก็ให้กราบทูลได้ ไม่เป้นคนล้น
 คนทะเล้งไป ถาหาถาว่าถาขึ้นมานั้นถิควรจะเอาเป้นแบบฉบับได้ก็จะเอาถาค่านั้นใช้
 ถาเห็นว่าไม่มีประโยชน์ก็จะให้ยกเลิก แต่ผู้ซึ่งทูลขึ้นนั้นไม่มีโทษไม่มีถาผิดสิ่งไรในถา
 หนึ่งที่ปรึกษาทั้งปวงจะถิการสิ่งไรขึ้นได้ ลงเนื้อเห็นถันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก็ให้ถาความ
 ขึ้นกราบบังคมทูลถาพาทาเรื่องราทูลเกล้าฯ ถาถาเป้นไปรเวทก่อน จะได้ไม่เป้นที่ชักขวาง
 แก่ผู้ใด เมื่อทรงเห็นชอบจะได้ทรงปรึกษาที่ปรึกษาทั้งปวง เมื่อเห็นถาชอบถิพร้อมถันแล้ว
 ถาค่านั้นก็จะเป้นใช้ได้ ถาการสิ่งไรซึ่งปรึกษากันในวันประชุมถัน จะยังไม่ตกลงแล้วถันได้
 ก็จะมีพระราชทานพระราชดำริแลคำสั่งถาขึ้นนั้นให้ไปปริตรองคู้ก่อน เมื่อถึงคราวประชุม
 หนา ให้ที่ปรึกษาทั้งปวงถาจดหมายเหตุความถิการของถาที่เห็นนั้นมาถาถาในถาประชุมจ้งทุกคน
 จะได้ทรงเทียบเคียงถาเห็นว่าถาค่าของผูใดถิจะได้เอาถาค่าของผูนั้นเป้นใช้ได้ ถาถาถาหนึ่งเห็น
 ถาความว่าไม่ถิ ถาถาหนึ่งเห็นความว่าถิ เป้นถาค่าถิถิงถ้างถ้างถันอยู่ถิงนี้
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงถิตถินเป้นกลาง ไม่ทรงเห็นว่าเป็นผูใหญ่ผูน้อย สุกแล้วแต่ความถิถิธรรม

ประมาณแล้วจะทรงเลือกคำที่ที่ปรึกษามาเห็นว่าจะใช้ได้นั้น เรียงลงไปเป็นเรื่องจนตลอดการ ถ้าจะทรงพระราชดำริพิเศษกว่าคำของขุนนางเหล่านั้นขึ้นไปอีกก็จะเพิ่มเติมลงด้วยแล้วปรึกษาที่ปรึกษาทั้งปวงต่อไป เมื่อเห็นว่าดีพร้อมกันแล้ว จะเอาคำนั้นเป็นใช้ได้ เมื่อที่ปรึกษายังจะเห็นการดีจะมีคุณต่อไปอีก ก็จะไปรื้อให้ไปเรียงด้อยค่าตามความคิดของตัวเองมาว่าได้อีก กว่าจะเห็นชอบพร้อมกัน ลงชื่อพร้อมกันแล้วจึงจะมอบให้ผู้ใหญ่ผู้หนึ่งรับเอาความนั้นไปเรียงเป็นพระราชบัญญัติ แล้วไหน เช่น ทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อถึงวันประชุมหน้า จึงจะให้เอาคำพระราชบัญญัตินั้นออกอ่านให้ที่ปรึกษาทั้งปวงฟัง เมื่อเห็นว่าถูกต้องพร้อมกันแล้ว ถ้าเป็นการใหญ่ของปรึกษาท่านเสนาบดี เห็นชอบพร้อมกันแล้วจึงจะลงพระนามประทับพระราชลัญจกรในพระราชบัญญัตินั้นเป็นใช้ได้ หนึ่งจะทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการอีกพวกหนึ่งให้เป็นที่ปรึกษาในพระองค์ เพราะไม่ได้ทอดพระเนตรการสิ่งไร ไม่ได้ทรงฟังการสิ่งไรทั่ว ไม่มีสิ่งไรที่จะเป็นทางปัญญาซึ่งจะทรงพระราชดำริการบ้านเมือง และจะทรงคัดลั่นคำของที่ปรึกษาทั้งปวงให้เกิดขาดไปได้ เพราะฉะนั้นจึงจะต้องตั้งไว้สำหรับทรงไต่ถามการงานให้กราบทูลได้ทุกอย่างไม่มีการขัดขวาง แลปรึกษาการซึ่งทรงพระราชดำริขึ้นบางสิ่งก่อนที่ปรึกษาใหญ่ ผู้ที่ใดมาเป็นที่ปรึกษาในพระองค์จึงจะเอาใจใส่ในราชการ อุตสาหะสืบเสาะแลคิดการที่ดีเหมือนหนึ่งฝึกหัดคนขึ้นไว้ จะได้หนุนที่ปรึกษาใหญ่ต่อไป แต่ที่ปรึกษาในพระองค์นี้ไม่มีกำหนดว่าเท่าไร แล้วแต่จะทรงเห็นว่าผู้ควรจะใช้ได้ก็จะตั้งขึ้นไว้มาก ๆ เมื่อมีการสิ่งไรที่จะทรงปรึกษา จะให้หาแต่สองคนสามคนถามมากเท่าไรก็ได้ เมื่อทรงถามการงานสิ่งไรก็ให้กราบทูลได้โดยการที่จริง ไม่ระแวงกลัวความผิดร้ายสิ่งใด ถ้าจะคิดการสิ่งไรขึ้น ก็ให้กราบทูลได้โดยความที่ตัวคิดเห็น จะทรงปรึกษาการสิ่งไรก็ให้กราบทูลได้ทุกอย่างเหมือนที่ปรึกษาใหญ่ แต่การนั้นยังไม่สำเร็จต้องทรงปรึกษาที่ปรึกษาใหญ่ก่อน ต่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วการนั้นจึงจะเป็นสำเร็จได้ ให้ที่ปรึกษาแลที่ปรึกษาในพระองค์จึงมีความสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีความอุตสาหะหมั่นฟังหมั่นคิดครีครองในกิจการแผ่นดินโดยสุจริตธรรมทุกประการ

ประกาศมา ณ วันศุกร์ แรมแปดค่ำ เดือนหก ปีจอฉศก จุลศักราชพันสองร้อย
สามสิบหก เป็นปีที่หกในรัชกาลปัตยุบันนี้
ที่ปรึกษาซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นในครั้งนั้น

พระยาราชสุภาวดี	จ ม ท จ ว	1
พระยาศรีพิพัฒน์	ท จ ว	1
พระยาราชวรานุกูล	ท จ ว น ช ภ ม	1
พระยากระสาปกิจโกศล	ท จ ว ม ม	1
พระยาภาณุกรวงษ์	ท จ ว ภ ช ช ม ม	1
พระยามหาอำมาตย์	ท จ	1
พระยาอภัยรณฤทธิ์	ท จ	1
พระยาราไชย	ท จ	1
พระยาเจริญราชไมตรี	ช น	1
พระยาพิพิธโกศัย	ม ม	1
พระยากลาโหมราชเสนา		1
พระยาราชโยธา		1

รวม 12 นายก่อน ถ้าต่อไปทรงเห็นว่าผู้ใดควรจะยกมาเป็นที่ปรึกษาได้ ก็
ทรงตั้งเพิ่มเติมและจะผลัดเปลี่ยนได้ตามแต่จะทรงเห็นสมควร ให้ท่านทั้งปวงซึ่งมีชื่อมาใน
ที่ปรึกษานี้ จงตั้งใจรับราชการของตนตามพระราชบัญญัติประกาศนี้ทุกประการ เทอญฯ

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติเคาน์ซิลออฟสเตต¹ คือที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

ศุภมัสดุ จุลศักราช 1236 โสณสังวัจจรบูรพาสาณิกมาสศกุปักษปาสายิต ตรีवार
ปริเชทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
มหินทรเทพยมหามงกุฎ บรมยุปรัตนราชวรางศ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติยราชนิกรโคม
จาศุรัตนบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยามเป็นพระเจ้าแผ่นดินในรัชกาลที่ 5 ในพระบรมราชวงศ์
ซึ่งประคิฐฐานแลดำรงกรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ณ ประเทศบางกอก เป็นพระ
บรมราชธานีมหานครใหญ่ในแผ่นดินสยามเหนือใต้ แลเป็นบรมราชาธิราชในเมืองไกล
เคียง คือลาวเฉียง ลาวท้าว มลายู กระเหรี่ยงแลอื่น ๆ ทรงพระราชดำริได้ทรงประกาศ
ตั้งเคาน์ซิลออฟสเตต² ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินไว้แต่วันศุกร์ เดือนหก แรมแปดค่ำ
ปีจอฉศก เพื่อจะให้ช่วยคิดราชการแผ่นดิน ซึ่งจะให้มีคุณมีประโยชน์ท่านบำรุงพระนคร
ทั่วพระราชอาณาเขต ให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข แต่ยังหาได้มีพระราชบัญญัติสำหรับตัว
ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งจะประพฤติกฎต้องตามแบบอย่างที่ปรึกษาราชการไม่
อนึ่งปริวีเคาน์ซิล³ คือที่ปรึกษาราชการในพระองค์นั้น ก็จะไม่โปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นตาม
ซึ่งมีมาในประกาศฉบับก่อนนั้น ก็ควรจะมีพระราชบัญญัติกฎหมายบังคับสำหรับตัวด้วย
จึงทรงร่างขอพระราชบัญญัติ แล้วปรึกษาคับพระบรมวงศานุวงศ์ ทานเสนาบดีแลที่ปรึกษา
ราชการแผ่นดินให้แก้ไขเพิ่มเติมตกลงกัน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติสำหรับ
ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แลที่ปรึกษาราชการในพระองค์ไว้เป็นแบบฉบับสำหรับแผ่นดินสืบไป

¹ Council of State

² Councillor of State

³ Privy Council

ข้อ 1 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงตั้งราชตระกูล และข้าราชการ ซึ่งมีตระกูล และมีสติปัญญาอ่อนไหวเฉียบแหลมรอบรู้ในราชกิจการต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียง ปรากฏเป็นที่ปรีการาชการแผ่นดิน ซึ่งเรียกตามภาษาอังกฤษว่า เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต โดยกำหนดตั้งแต่ 10 นายขึ้นไป ไม่ให้เกิน 20 นายออกไป ถ้าที่ปรีการาชการแผ่นดิน ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งในพวกที่ปรีการหาญเดียวกันไม่เป็นที่ชอบใจเพราะทำการผิด ไม่สมควรเป็นที่รังเกียจด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะใคร่คัดผู้นั้นออกเสียจากที่ปรีการ ก็ให้ผู้ที่มีความรังเกียจนั้นชุมนุมกันลงชื่อตั้งแต่หกนายขึ้นไป จดหมายข้อความที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต นั้นทำผิดอย่างไร เป็นที่รังเกียจด้วยเหตุไร นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ถ้าพระราชดำริทรงเห็นชอบด้วยจึงจะคัดผู้นั้นออกเสียจากที่ปรีการได้

ข้อ 2 ท่านเสนาบดีซึ่งมีอำนาจอยู่ในตำแหน่ง มีราชการที่เกี่ยวข้อง ฤามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มาประชุมปรึกษาในที่ประชุมเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ก็มาได้ แต่มีใ้ค้้นับเข้าในพวกที่ปรีการ 20 นายซึ่งทรงพระกรุณาโปรดคั่งไว้ อนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะทรงเลือกพระบรมวงศานุวงศ์ต่างคั่งไว้ในที่ปรีการาชการแผ่นดิน นอกจากจำพวกที่ปรีการ 20 นายนั้นได้อีก 6 พระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ 6 พระองค์ ซึ่งทรงคั่งไว้นั้น ก็มีอำนาจจะเข้าไปนั่งประชุมปรึกษาในที่ประชุมปรีการาชการแผ่นดินได้ แลพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งทรงคั่งไว้นี้ ถ้าในหมู่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตที่ปรีการาชการแผ่นดินมีความรังเกียจ ชุมนุมกันลงชื่อจดหมายกลาวโทษกราบบังคมทูลคั่งตั้งแต่ 6 นายขึ้นไป ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นชอบด้วย ก็จะต้องห้ามพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเป็นที่รังเกียจนั้นไม่ให้เข้าไปนั่งในที่ประชุมปรึกษาต่อไป

ข้อ 3 ข้าราชการผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงพระกรุณาโปรดคั่งไว้ในที่ปรีการาชการแผ่นดินแล้ว ท่านผู้นั้นมียศบรรดาศักดิ์ควรนับว่าเป็นที่สองรองท่านเสนาบดี ท่านผู้นั้นได้ทำราชการเรียบร้อยดี จะพระราชทานเงินปีไม่ให้ต่ำกว่าปีละ 45 ชั่ง แน่นถึงมีใ้ค้คงอยู่ในตำแหน่งราชการก็ดี ก็จะมีพระราชทาน

เป็นส่วนเบี่ยงเลียงเสมอไปจนตลอดชีวิต เพื่อเป็นเครื่องประคองรักษายศที่ได้ทรงยกย่องเป็นที่ปรีถาราชการแผ่นดิน

ข้อ 4 ที่ปรีถาราชการแผ่นดินทุก ๆ นาย ต้องกระทำสัตยานุสัถยสาบานตัว ถวายตามคำสาบานสำหรับที่ปรีถาราชการแผ่นดินก่อน แล้วจึงจะนับว่าเป็นที่ปรีถาราชการแผ่นดินได้ ถ้าผู้ใดยังไม่ได้สาบานตัวแล้ว ผู้นั้นจะเข้านั่งในที่ปรีถาราชการแผ่นดินไม่ได้

ข้อ 5 พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเป็นเพรสิเคน¹ หัวหน้าประธานาธิบดีเป็นที่แล้วที่จบ เป็นผู้บำรุงในที่ปรีถาราชการแผ่นดิน จะเสด็จมาในที่ประชุม ถ้าจะไม่เสด็จมาก็ได้ตามพระราชอัธยาศัย

ข้อ 6 เคา้นซิลลอร์ออฟเลตที่ปรีถาราชการแผ่นดิน ต้องเลือกผู้หนึ่งผู้ใดใน 20 นายนั้นยกให้เป็นไวซ์เพรสิเคน² คือ เป็นผู้ระงับแลบังคับสิทธิ์ขาดในการปรีถาราชการแผ่นดินนายหนึ่ง เพื่อไว้เป็นที่สองฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในเวลาซึ่งไม่ได้เสด็จออกปรีถาราชการแผ่นดินทุกคราวประชุม แลตำแหน่งไวซ์เพรสิเคนนั้น จะเลือกจัดขึ้นไว้ปีละนายหนึ่ง ถ้าจะเลือกผู้ใดเป็นในปีก่อนนั้นให้ทำการต่อไปอีกก็ได้ แต่เมื่อพร้อมใจกันเลือก เห็นว่าท่านผู้ใดควรจะเป็นไวซ์เพรสิเคนได้ก็ให้ลงชื่อกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทก่อน ถ้าทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย ท่านผู้นั้นจึงเป็นตำแหน่งไวซ์เพรสิเคนได้ ถ้าผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งเป็นไวซ์เพรสิเคนแล้ว มีความผิดไม่เป็นที่ชอบพระราชหฤทัย ถึงยังไม่ครบกำหนดปี จะโปรดให้ออกเสียจากที่ไวซ์เพรสิเคนเวลาใดก็ได้

ข้อ 7 ผู้ที่ั่งอยู่ในตำแหน่งไวซ์เพรสิเคนนั้น ต้องสุระเอาใจใส่จัดการในที่ปรีถาราชการแผ่นดินให้เรียบร้อยทุกอย่าง แลเป็นผู้ลงชื่อในจดหมายขอคำปรึกษาแล

¹ President

² Vice President

ในจดหมายตอบคำปรึกษา ซึ่งจะต้องลงชื่อเป็นสำคัญทุกเรื่อง และจะต้องพูกนำแลพูกแทนที่ปรึกษาราชการแผ่นดินให้ทราบทั่วกันในที่ประชุม ถ้าการในที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตจะต้องจับฉลาก ถ้าในหมู่ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินด้วยกัน จะเกิดแก่งแย่งทุ่มเถียงไม่ตกลงกันประการใดก็ดี ในเวลานั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นเพรสิเดนไม่ได้เสด็จมาอยู่ในที่ประชุมด้วย ไวซ์เพรสิเดนต้องเป็นผู้ระงับความวิวาทแล้วตัดสินสมควรสมควรเสียให้เรียบร้อยอย่าให้เป็นคำโต้เถียงกันได้

ข้อ 8 ในราชการที่ปรึกษานี้ต้องมีตำแหน่งเคลิกออฟเคาน์ซิล¹ คือเสมียนใหญ่ในที่ปรึกษานายหนึ่ง กับที่เคลิกออฟเคาน์ซิล² คือ เสมียนผู้ช่วยที่ปรึกษานายหนึ่ง ทั้งสองนายนี้มีตำแหน่งราชการที่จะรักษานิติ และจดหมายเหตุในที่ปรึกษาทุกอย่างทุกประการ เคลิกนั้นต้องมีออฟฟิสที่รักษาหนังสือไว้ในพระบรมมหาราชวัง และจะต้องมีเสมียนใช้ให้พอแก่การ ตำแหน่งเคลิกนี้จะนับเข้าในพวกที่ปรึกษา และจะเข้าประชุมปรึกษาราชการด้วยไม่ได้ เป็นแต่พนักงานรับใช้การงานของเพรสิเดน แลไวซ์เพรสิเดน แลเป็นผู้จดหมายเรื่องราวในการปรึกษาแลคำสาปแช่งต่าง ๆ เรียบเรียงให้เป็นเรื่องความตามที่ไต่เห็นไต่ยินไต่ฟังในที่ปรึกษาให้เรียบร้อยชัดเจน อย่าคัดเปลี่ยนแปลงให้ผิดจากข้อความปรึกษาจงทุกข้อ แลต้องเอาใจใส่รักษาหนังสือต่าง ๆ อย่างให้เป็นอันตรายได้ ถ้าจะเรียบเรียงเรื่องความปรึกษาแลคำตอบต้องเรียงความให้คงเต็มความคิดของผู้ให้เรียงแลให้เรียบร้อยเข้าใจง่าย หนึ่งผู้รับตำแหน่งเคลิกนั้นต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์สุจริตภักดีต่อราชการ แลต้องสาบานตัวว่าสิ่งซึ่งตัวไต่เห็นไต่ยินไต่ฟังในที่ประชุมเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตนั้นจะรักษาไว้ให้เป็นความลับมิให้แพร่งพราย เว้นไว้แต่เรื่องที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตจะยอมให้เปิดเผยได้ไม่เป็นการลับจึงจะพูกได้ เคลิกที่ 1 เคลิกที่ 2 ทั้งสองนายนี้จะมารับราชการประชุมพร้อมกันทั้ง 2 นายก็ได้ ถ้าจะผลัดเปลี่ยนกันมาตามเวลา ซึ่งมีเหตุการณ์คือป่วยไข้ แลมี การสำคัญก็ได้

¹ Clerk of Council

² Deputy Clerk of Council

ข้อ 9 ถ้าเวลาใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เสด็จมาในที่ประชุม แลพระราชทานพระราชหัตถเลขาเป็นสำเนากระแสพระราชดำริมาในที่ประชุม ให้ไวซ์เปรสิเดนอ่านพระราชหัตถเลขาขึ้นให้ที่ปรึกษาได้ฟังทั่วกัน

ข้อ 10 ถ้าที่ปรึกษาคณะใดคนหนึ่งอยากจะให้ที่ปรึกษา ๆ ข้อกฎหมายตามที่ตัวใดคิดเห็น ถ้าจะปรึกษาในเรื่องราวที่จะถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าจะเปลี่ยนข้อสำคัญในคำปรึกษาที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตยังปรึกษาค้างอยู่ ถ้าจะยกข้อใดข้อหนึ่งในเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตซึ่งเป็นข้อสำคัญก็ได้ ต้องให้ที่ปรึกษานั้นเขียนเป็นเรื่องราวมาขึ้นต่อไวซ์เปรสิเดนก็ได้ ให้ไวซ์แกลเลอออฟเคาน์ซิลก็ได้ ยื่นให้ทันทีที่คัดลอกขึ้นมาส่งผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทุก ๆ นายก่อนเวลาประชุม 24 ชั่วโมง ถ้าคิดการสิ่งใดขึ้นใหม่จะนำเรื่องราวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ต้องให้มีเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตรับรองเห็นด้วย ตั้งแต่ นายหนึ่งขึ้นไปจึงจะถวายได้ ถ้าเป็นแต่จะแก้ไขในข้อเล็กน้อย มิใช่ข้อสำคัญ ถ้าเป็นแต่จะคัดค้านการเล็กน้อย ซึ่งผู้นั้นยกขึ้นปรึกษาไม่ต้องจดหมายมายืนยันดังว่าแลก็ได้

ข้อ 11 ถ้าจะมีการประชุมเมื่อใด ให้เคลิกมีจดหมายเชิญท่านเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตมาประชุมทุก ๆ นาย ในจดหมายนั้นมีไปให้ชักกำหนดเวลานัดแลที่ประชุม แลเรื่องเหตุที่จะต้องปรึกษาให้ท่านถึงทุกประการ ให้ที่ปรึกษาทราบก่อนเวลาประชุม 24 ชั่วโมง ถ้าที่ปรึกษามีราชการประชุมคอยติดกันไปคราวหนึ่งหลาย ๆ วัน เคลิกไม่ต้องมีจดหมายเชิญ ถ้ามีเหตุสำคัญเป็นการควรที่จะให้ประชุมโดยเร็ว เคลิกต้องมีจดหมายไปเชิญเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งปวงให้เป็นการเร็ว ให้ทันเวลา

ข้อ 12 ถ้าเกิดเหตุใหญ่เป็นการจลาจลสำคัญในแผ่นดิน เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งปวงทราบแล้ว ไม่ต้องรอรับจดหมายเชิญให้รีบเข้ามาในที่ประชุมปรึกษาโดยเร็ว

ข้อ 13 ในวันประชุมนั้น ถ้าถึงเวลาตามกำหนดที่จดหมายแล้ว เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตยังหาพร้อมกันไม่ มาพร้อมเพียง 7 นาย ถ้ากว่า 7 นายแล้ว อย่าให้รอคอย เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตผู้นั้นซึ่งยังไม่มานั้นให้เสียเวลาเลย ถ้าไวซ์เปรสิเดนยังไม่มาใน

ที่ประชุม นั้น ก็ให้เลือกท่านผู้ใดคนหนึ่งซึ่งจะเห็นพร้อมกัน ว่าเป็นผู้อาจบังคับการได้
ให้ทำการแทนไวซ์เพรสิเดน แล้วจึงชุมนุมปรึกษาตามราชการฯ

ข้อ 14 ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตกับไวซ์เพรสิเดนนั่งพร้อมกันที่ประชุมแล้ว
ให้เคลิกอ่านจดหมายปรึกษาแล้วแจ้งความที่ได้ประชุมปรึกษาในวันก่อนแต่ย่อ ๆ ให้
เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งปวงฟังทั่วกัน ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งปวงเห็นถูกต้องกัน
แล้ว ไวซ์เพรสิเดนจึงจะลงชื่อเป็นสำคัญ ถ้ามีผู้คัดค้านขึ้นในข้อใดข้อหนึ่งต้องปรึกษา
อีก ที่ควรจะแก้ได้ก็ให้แก้ไขให้เสร็จในเวลาอัน ถ้าเห็นถูกต้องพร้อมกันแล้ว ไวซ์-
เพรสิเดนจะไต่ลงชื่อให้เป็นการเสร็จในการปรึกษาไว้นั้นหนึ่ง แล้วให้ไวซ์เพรสิเดนนำ
ความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงเห็นชอบแล้ว คำปรึกษานั้นจึงใช้ได้ ถ้าคำปรึกษา
นั้นไม่ตกลงกันในข้อใดข้อหนึ่งก็ให้ ไวซ์เพรสิเดนต้องบังคับให้ไว้ คือจับฉลากฯ

ข้อ 15 คำปรึกษาในวันก่อนตกลงเป็นเสร็จกัน จนไวซ์เพรสิเดนไต่ลงชื่อใน
หนังสือคำปรึกษาแล้ว ไวซ์เพรสิเดนจะยกข้อความใหม่ที่ปรึกษากันในวันนั้นให้เคาน์ซิลลอร์-
ออฟสเตตได้ทราบ ไวซ์เพรสิเดนจะพูดสืบเอง ถ้าจะเชิญผู้ใดคนหนึ่งให้สืบกล่าวความ
ในเรื่องนั้นก็ให้

ข้อ 16 ในที่ประชุมเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตนั้น ยกไว้แต่ไวซ์เพรสิเดนผู้เดียว
เป็นหัวหน้าเป็นประธาน นอกนั้นเป็นผู้มียศเสมอกันทั้งสิ้น ไม่มีสูงต่ำกว่ากัน ถ้าเคาน์-
ซิลลอร์ออฟสเตต 2 นายขึ้นขึ้นจะพูดความพร้อมกัน ไวซ์เพรสิเดนจะตัดสินให้ผู้ใดคนใด
และผู้ใดพูดก่อน ต้องตัดสินตามลำดับซึ่งเรียงอยู่หน้าแลหลังในคำหมายประกาศเดิม และผู้ซึ่ง
ได้เป็นเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตก่อนแลหลัง ผู้ที่มีชื่ออยู่หน้าแลหลังได้เป็นเคาน์ซิลลอร์ออฟ-
สเตตก่อน ไวซ์เพรสิเดนต้องตัดสินให้พูดก่อน ถ้าท่านเสนาบคซึ่งเชิญมาอยู่ในที่ประชุมนั้น
จะขึ้นขึ้นพูดพร้อมกันกับผู้อื่น ไวซ์เพรสิเดนต้องตัดสินให้ผู้ใดคนหนึ่งได้ แลยอมให้ท่านเสนาบค
พูดก่อน เพราะท่านเสนาบคที่ธุระราชการมาก จะให้ใครรอไว้ก็จะเสียราชการอื่นไป
ถ้าเป็นท่านเสนาบคด้วยกันขึ้นขึ้นจะพูดพร้อมกัน ไวซ์เพรสิเดนต้องตัดสินตามการที่ได้รับตำแหน่ง
ยศท่านเสนาบคก่อนแลหลัง

ข้อ 17 มีกำหนดกันว่า แคนซัลลอร์ออฟสเตตยูไคยูหนึ่งซึ่งจะพูดขึ้นในความปรึกษาเรื่องเดียวกันวันเดียวกัน อย่าให้พูดขึ้นมากกว่าสองคราว เว้นแต่ความต่างเรื่องจึงพูดได้ ถ้าไวซ์เปรีลิเคนจะเชิญผู้นั้นให้พูดมากกว่าสองคราว เพื่อจะตอบความและแก้ไขความจึงพูดได้

ข้อ 18 ถ้าแคนซัลลอร์ออฟสเตตยูไคยูหนึ่งจะขอให้จดหมายถ้อยคำซึ่งตัวได้พูดเองก็ดี ถ้าท่านผู้นั้นพูดก็ดี ต้องบอกแก่วายซ์เปรีลิเคนขอให้จดคำนั้นไว้ แล้วเคลิกของจดคำนั้นไว้ อนึ่งถ้าแคนซัลลอร์ออฟสเตตยูไคยูหนึ่งโดยขอปรึกษาขอใดข้อหนึ่งขึ้นพูดในที่ประชุม และให้ไวตจับฉลาก ถ้าไม่มีผู้สงสัยรับรองเห็นชอบด้วย ทั้งแต่คนหนึ่งขึ้นไปแล้วไม่ต้องไวตจับฉลากเลย ถ้าถาญไคยูหนึ่งจะห้ามการขอใดข้อหนึ่งจะต้องมีผู้รับรองเห็นชอบด้วยทั้งแต่คนหนึ่งขึ้นไป ถ้าไม่มีผู้รับรองก็ไม่ต้องไวตจับฉลาก ถ้ามีผู้กล่าวขึ้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ดี มีผู้รับรองเห็นด้วยคนหนึ่งพร้อมแล้ว แต่ไม่มีใครพูดห้ามกันทางแล้วไวซ์เปรีลิเคนต้องถามแคนซัลลอร์ออฟสเตตทั้งปวงว่า เรื่องนี้ใครจะเห็นชอบห้ามทัดทานอย่างไรบ้าง ถ้าไม่มีใครห้ามทัดทานแล้ว ก็เป็นอันเห็นว่ายอมพร้อมกัน ความข้อนั้นเป็นใช้ได้

ข้อ 19 ถ้าแคนซัลลอร์ออฟสเตตยูไคยูหนึ่งจะห้ามก็ดี ถ้าจะยกข้อแก้ไขก็ดี และมีผู้รับรองเห็นด้วยคนหนึ่ง ให้แคนซัลลอร์ออฟสเตตปรึกษากันก่อน ต่างคนต่างพูดซักถามกันตามแต่ปัญหาและรูปความ ครั้นพูดกันสิ้นข้อความแล้วจึงไวตจับฉลาก คือให้ผู้นั้นเห็นด้วยฝ่ายหนึ่งขึ้นพร้อมกัน ให้ไวซ์เปรีลิเคนนับควาฝ่าย 1 จะเป็นก้นาย แล้วให้ผู้ที่ฝ่ายข้างไม่ยอมเห็นด้วยนั้นขึ้นพร้อมกัน ให้ไวซ์เปรีลิเคนนับควาฝ่ายนี้จะเป็นก้นาย ถ้าการไวตจับฉลากมีผู้เห็นด้วยกึ่งหนึ่งไม่ยอมเห็นด้วยกึ่งหนึ่ง เท่ากันทั้ง 2 ฝ่ายก็ให้ไวซ์เปรีลิเคนยกความเรื่องนั้นเสีย ให้ไวตจับฉลากใหม่ในเวลาอื่น เว้นแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นเปรีลิเคนประทับอยู่ในที่ประชุมนั้นด้วย สุดแล้วแต่จะทรงตัดสินในการเรื่องนี้

ข้อ 20 ถ้าไวตจับฉลากกันในข้อเดิมข้อนั้นแล้ว แต่มีผู้เห็นชอบในข้อเดิมข้อแ่่มากด้วยกัน ต้องเอาข้อนั้นเพิ่มในข้อเดิมให้เรียบร้อย แล้วให้ไวตจับฉลากอีกครั้ง 1

ถ้าคนมากไม่เห็นควยในข้อเดิมข้อแก่ ต้องคงจับฉลากแต่ในข้อเดิมเท่านั้น อนึ่งในความข้อนี้มีผู้ใดคนหนึ่งเห็นชอบควยว่าเป็นดีไม่ต้องแก้ไข แล้วผู้นั้นรับรองพร้อมใจเห็นควยแลให้ไวคจับฉลากกันมีผู้เห็นพร้อมกันมาก ความชอบนั้นไม่ต้องเดิมต้องแก้เป็นใช้ได้ อนึ่ง

เคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตผู้ยากจะรองควไว้ จะให้ประชุมต่อไปในเวลาอื่น ถ้าจะให้เลิกข้อที่ปรึกษาอยู่นั้น จะให้ปรึกษาก่อนในคราวหลัง ถ้ามีผู้รับรองเห็นควยแก้ผู้หนึ่งก็ให้ไวชเปร์ลีเคนบังคับการไวคจับฉลากกัน ถ้ามีผู้เห็นพร้อมกันมาก การนั้นก็ให้ยกเลิกตามที่เห็นพร้อมกัน ถ้าผู้ใดขอเลิกครั้งหนึ่งแล้ว แต่ผู้นั้นไม่ยอมเห็นควย ห้ามไม่ให้ผู้นั้นขอเลิกอีกในระหว่างโมง 1 ถ้าพ้นกำหนดโมง 1 จะขอเลิกเสียอีกก็ได้ ถ้าข้อที่ปรึกษาก่อนนั้นปรึกษาเสร็จกันแล้ว จะยกข้อใหม่มาปรึกษาต่อไป แม้ยังไม่พ้นกำหนดโมง 1 ผู้นั้นจะขอเลิกเสียก็ได้

ข้อ 21 ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตผู้ใดคนหนึ่งทำการไม่ชอบ แลพูดเป็นการชักชวนให้เลิกราชการ แลเป็นที่ชักเคืองแก่ผู้อื่น ไวชเปร์ลีเคนห้ามปรามผู้นั้นหาฟังบังคับไม่ ไวชเปร์ลีเคนต้องให้ลงชื่อผู้นั้นไว้ในจดหมายปรึกษา ถ้าถึงคราวเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตประชุมกันอีกในคราวหลัง ไวชเปร์ลีเคนจะยกความชอบนั้นขึ้นปรึกษาในที่ประชุม เพื่อจะให้เคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตทั้งปวง เห็นผิดและชอบพร้อมกัน ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตผู้ที่มีความผิดนั้นรู้สึกตนว่ามีความผิด แลรับสารภาพโทษตนเสียก็เป็นการดี ถ้าผู้นั้นยังไม่รับสารภาพผิดต่อไวชเปร์ลีเคน ๆ ต้องทำจดหมายเรื่องความนั้น ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อจะให้ทรงจัดการรักษายศในเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตให้เรียบร้อยอย่าให้เสื่อมสูญ เพราะมีผู้ชักชวนไม่ฟังบังคับไวชเปร์ลีเคนแล้ว อำนาจในการ เคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตก็น้อยลงเสื่อมลงจะไม่สมบูรณ์ได้

ข้อ 22 ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตจะประชุมปรึกษาราชการในที่ใดเวลาใด ห้ามไม่ให้เอาเสมียนเอาคนใช้ของเคาน์ซิลลอร์ออฟสแตตทั้งปวง เข้ามาในที่ประชุมเป็นอันขาด

ข้อ 23 ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์จะรับสั่งให้หา
 ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ คือที่ปรึกษาราชการในพระองค์ผู้เดียวก็ดี หลายคนก็ดี มาประชุมปรึกษา
 พร้อมกับเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งกำหนดในจดหมายเชิญในเรื่องนั้น
 ปรีวีเคาน์ซิลลอร์มีอำนาจที่จะพูดให้ยกข้อเติมข้อแก้ แลให้ไว้ตัดสินคดีได้เหมือนดังเป็น
 เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตเอง แตนอกจากเวลาราชการนั้นแล้ว ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ไม่ต้องเป็น
 ชูระในการเรื่องนั้น ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งสิ้นด้วยกัน ฤๅตั้งแต่ 6 นายขึ้นไปพร้อม
 ใจกันเห็นว่ามีภาระเกี่ยวข้องอยู่ ควรจะเชิญปรีวีเคาน์ซิลลอร์ผู้ใดคนหนึ่งมาปรึกษาในเรื่อง
 ความที่เกี่ยวข้องนั้น ให้มีจดหมายเชิญมาในทันทีก็ได้ แลปรีวีเคาน์ซิลลอร์นั้นมานั่งพูดใน
 ที่ปรึกษาประชุมด้วยความรู้เรื่องนั้นได้ แต่ไม่มีอำนาจที่จะให้ยกข้อเติมข้อแก้ แลให้ไว้ตัดสิน
 คดีได้ เป็นแต่ผู้จะต้องแจ้งความตามสงสัยของเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตเท่านั้น

ข้อ 24 ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตผู้หนึ่งผู้ใด เพราะตนเป็นคนชรามาก กำลัง
 ไข้ชราอ่อนแล้ว ฤๅเหตุขัดข้องอื่น ๆ จะรับราชการตำแหน่งเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตตลอด
 พระเดชพระคุณต่อไปไม่ได้ จะกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งราชการเคาน์ซิลลอร์ออฟ-
 สเตต การนี้สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ออกจาก
 ตำแหน่งยศเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ก็ต้องออกจากราชการอื่น ๆ ที่ตนได้บังคับมานานด้วย
 ซึ่งจะเลิกแต่สิ่งทีตนชอบ แลจะละวางสิ่งซึ่งตนไม่ชอบเสียนั้นไม่ได้ แม้นถึงโปรดให้ออกจาก
 ตำแหน่งยศแล้วก็ดี ถ้าผู้นั้นได้รับราชการในตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเรียบร้อยมาถึง
 5 ปี ก็จะมีพระราชทานเป็นเบี้ยเลี้ยง ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่าเพนชั่น¹ 3 ส่วนลดจาก
 ส่วนเดิมส่วน 1 คงได้รับพระราชทานแต่ 2 ส่วน คือไม่ต่ำกว่าปีละ 30 ซึ่ง

ข้อ 25 ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตผู้ใดได้รับราชการมาครบ 5 ปีแล้วต้อง
 ค้ดออกจากตำแหน่งยศเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตที่ปรึกษาราชการแผ่นดินด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งแล้ว

¹ Pension ตรงกับบำเหน็จบำนาญในสมัยปัจจุบัน

ผู้นั้นจะไ้รับพระราชทานเป็นชั้นเบี้ยเลี้ยง 3 ส่วน ให้ส่วน 1 คือ 15 ชั่ง อื่นเงิน
 เบี้ยเลี้ยงซึ่งทรงกำหนดมานี้เป็นอย่างต่ำที่สุด ซึ่งผู้นั้นจะไ้รับพระราชทาน ถ้าเคาน์-
 ซิลลอร์ออฟสแตตมีความอุตสาหะ ทั้งความสวามิภักดิ์เอาใจได้ในราชการ หมั่นครีตรอง
 คึกอานการที่จะเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่แผ่นดิน และจะให้เจริญพระเกียรติยศของพระบาท-
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็ะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเงินปี แลเป็นชั้น
 เบี้ยเลี้ยงเพิ่มขึ้นไปให้สมควรแก่ความชอบมากแล่นอยา

ภาคผนวก ค

คำสาบานเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตคือที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

ข้าพระพุทธเจ้าขอกระทำสัตยบานสัตย์ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เฉพาะพระศรี
รัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็น
ประธานในสกลโลก ทั้งเทพยดาซึ่งมีมีเหศวรศักดิ์กษัตริย์ ทรงทิพยจัญ ทรง
ทิพยโสณมีฤทธิ์มีอำนาจไปทั่วสกลโลกที่อาจุ อาจเห็นการสุจริต การทุจริตในดวงจิต
ของมนุษย์ทั้งปวงทั่วทุกสถาน จงเป็นสักขีพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้า ค่ายบัดนี้พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องตั้งข้าพเจ้าไว้ใน
ที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ที่รับปรึกษาราชการแผ่นดิน ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจสวามิภักดิ์
กระทำสัตยบานสัตย์สาบานทั่วถวายตามข้อคำสาบานทั้ง 7 ข้อด้วยความเต็มใจ จะไม่เป็น
แต่สักวาออกจี้เกศา

ข้อ 1 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาในข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะกราบทูลถวาย
เต็มสติปัญญาแลเต็มความคิดคริครอง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าเป็นการมีคุณเป็นความเจริญ
แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทอดธุระในการที่จะมาประชุมปรึกษาราชการทุก ๆ ครั้ง แลจะเอา
ใจใส่ป้องกันรักษาเกียรติยศในเคาน์ซิลให้เต็มกำลัง เพื่อจะให้การซึ่งได้ปรึกษาในเคาน์-
ซิลลอร์ออฟสเตตสำเร็จโดยยุติ แลจะไม่ให้ชื่อเสียงศักดิ์ศรีของเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต
เสื่อมสูญไป

ข้อ 2 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาราชการสิ่งใด ๆ จะคิดให้เป็น
เกียรติยศเป็นการเจริญแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลจะให้เป็นคุณประโยชน์
แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรมีความสุขได้โดยชอบธรรมทุกประการ ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ลำเอียง
คิดหักเลี้ยวให้เสียความจริงใจ เพราะเห็นแก่คนที่ข้าพระพุทธเจ้ารักใคร่ แลญาติพี่น้อง

บุตรภรรยา และผู้มีคุณ และข้าพระพุทธเจ้าจะไม่คิดหนีความจริง เพราะกลัวท่านผู้มีอำนาจ แลกลัวความพยายาบทผูกเวร และจะไม่กลับความจริงเป็นเท็จกลับเท็จเป็นจริง เพราะผู้ซึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าเกลียดชังไม่ชอบฯ

ข้อ 3 การสิ่งใดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไต่ทรงพระราชดำริไว้ในเคาน์ซิลซึ่งยังไม่เป็นการเปิดเผย ข้าพระพุทธเจ้าจะรักษาความซื่อสัตย์ไว้ให้เป็นการลับมิให้แพร่งพรายไต่ฯ

ข้อ 4 ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทำการผิด กลับเอาเท็จเป็นจริงเพราะเห็นแก่อำิสสินบนแลผลประโยชน์ในตน แลเพราะเชื่อคำคนยบชักนำให้เสียจากสิ่งที่ดีตรงฯ

ข้อ 5 การสิ่งใดที่ปรึกษากลางกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเอาใจใส่ช่วยคำพูดหนุน ในการซึ่งปรึกษากลางกันนั้นให้มั่นคงแข็งแรงขึ้นฯ

ข้อ 6 ถ้าผู้ใดคนหนึ่งจะกั้นทางขัดขวางต่อการซึ่งได้ปรึกษากลางพร้อมกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเป็นผู้คอยโต้ตอบผู้หนึ่งให้เต็มสติปัญญาความคิด เต็มกำลังอำนาจแห่งข้าพระพุทธเจ้าฯ

ข้อ 7 ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจรักษาประเพณีตัวให้สมควรแก่แบบอย่างธรรมเนียมเคาน์ซิลลอร์ดออฟเดอะเคิงซึ่งเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์กตัญญู แลรักใคร่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่คิดประทุษร้ายควายกายวาจาที่น่าจิตทั้ง 3 ประการ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับประเพณีธรรมเนียมตามคำสาบานที่ข้าพระพุทธเจ้าถวายสัตย์บานสัตย์ 7 ข้อนี้จงทุกประการ ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามิได้ดำรงคงอยู่ในความสัตย์บานสัตย์ข้อใดข้อหนึ่งไซ้ ขออำนาจผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในสกลโลก แลอำนาจเทพยดาซึ่งรักษายุติธรรมแลโทษแห่งวิหจจริต จงบันดาลโทษทุกขภัยให้ถึงแก่ข้าพระพุทธเจ้าจนถึงชีวิตอันตรายควายความลำบากให้เห็นประจักษ์แก่ตาโลกในชาตินี้ อนึ่งทางใดซึ่งเป็นช่องจะให้ไต่ถึงความสุขความเจริญในภพนี้แลภพหน้า ทางนั้นขออย่าให้ข้าพระพุทธเจ้าไต่ประสบพบเลยฯ

ภาคผนวก ง

พระราชบัญญัติปรีวีเคาน์ซิล¹ คือที่ปรึกษาในพระองค์

ข้อ 1 พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะทรงเลือกจัดสรรพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ตามแต่จะทรงเห็นควรขึ้นไว้ เป็นปรีวีเคาน์ซิลลอร์² สำหรับปฎิหารราชการในพระองค์ แลจำนวนที่ปรึกษาในพระองค์นั้นมากน้อยเท่าใดไม่มีกำหนด ตามแต่พระราชประสงค์ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้เป็นที่ปรึกษาในพระองค์แล้ว ต้องรับตำแหน่งที่อยู่จนสิ้นแผ่นดินแลมีกำหนดอยู่ได้อีก 6 เดือน จึงต้องขาดจากที่ปรึกษาในพระองค์หมด ถ้าพระเจ้าแผ่นดินที่ได้สืบราชอิสริยยศใหม่นั้น จะโปรดให้เป็นที่ยปรึกษาในพระองค์ต่อไปก็ตอ้งตั้งใหม่ ฯ

ข้อ 2 ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะโปรดตั้งผู้ใดให้เป็นปรีวีเคาน์ซิลลอร์ที่ปรึกษาในพระองค์ ต้องพระราชทานสัญญาบัตรประทับพระราชลัญจกรมีกำหนดศักดินาเพิ่มขึ้นในยศเดิมเป็นสำคัญ แลผู้ที่ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาในพระองค์นั้นมียศพิเศษ แลต้องเฝ้าหน้าขั้วราชการซึ่งมีตำแหน่งศักดินาเสมอกัน ซึ่งมีไค้อยู่ในตำแหน่งที่ปรึกษาในพระองค์ ฯ

ข้อ 3 ผู้ที่ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาในพระองค์ แม้ถึงได้สัญญาบัตรแล้ว ถ้ายังไม่ได้อ่าน่าพระพิพัฒน์ถวายเป็นสัตยาณุสัถย์ตามขอสาบานสำหรับที่ปรึกษาในพระองค์ก่อน ก็ยังนับว่าเป็นที่ยปรึกษาไม่ได้ ต่อไค้อ่าน่าพระพิพัฒน์ทำสัตยาณุสัถย์สาบานแล้วถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแล้ว จึงนับว่าผู้นั้นเป็นที่ยปรึกษาไค้ ฯ

ข้อ 4 ให้เลขาธิการออฟเคาน์ซิลลอร์³ มีบัญชีจดหมายรายชื่อจำนวนที่ปฎิหารราชการในพระองค์ ถ้าที่ปรึกษาผู้ใดจะมีที่ไปสักเจ็ดวัน ฤาถึงเดือน ฤาเดือนหนึ่งก็ตอ้งบอก

¹Privy Council

²Privy Councillor

³Clerk of Councilor

เคลิกออฟเคาน์ซิลใหญ่ควย ถ้าที่ปรึกษาผู้นั้นยังไม่ลา ถ้าไปเกินกำหนดที่ตัว
ได้บอกไว้ เมื่อมีราชการจะเชิญมาปรึกษาไม่ได้ตัว ที่ปรึกษานั้นมีความผิดควรจะต้องถอด
เสียจากที่ ถ้าจะต้องรับโทษประการใด ลุคแล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรง
ตัดสินโทษ

ข้อ 5 ถ้าที่ปรึกษาอยู่ในกรุงเทพมหานครไม่มีที่ไปที่อื่น ถ้าเคลิกออฟเคาน์ซิล
ได้มีจดหมายเชิญกำหนดนัดเวลา และที่ประชุมปรีวีเคาน์ซิลที่ปรึกษาในพระองค์ได้รับจดหมาย
เชิญแล้วต้องให้มาในที่ประชุมตามจดหมายเชิญอย่าให้คลาดเวลาใดๆ

ข้อ 6 ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะดำรัสสั่งที่ปรึกษานายหนึ่ง สองนาย
มากด้วยกัน ให้เป็นกอมมิชชัน¹ คือข้าหลวงไปสืบราชการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ปรีวีเคาน์-
ซิล ที่ปรึกษาในพระองค์ซึ่งเป็นผู้รับสั่งต้องไปสืบราชการในเรื่องนั้นจนสำเร็จ แล้วให้มี
จดหมายขอราชการทูลเกล้าฯ ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ยื่นจดหมายขอราชการต่อที่พิจาราราชการแผ่นดิน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด จึงยื่นให้
จดหมายขอราชการตามรับสั่งฯ

ข้อ 7 ที่ปรึกษานั้น ถ้าไม่ได้รับจดหมายเชิญแล้วห้ามไม่ให้เข้ามาในที่ประชุม
ปรึกษาเป็นอันขาด เว้นไว้แต่มีเหตุใหญ่เหตุสำคัญ เกิดขึ้นในแผ่นดินเป็นกาลปดจุบัน
ที่ปรึกษาทุก ๆ นายต้องรีบเข้ามาเตรียมในที่ประชุมให้พร้อมกันโดยเร็ว เมื่อพระบาท
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจาไวซ์เปรสิเดน² แลดูว่าการแทนไวซ์เปรสิเดนของเคาน์ซิลลอร์-
ออฟสเทต³ มีราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะไ้เชิญมาปรึกษา และไ้ไ้ตั้งเป็นกอมมิชชันไ้ไป
ทำการโดยเร็ว ฯ

ข้อ 8 ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ที่ปรึกษานั้นไม่มีเงินเดือน ถ้าได้รับตำแหน่งราชการ

¹Commission

²Vice-President คือรองประธานของคณะที่ปรึกษาในพระองค์

³Councillor of State

ในที่ปรึกษาตลอด 10 ปี โดยเรียบร้อยภักดีต่อราชการ หมั่นเอาใจใส่สืบทอดราชการอยู่
แล้ว ได้เงินเบี้ยหวัดแลเงินเดือนยังไม่ถึงปีละยี่สิบชั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะ
ทรงโปรดให้ได้รับพระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงจนตลอดชีวิตในปีหนึ่ง รวมทั้งเบี้ยเลี้ยงแล
เงินอื่น ๆ ไม่ให้ต่ำกว่ายี่สิบชั่งลงมา ถ้าที่ปรึกษาได้รับราชการตำแหน่งอื่นอยู่ควบคู่กับ
หวัดปีละยี่สิบชั่งขึ้นไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะโปรดพระราชทานเบี้ยเลี้ยง
เพิ่มให้ควบคู่กันได้ รายเงินเบี้ยเลี้ยงนี้เป็นเงินส่วนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทาน
สำหรับรักษาเกียรติยศตำแหน่งที่ปรีวีเคาน์ซิลที่มีความภักดีต่อราชการจนตลอดอายุ

ข้อ 9 ถ้าที่ปรึกษาผู้หนึ่งผู้ใดทำความผิด ความชั่วช้า หยาบช้ำ ไม่สมควร
แก่ยศศักดิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะถอดผู้นั้นเสียจากที่ตำแหน่งยศ และจะไม่
พระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงรักษายศต่อไป

ข้อ 10 ถ้าที่ปรึกษาผู้ใดได้รับจกหมายเชิญมาในที่ประชุมปรึกษาเคาน์ซิลลอร์-
ออฟฟสเตต ถ้าจะประชุมแต่ปรีวีเคาน์ซิลก็ ต้องประพฤติธรรมนิยมให้ถูกต้องตามกฎหมาย
ขอพระราชบัญญัติสำหรับเคาน์ซิลลอร์ออฟฟสเตต คือ ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทุกข้อ ๆ

ข้อ 11 ถ้าคราวใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน คำรัสให้ที่ปรึกษาราชการ
ในพระองค์มากน้อยเท่าใด ประชุมกันเป็นกอมมิตตี¹ ปรึกษาสืบสวนข้อราชการ แลชำระ
ความเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็ดี ให้ผู้ที่ต้องประชุมนั้นจับฉลากเลือกในพวกเดียวกันนั้นยกขึ้นเป็น
แชร์แมน² คือหัวหน้านายหนึ่ง แล้วประชุมปรึกษาราชการไปตามธรรมเนียมเคาน์ซิลลอร์-
ออฟฟสเตต

ข้อ 12 ผู้ซึ่งได้รับยศที่ปรึกษาแล้ว ถึงจะไม่มียศตำแหน่งอื่นเลย
ก็เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในท้องพระโรง ถ้าเฝ้าเป็นการไปเฝ้าตามธรรมเนียมได้
ถึงผู้นั้นจะเป็นกรมขึ้นก็ไม่ต้องให้นายในกรมนั้นนำเฝ้า ถ้าจะใคร่เฝ้านอกจากเวลาที่เสด็จ

¹ Committee

² Chairman คือประธานคณะกรรมการ

ออกทองพระโรง ถ้าไปรเวตามธรรมเนียม ก็ให้ลงทศชื่อกราบบังคมทูลก่อนสุดแล้วแต่
จะทรงพระกรุณาโปรด

ข้อ 13 ที่ปรึกษาผู้หนึ่งผู้ใดก็ดี ใครหาเหตุการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นเหตุ
สำคัญแน่นอนแล้ว ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาโดยเร็ว ถ้าปีหนึ่งร้องรอไว้ต้องมีความผิด

อนึ่ง ถ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาข้อใดข้อหนึ่ง ให้เขียนจดหมายลงชื่อด้วย
ลายมือเป็นสำคัญให้เป็นการแน่นอน เว้นแต่กราบทูลตอบในเวลาเมื่อคำรัสถาม

ข้อ 14 พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้มีหนังสือจกไว้ในสมุดบัญชีชี้แจง
การที่ปรึกษาสำหรับตัวทุก ๆ นาย และที่ใครช่วยคิดราชการถวาย สำหรับจดหมายราชการ
ในข้อความที่ใครช่วยเคาน์ซิลออฟสเตตทุกอย่างในจำนวนปีหนึ่ง เคาน์ซิลออฟสเตต
ประชุมปรึกษากันก็ครั้ง แลปรีวีเคาน์ซิลอร์ได้มาช่วยพิจารณาราชการด้วยข้อใดบ้าง
เคลิกออฟเคาน์ซิลต้องจดหมายความไว้ให้แจ่มชัด เมื่อถึงกำหนดครบปี 1 แล
เคลิกออฟเคาน์ซิลต้องนำสมุดบัญชีขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายปีละครั้งทุกปี แลสมุดบัญชานั้นต้องรักษา
ไว้เป็นของสำหรับแผ่นดินไป

ว่าด้วยกอมมิตี้ออฟปรีวีเคาน์ซิล¹

ข้อ 15 ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะคำรัสสั่งให้ที่ปรึกษาผู้ใดผู้หนึ่ง
เป็นกอมมิตี้อับราชการ แลชำระคดีความเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต้องมีอำนาจเหมือนศาล²
รับสั่งทุกประการ ถ้าผู้ใดต้องคดีเข้ามาถึงที่ประชุมแล้ว ให้แซร์แมนถามก่อน แล้วผู้นั้น
จะถามตอบก็ใด เสมียนต้องเขียนจดหมายไว้ ทั้งคำถามแลคำให้การทุกอย่าง

ข้อ 16 ถ้าชำระคดีความจริงแล้ว ผู้ซึ่งเป็นกอมมิตี้นั้น ๆ นายปรึกษากัน
ทำสารบบความมีสำเนา ตามคำที่ดูความให้การ เป็นใจความย่อ ๆ แลแจ้งความปรึกษา

¹Committee of Privy Council

²นับเป็นจุดแรกที่มีการมอบอำนาจการตัดสินคดี (อำนาจตุลาการ) ซึ่งเดิมเป็น
สิทธิ์ขาดของกษัตริย์ไปให้แก่คณะกรรมการผู้ซึ่งเชื่อถือได้ว่ามีความสามารถและซื่อสัตย์
ยุติธรรมพอ ห่วงงวนเกี่ยวกับลูกขุน

ของท่านกอมมิตีด้วย ถ้ากอมมิตีไม่พร้อมใจ ความเห็นไม่รวมเป็นอย่างเดียวกัน ให้ทำ
จดหมายสารบบให้ครบถ้วนตามที่เห็นต่างกันนั้น แล้วให้จับฉลากข้างฝ่ายไหนจะมากจะน้อย
สารบบซึ่งมีคนอื่นเห็นด้วยมากนั้น ต้องถือเป็นสารบบของกอมมิตีนั้น แต่กอมมิตีที่ไม่เห็น
ความรวมกัน ก็ต้องทำสารบบตามความคิดของตนทุกเกล้าฯ ถวายสารบบนั้นให้ทรงทราบ
ทั้ง 2 ฝ่ายฯ

ข้อ 17 ถ้ากอมมิตีชุมนุมกันครั้งแรก จะเลือกจัดให้ผู้ใดเป็นเซร์แมน ผู้นั้น
จะครองที่เซร์แมน และมีอำนาจการกอมมิตีได้ทุกอย่างจนสิ้นฐานะกอมมิตีคราวนั้น
ถ้าสิ้นฐานะกอมมิตีครั้งนั้นแล้ว เซร์แมนสิ้นอำนาจ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
โปรดเกล้าฯ ตั้งผู้ใดเป็นเซร์แมน ผู้นั้นจะเป็นเซร์แมนมีอำนาจยืดยาวไปตลอดเวลา
กว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะให้ยกเลิกจากอำนาจนั้นฯ

ภาคผนวก จ

คำสาบานปรีวีเคาน์ซิลลอร์คือที่ปรึกษาในพระองค์

ข้าพระพุทธเจ้าขอกระทำสัตยาณัตย์ ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เฉพาะพระ ศรีรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธาน ในสากลโลก ทั้งเทพยดาซึ่งมีมหิศวรศักดิ์ตามภาพศักดิ์สิทธิ์ ทรงทิพยจักขุทิพย์โสด มีฤทธิ์มี อำนาจแผ่ไปทั่วสากลเมตนี อาจรู้ได้เห็นการสุจริตการทุจริตในดวงจิตของมนุษย์ทั้งปวง ทั่วทุกสถาน จงเป็นสักขีพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้า ด้วยบัดนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องตั้งข้าพระพุทธเจ้าไว้ในที่ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ คือที่ปรึกษาราชการในพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจสวามิภักดิ์กระทำสัตยาณัตย์สาบาน ถวายตามข้อคำสาบานทั้ง 7 ข้อด้วยความเต็มใจ จะไม่เป็นแต่สักว่าออกวจีเภท

ข้อ 1 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาในข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะกราบทูลด้วย เต็มสติปัญญา และเต็มความคิดไตร่ตรองซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าเป็นการดีมีคุณ เป็นความ เจริญ และข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทอดธุระในการซึ่งตัวข้าพระพุทธเจ้าจะมาประชุมปรึกษา ราชการในที่ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ทุก ๆ ครั้ง และจะเอาใจใส่ป้องกันรักษาเกียรติยศในเคาน์ซิลให้ เต็มกำลัง เพื่อจะให้การซึ่งได้ปรึกษาในที่ปรีวีเคาน์ซิลสำเร็จด้วยดี และจะไม่ให้ชื่อเสียง บัณฑิตของปรีวีเคาน์ซิลลอร์เสื่อมสูญไป

ข้อ 2 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาการสิ่งใด ๆ จะคิดให้เป็นเกียรติยศ เป็นการ เจริญแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรมีความสุขโดยความชอบธรรมทุกประการ ถาทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้า ไปทำราชการสิ่งใด ถาข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลพระกรุณา ด้วยได้ทราบเหตุการณ์สิ่งใดมา

คำสาบานปรีวีเคาน์ซิลลอร์คือที่ปรึกษาในพระองค์

ข้าพระพุทธเจ้าขอกระทำสัตยาณุสัคย์ ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เฉพาะพระ ศรีรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แลผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธาน ในสกลโลก ทั้งเทพยดาซึ่งมีมหิศวรศักดิ์คานาภาพศักดิ์สิทธิ์ ทรงทิพยจักขุทิพยโสต มีฤทธิ์มี อำนาจแผ่ไปทั่วสกลเมตนี อาจรู้อาจเห็นการสุจริตการทุจริตในดวงจิตของมนุษย์ทั้งปวง ทั่วทุกสถาน จึงเป็นสักขีทิพพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้า ด้วยบัดนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องตั้งข้าพระพุทธเจ้าไว้ในที่ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ คือที่ปรึกษาราชการในพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจสวามิภักดิ์กระทำสัตยาณุสัคย์สาบาน ถวายตามขอคำสาบานทั้ง 7 ขอด้วยความเต็มใจ จะไม่เป็นแต่สักว่าออกวจีเภทฯ

ขอ 1 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาในข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะกราบทูลด้วย เต็มสติปัญญา แลเต็มความคิดไตร่ตรองซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าเป็นการคัมภีร์ เป็นความ เจริญ แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทอดธุระในการซึ่งตัวข้าพระพุทธเจ้าจะมาประชุมปรึกษา ราชการในที่ปรีวีเคาน์ซิลทุก ๆ ครั้ง แลจะเอาใจใส่ป้องกันรักษาเกียรติยศในเคาน์ซิลให้ เต็มกำลัง เพื่อจะให้การซึ่งได้ปรึกษาในที่ปรีวีเคาน์ซิลสำเร็จด้วยดี แลจะไม่ให้ชื่อเสียง ยศศักดิ์ของปรีวีเคาน์ซิลลอร์เสื่อมสูญไปฯ

ขอ 2 ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลปรึกษาการสิ่งใด ๆ จะคิดให้เป็นเกียรติยศ เป็นการเจริญแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรมีความสุขโดยความชอบธรรมทุกประการ ถาทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้า ไปทำราชการสิ่งใด ถาข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลพระกรุณา ด้วยใจทราบเหตุการณ์สิ่งใดมา

ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ล่าเอียงคิกหลักเลียงให้เสียความจริงใจ เพราะเห็นแก่คนที่ข้า-
พระพุทธเจ้ารักใคร่ แลญาติพี่น้อง บุตรภรรยา แลผู้มีคุณ แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่คิดหนี
ความจริง เพราะกลัวท่านผู้มีอำนาจแลกลัวความพยานาญกเวร แลจะไม่กลับความจริง
เป็นเท็จ กลับเท็จเป็นจริง เพราะผู้ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเกลียดชังไม่ชอบฯ

ข้อ 3 การสิ่งใดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ทรงพระราช
คำริไว้ในที่ปริวีเคาน์ซิล ซึ่งยังไม่เป็นการเปิดเผย ข้าพระพุทธเจ้าจะรักษาความซื่อ
ไว้ให้เป็นการลับมิให้แพร่งพรายไคฯ

ข้อ 4 ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทำการผิดกลับเอาเท็จเป็นจริง เพราะเห็นแก่
อาณิสสินบน แลผลประโยชน์ในตน แลเพราะเชื่อคำคนยุยงชักนำให้เสียจากสิ่งที่ตรงฯ

ข้อ 5 การสิ่งใดที่ได้ปรึกษาคกลงกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเอาใจใส่ช่วย
คำชอุอคนในการซึ่งปรึกษาคกลงกันนั้นให้มั่นคงแข็งแรงฯ

ข้อ 6 ถ้าผู้ใดหนึ่งจะกั้นทางชักขวางต่อการซึ่งได้ปรึกษาคกลงกันแล้ว ข้า-
พระพุทธเจ้าจะเป็นผู้คอยโต้ตอบกับผู้นั้นให้เต็มสติปัญญาความคิด เต็มกำลังอำนาจแห่ง
ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าผู้ใดจะคิดประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ควยเหตุใดเหตุหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าจะรับต่อสู้ควยผู้นั้น จนถึงสิ้นชีวิตฯ

ข้อ 7 ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจรักษาประเพณีตัวให้สมควรแก่แบบอย่าง
ธรรมเนียมปริวีเคาน์ซิลลอร์ ซึ่งเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์กตัญญูแลรักใคร่ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่คิดประทุษร้ายควยกายาจนำจิตทุกประการ ข้าพระ-
พุทธเจ้าขอรับประเพณีธรรมเนียมตามคำสาบานที่ข้าพระพุทธเจ้าถวายสัตยานุสัตย์ทั้ง 7
ข้อนี้จึงทุกประการ ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามิได้ดำรงคงอยู่ในความสัตยานุสัตย์ข้อใดข้อหนึ่งไซ้
ขออำนาจสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในสกลโลก แลอำนาจเทพดาซึ่งรักษายุติธรรม
แลโทษแห่งวิหุจริต จงบันดาลโทษทุกขภัยให้ถึงข้าพระพุทธเจ้าจนถึงชีวิตอันตรายควย
ความลำบากให้เห็นประจักษ์แก่ตาโลกในชาตินี้ อนึ่งทางใจซึ่งเป็นช่องจะให้ไคถึงความสุข

ความเจริญในภพนี้แลพหน้า ทางนั้นขอย่าให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ประสบพบเลขา

พระราชบัญญัติสำหรับเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต คือที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แล
ปรีวีเคาน์ซิล คือที่ปรึกษาในพระองค์นี้ ได้ตั้งไว้แต่ ณ วันอาทิตย์ เดือนแปดบุรพาสาด
ขึ้นค่ำหนึ่ง ปิจจฉศก จุลศักราช 1236 เป็นปีที่ 7 ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประวัติของมูลนิธิ

ชื่อ ประภา สังข์บุญลือ
เกิดวันที่ 8 มีนาคม 2487 ณ ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม
การศึกษา 2497 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสามพราน อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม
2503 จบชั้นมัธยมปีที่ 6 จากโรงเรียนนาครประสิทธิ์ อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม
2505 จบชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา จากโรงเรียนสตรีฝึกหัดครู
นครปฐม จังหวัดนครปฐม
2507 จบชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง จากวิทยาลัยครูสวนสุนันทา
กรุงเทพมหานคร
2516 สำเร็จปริญญาการศึกษาบัณฑิต จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา พระนคร
กรุงเทพมหานคร
2522 สำเร็จปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร
การทำงาน - ปัจจุบัน เป็นครูสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม ขณะนี้สอน
ที่โรงเรียนบ้านบางกระทีก (นครรัฐประสาธ)